

JÁNOS GENERÁLIS

*

54 fr.

TÖRTÉNETI ELBESZÉLÉS

AZ IFJUSÁG SZÁMÁRA ÍRTA

GODA GÉZA

MÜHLBECK KÁROLY EREDETI RAJZAIVAL

MÁSODIK KIADÁS

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT KIADÁSA

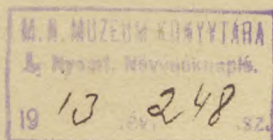
1913

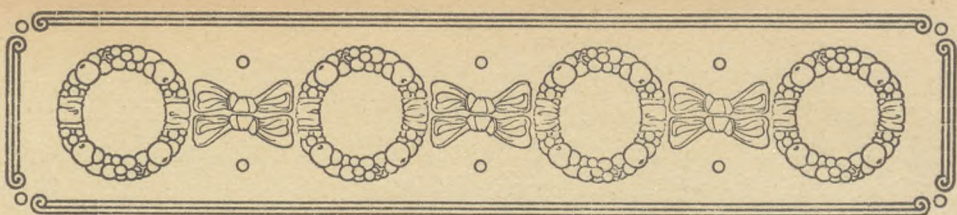
Pales
31670

231454

I. FEJEZET.

A SÉLLYEI PORTÁS.

Jancsinak nem volt más dolga, mint az, hogy egész nap ott kellett ülnie a kollégium kapuszinében s vigyázni arra, nem kopogtat-e valaki a kapun. Ha aztán kívülről megkopogtatták háromszor a tölgyfakaput, Jancsinak föl kellett kelnie a puha párnás karosszékből, ki kellett vennie övéből a fél-karomnyi cifra kapukulcsot, be kellett eresztenie a jövevényt, annak alázatos szép jó napot kívánnia s aztán újból vissza ülhetett a puha párnás karosszékbé. Itt aztán elülhetett Jancsi akár napestig, várva, nem kopog-e megint valaki a kollégium kapuján.

Ezt a mester-séget pedig úgy hívták, hogy portásság. Járt érette évenként egy nagy prémes bunda és egy pár csizma télire, egy pár csattos topánés zubbony nyárára, mindezen felül pedig annyi enni-inni való, amennyi egy emberbe belefér s még ezenfelül is minden napra egy egész kenyér. A kenyér lágy volt és izletes, séllyei ma-

gyar asszonyok dagasztották, magyar erdő fájának tüzénél sütöt-ték, magyar föld termette buza lisztjéből. Izlett is minden ember fiának, aki ehetett belőle. Aki pedig evett belőle nem feledte el soha, hogy milyen ize van a magyar kenyérnek.

Ez volt hát Jancsi kapusnak a fizetése azért, hogy a séllyei kollégium kapualját őrizte s hogy még a madárra is vigyázott, nehogy beszálljon az ő tudta nélkül a kollégium udvarára. Ismeretlen madár számára nem nyílt meg sem ajtó, sem ablak ; úgy vigyázott a portás. Az igaz, hogy nem is volt a városban olyan madár, akivel Jancsi ne lett volna ismeretségben. Valahány galamb, veréb, csiz, pintyőke Séllyén lakott vagy a körülfekvő erdőkben tanyázott, az mind oda sietett a séllyei kollégium kapuja elé már korán reggel, hogy Jancsi portásnak jó reggelt kívánjon. A nagybóbitájú, komolyan lépkedő galambok szépen sorba álltak a kapu előtt, a verebek nagy-tolakodva siettek fölrepülni a kapu melletti falpárkányra, a pintyőkék is ott billegtek a szárnyukat, de sohasem keveredtek a tolakodó verebek közé. A madárhad így várta, míg a kollégium kapujának kis rácsos ablaka kinyílt s azon egy fekete-szemű fiatal ember nézett ki a madár-hadseregbe.

— No, mondta, itt vagytok ?

A galambok meghajtották bóbitás fejüket, mint ha azt mondták volna :

— Igenis, itt vagyunk s szerencsés jó reggelt kívánunk.

A verebek össze-vissza csiripeltek, oda röppentek a kapu cifráira s onnan hadarták :

— Jó reggelt ! Jó reggelt !

Volt olyan is az öregebbje közt, amelyik már a régi ismeretség jogán ezt csiripelte :

— Szervusz Jancsi ! Szervusz Jancsi !

A fiatal portás erre szép-csöndesen betette a kapu ablakát, aztán egy pár perc múlva visszatért megint, kidugta a kezét az ablakon s tele marokkal szórta a kenyérmorzsát a künn táborozó madár-hadseregnek.

A galambok hamarosan nekiestek a Jancsi kenyérének s nagy-sietve csipegették föl a földről a morzsát. Nem lökdösték egymást, nem tolakodtak, jutott ott mindenkinek bőven. Hanem a verebek nem egyszer összekaptak a reggeli miatt, mert a verébnek kicsiny a gyomra, de mohó a szeme.

— Ne marakodjatok hát ! kiáltott rájuk Jancsi. Bolond ember az, aki nem elégszik meg a *sokkal* s mindig a *többre* vágyik. Ha kevés a kenyér, adok én még, csak szóljatok.

Igy dobott ki közéjük még egy marokra való kenyérmorzsát s nagy vidámsággal nézegette, mint csipkedik most már békességben a kenyeret, mint laknak jól belőle s mint repülnek aztán föl

a levegőbe, a közeli fák ágaira s a kollégiummal szemben fekvő torony párkányára. A galambok szépen sorjában helyezkedtek el a haranglábra, a vakmerőbbje még az óra mutatójára is leült s ott kezdte tisztogatni a tollait.

Igy reggeliztek a séllyei madarak Jancsi portás jóvoltából jó magyar kenyeret, és így kötött ismeretséget Jancsi minden valamire való madárral. Nagy öröme tellett az ilyen ismeretségben, mert ha madarai nem lettek volna, megölte volna szegényt az unalom. Egész nap ott kellett ülnie a kapu színeben, lesni, nem jön-e valaki, akinek kaput nyisson. Nyolc órát is elcsöngették már a kollégium tornyában, a galambok is szerte rebbentek az óramutatóról, a kollégium diákjai már ott ültek nagy csöndességben a tantermek padjaiban s főtisztelendő Kolinovics igazgató uram már hangosan magyarázta odabenn diák nyelven a legnehezebb tudományokat. Nehéz, lusta csöndesség feküdte meg az egész nagy házban. A kertben még a fák sem merték megzörgetni lombjaikat, nehogy Kolinovics uram előadását megzavarják. A kollégiumbeli szolgák lábujjhegyen jártak, lassan húzták a kutat, hogy ne csikorogjon, a konyhán óvatosan bántak üsttel, kondérral, cserépedénnyel, hogy zajt ne csapjanak. Főtisztelendő Kolinovics uram ugyanis nem ösmerte a tréfát s mindig azt mondta, hogy aki tanulni akar, annak figyelnie kell, aki pedig figyelni akar, annak sem a konyhára, sem a kert fáira, sem a kutra nem kell figyelnie, hanem egyes-egyedül arra, amit ő mond. Ő aztán mondott is diáknak nagyon okos dolgokat mindenféle tudományból, fizikából, vegytanból, geográfiából, még a csillagokról sem feledkezett meg s mikor végig járta gondolatban a csillagokkal szépen kirakott égboltozatot, hirtelen lekanyarodott a földre, mivel hogy csillagnál ez sem egyéb s most már a füvekről, fákról, erdőkről, mezőkről kezdett beszélgetni olyan szépen, okosan és olyan lelkesedéssel, hogy a fiuk szájátva hallgatták s a világért sem eresztettek volna egy szót is a fülük mellett.

— No most, gondolta ezenközben Jancsi a kapu alatt, Kolinovics uram milyen gyönyörűséges dolgokról beszél odabenn. Nekem meg itt kell ülnöm s lesnem ezt az ostoba tölgyfakaput.

Nagyot sóhajtott s talán el is pityeredett volna bánatos sorsa miatt, ha ebben a pillanatban messziről valami éles hang bele nem süvít a levegőbe.

— No! kérdezte fölgorva. Hát ez meg micsoda?

Figyelt. Az az éles hang egyre közeledett. Lassanként észre lehetett venni, hogy valahol török trombitán muzsikálnak, majd a cintányér csattanása is szólt bele a rivalgásba, aztán dob-szó is hangzott, s mire Jancsi a kapuhoz szaladt, hogy kinézzen a rácsos

ablakon, már akkor éktelen muzsikálással ott állt a kollégium előtt egy nagy csapat török csepürágó, utcai komédiás.

— Uram Isten, gondolta Jancsi, mi lesz most Kolinovics urammal? Ha meghallja ezt a pokoli zene-bonát, még léniát ragad s ugy kergeti el őket a kollégium elől.

A tanteremben csakugyan nagy ribilliót okozott a kívülről behangzó muzsikaszó. Valahányszor a trombitás belefujt sikoltó hangszerébe, Kolinovics tisztelendő uram nagyot rántott a vállán, félrehuzta a száját, mint aki savanyu almába harap s így szólt:

— Oh, átkozott pogány!

Mikor pedig odakünn összezsúporták a cintányért s bele ütöttek a nagy dobba, a főztisztelendő ur rácsapott a pulpitusra s így szólt:

— Így verünk ki benneteket! Így! Így!

Nagyon erősen verte pedig a padot. Ha az odakünn muzsikáló török csepürágók látták volna, nem dudáltak volna olyan szörnyű nyugalommal.

Csak hogy Kolinovics uram nem ragadott léniát, nem szaladt ki a tanteremből, hanem amikor látta, hogy a török muzsikások csak állnak egy helyben s valami utcai mutatványra készülődnek, szép nyugodtan fölült a katedrára s így kezdte beszélni:

— Kedves fiam! Látjátok im szemetekkel, halljátok fületekkel, hogy a török muzsikája förtelmes a magyar fülnek. Sipja olyan, hogy attól beteg lesz a magyar ember; dobjától megsüketül, és éneke olyan, mint a magyar ember sirása. Hogy a mindenható Isten segítene már rajtunk!

A tanulók kacagva hallgatták tisztelendő uramnak ilyen oktatását, de az utolsó szavaknál elkomolyodtak s szép csöndesen, áhitatosan, mintha imádságot mondanának, mormogták a Kolinovics uram szavait:

— A mindenható Isten segítsen rajtunk!

Jancsi portás egy darabig csöndesen nézegette, mint állanak körbe a kollégium előtt a török muzsikások, mint fujják arcuk kidagadásáig trombitájukat s mint gyűl köréjük az utca gyereke, a sok asszony, férfi, aki mind kíváncsi az ilyen utcai komédiákra.

A körben álló muzsikások közül most hirtelen egy magas, hosszú szakállu ember lépett elő. Fején fehér kendőből csavart turbán volt, hosszú, skárlátpiros salavári földte testét, övében cifra pisztolyok és gyöngyös, rezes kések nyele látszott. Kancsal is volt a szerencsétlen, de úgy villogott ez a két kancsal szem, hogy legény kellett ahhoz, aki szembe nézzen vele. Ez az ember pedig, aki így kiállott most a kör közepére, hirtelen széttárta karját, aztán lehajolt a földre úgy, hogy homlokával érintette a fövényt s nagy hirtelen dülöngni kezdett jobbra-balra, hajlongani föl s alá.

Le-lebukott s úgy nézett szét a saját karja mögött, majd pedig hajladozva lépkedett a zene ütemei szerint.

A körülállók kacagva nézték a táncoló törököt, aki most elhagyván a táncot, körüljárt s kéregetni kezdett. Szörnyű méltóság volt az arcán a jámbornak, nyilván azt hitte, hogy eszelős hajladozásai nagyon megtetszettek a körülállóknak.

— Már ezt a bolondot megnézem én is közelebből, gondolta Jancsi. Csöndesen kinyitotta a nagy tölgyfakaput s aztán kiállván a kapuba, nekitámaszkodott a kapu kövének.

Most lépett eléje a táncoló török is s alázatos arcot vágva, hirtelen megbókolt Jancsi előtt.

— Mi kell no? kérdezte Jancsi.

— Adj uram, felelte jámbor arccal a török, hogy neked is jusson.

— Veszel te eleget magadtól is! felelt Jancsi s aztán, hogy jobban megértsék, voltaképen mit is akar mondani, még hozzátette: Ha pediglen nem veszel, hát lopsz!

— Ha csak eztán nem, felelte nagy ravaszul a török, eddig nem igen akadt mit lopnom.

— Nem akadt? kérdezte Jancsi elképedve. Hát az ország nem elég neked? Hisz' elloptátok már az egész országot!

A török most úgy tett, mintha gondolkodna, aztán hirtelen fölemelte a fejét s így szólt:

— Még nem az egészet. Ezt a kollégiumot például még nem loptuk el.

— No hiszen, mondta Jancsi, csak azt próbálnátok meg! Majd megmutatnám én merre visz az ut innen egyenest a pokolba!

A török most nézegetni kezdett a kollégium ablakaira, a kapura s még a félig nyitott ajtón a kollégium kertjébe is bekukucskált.

— Pedig, mondta aztán nagy vigyorogva, pompás hely volna ez az ujbári kegyelmes basa lovai számára.

— Lenne ám az öreganyád koporsójának! pattant föl Jancsi. Hát nem tudod, hogy iskola ez, melyben jámbor magyar ifjak tanulnak olyan tudományokat, melyekről még a török szultán íródiákjai sem hallottak, nem hogy te! Ejnye ilyen, amolyan semilyen csepürágója! ... még hogy lovakat akarnál bekötni a házba? Szaladj innen, amíg jó dolgod van, mert különben majd elküldelek a levegő hátán.

A török csak nem mozdult egy darabig. Hanem aztán hirtelen félrelökte Jancsit, kitárta a kaput s rákiáltott a muzsikusra:

— Utánam legények!

A török muzsikuskok hirtelen ott termettek a hosszú szakállu mellett, berohantak a kapun s éktelen ordítással kezdtek föl s alá szaladgálni a hosszú folyosókon.

Mindez egy szempillantás alatt történt. A jámbor portás még magához sem tudott térni a bámulattól, mikor már a török csepürágók megrohanták a kollégium konyháját, fölborították a nagy kondért, melyben éppen paradicsomot főztek a kollégiumbeli százhusz diáknak s úgy nyalták fel a kiömlő paradicsomot a földről, hogy szinte csorgott tőle a hosszú szakálluk. A paradicsomos kondért így feldöntvén, most már az éléskamarák felé fordultak s nagy rablást tettek volna hamarjában, ha ekkorra Jancsi is észre nem tér s kihuzván öve mellől a nagy kapukulcsot, elébe nem áll a táncoló rablónak:

— Halod-e Ibrahim vagy mi neve van a kanccsal lelkednek. Egyszer odébb toltál a ház kapujából. Már most rajtam a sor, hogy kilódítsalak!

Ezzel kapta a törököt, hóna alá szoritotta a fejét s indulni akart vele kifelé. Hanem a török sem hagyta a fejét csak olyan csöndesen. Hirtelen kikapta a gyöngyház, rezes kést az övéből s kis hja volt, hogy ki nem szurta vele a Jancsi szemét.

— Ne bolondozz komám! mondta Jancsi, miközben hirtelen nagyot ütött a török hátára. Kiviszlek én innen, ha addig élek is!

Most aztán úgy magához ölelte a törököt, hogy szinte ropogtak a csontjai. Fölemelte, mellen ragadta s úgy vitte ki ölben, végig a folyosón s meg sem állt vele az utcáig. Ott letette szépen a kapu elé, elszedegette tőle a fegyvereit, aztán becsukta maga mögött a kollégium kapuját s futott vissza a konyhába, ahol ezen közben Kolinovics uram egy szál léniával porolta a hátát a paradicsom-mártásban daskáló török muzsikuskoknak. Az igaz, hogy ebben a munkában a diákjai is segítettek neki mind a százhuszan,

s úgy kiporolták a derék embereket, hogy még az Arábiából hozott por is elszállt a salavárijukból.

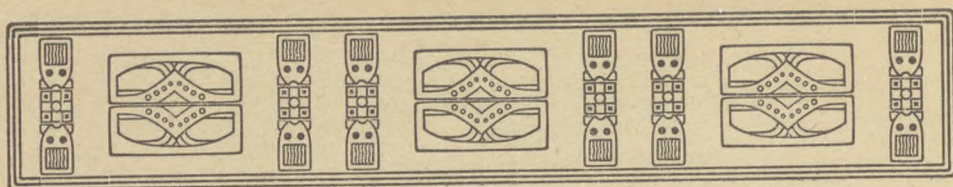
Ilyen módon rosszul jártak a jámbor török muzsikusok. Ugy hordták ki őket egymás után a kollégium elé s hogy ne mondassák: a magyar nem látta őket szívesen, hát még egy kis ütleget is adtak nekik utravalóul.

Odakünn aztán nagy kacagással nézték a táncoló törököt az emberek. Egy kicsit csufolták is és a gyermekek nagy bátran álltak oda eléje:

— No dervis, kérdezték, hát izlett a paradicsom?

II. FEJEZET.

AZ UJVÁRI KAJMAKÁM.

Vala pedig ebben az időben a török az ur Magyarországon s Ujvár várában Memhet kajmakám parancsolt az ő török katonáinak. A derék Memhet gondolta ki egy izben azt a tréfát, hogy tizenkét szál katonáját felöltözteté vásári komédiásnak s így szóla hozzájuk :

— Hajnalban indultok Séllye felé ! Ott megálltok a kollégium előtt, belefujtok a sipotokba, összeveritek cintányéraitokat, megütitek a nagy dobot s emigyen muzsikálván, muzsikaszóval kergetitek el a kollégiumból a jezsuita atyákat diákjaikkal együtt. Elfoglalván így a házat, megjelentitek nékem még azon napon. Megértettétek ! ?

Az egyik török meghajolt s így szólt :

— Bocsáss meg bölcs kajmakám, de bizony nem értjük, hogy mi a kívánságod.

A kajmakám piros lett a dühtől, mint a főtt rák.

— Pedig, mondta kiáltva, igen világosan beszéltem. Csak nem küldelek benneteket lóháton, kardosan a jámbor papok ellen. Elég azoknak a muzsikaszó is. Látom azonban, hogy együgyűek vagytok s hogy a csalafintaság nem vet föl benneteket. Hát adok én majd olyan embert mellétek, akinek több esze van mint nektek. Pap ellen papot küldünk s essék meg a szégyen rajtatok, hogy papos ember vezessen benneteket katona létetekre.

Előhivatta hát azt a rongyos dervist, aki az ujvári török-mecseten minden órában kiállt a mecset erkélyére s onnan hirdette a jámbor törököknek Allah dicsőségét és az idő mulását, lekiáltván a piacra minden órában, hogy hány az óra. A müezzim tehát megjelent a kajmakám előtt, földig megbókolt előtte s miután végighallgatta Memhet tervét, bólintott a fejével.

— Értem, mondá.

— No ha érted, felelé Memhet, akkor ne állj itt, hanem készülj az utra s hajnalban indulj ki Ujvárból.

— Legyen parancsod szerint, mondá a müezzim s távozott.

Másnap kora délelőtt már ott volt a séllyei kollégium előtt tizenkettő magával; fél óra multán muzsikaszóval nyitotta meg a kollégium kapuját, be is tört rajta s mindent úgy csinált, ahogy a kajmakám rendelte. Hanem valamit még sem tett úgy, ahogy a kajmakám szerette volna: mert az, hogy kidobják őket a kollégiumból, nem volt benne az utasításban. Pedig, amint láttuk, ugyancsak alaposan kitették szűrőket a jezsuiták házából s még egy kis utravalót is adtak nekik.

A müezzim és tizenkét katonája tehát így került ki a séllyei kollégium elé a földre s így lett csufjává az utca gyerekeinek.

Itt aztán nem lehetett tovább okoskodni. A török föltápaszkodott a földről, sántított egyet-kettőt s aztán, miközben dühösen megfenyegette a kollégium ablakait, elindult társaival együtt. A város végén lóra ültek s úgy mentek aztán valamerre, az orruk irányában.

Ki tehet róla, hogy az orruk irányába éppen Kömlődfalva esett, ez a csinos, tiszta fehér házakkal ékes falucska, ahol is jámbor magyar emberek laktanak nagy békességben, soha semmi meg nem zavarta békességüket, napjuk munkában tellett, csöndes nyugalomban éjszakájuk. Háboru üszke nem röpült soha házuk tetejére s az Isten csapása mindenkor óvatosan elkerülte az apró fehér házikók tájékát.

Hanem az ujvári kajmakám müezzimje nagyon haragudott séllyei megverettetése miatt s megfogadta, hogy ahol magyar községbe ér, legényeivel fölgyujtatja s korbáccsal kerget szét minden eleven embert. A müezzim hát ilyen szándékkal lovagolt be estefelé a faluba, ahol is nagy alázatosan viselkedett s úgy tett, mintha a török imádságnál egyebet nem is tudna. Mikor aztán leszállt az est a kömlődi házikókra, akkor föl-

gyujtatá a falut, félreverette a harangokat, éktelen lármát csapott a lárma-dobbal, amitől a megriadt nép ész nélkül kezdte szerteszét szaladgálni. A futókat aztán könnyű volt leteperni, védtelen asszonyokat fojtogatni, megrugdosni, apró gyerekeket nagy kegyetlenül elpusztítani s az egész falut úgy fölforgatni, hogy másnap reggelre rémült csapatokban szaladtak a kömlődi parasztok Séllye felé, ahol egy kis segítséget és támogatást reméltek. Halálra rémült s megsebzett asszonyokat vittek maguk előtt a férfiak, hátukon apró gyermekeket cipeltek, akik nem bírták a hosszú gyaloglást. Lehajtott fővel, szomoruan ballagtak; sehogy sem értették meg, miért kellett házuknak lánggal elégnie, elpusztulnia gyermekeiknek, holott soha senki ellen nem vétettek.

— Ez a mi sorsunk, mondogatták egymásnak. Olyanok vagyunk, mint a fűszál. Reggel frissen, harmatosan ébredünk, aztán arra jár valaki, akit a véletlen küldött éppen a mi házunk tájára s akkor letipor bennünket.

— Ugy, ugy, mondja a második is szomoruan. És hányan tipornak. Hol a török, hol a német, hol pedig saját véreink jönnek ellenünk olyan gyűlölettel, mintha nem is egyazon földnek volnánk gyermekei.

Nagy szomorúság volt lelkükben, amint Séllyére értek.

Ott megálltak a kollégium előtt, mert hogy az volt a legnagyobb és legszebb épület.

— Ha ilyen szép házban laknak, gondolták, csak telik nekik valami segítségre is.

Háromszor kopogtattak hát a tölgyfakapun, melyet Jancsi portás őrzött s amelyet mindannyiszor fölnyitott, ha odakünn szükös emberek álltak meg. Még a madaraknak is eleséget szórt mind a két kezével, hát még az embereknek. Jancsi hát kinyitotta a kaput s amint a sebesült asszonyokat megpillantá, menten szaladt, hogy segítségükre legyen.

Kolinovics uram is sietve jött elő a fizikum-laboratóriumból, előkiáltotta diákjait is s amilyen hamarosan kilóditották tegnap a török katonákat, olyan hamar csináltak szállást a hajléktalan paraszt népnek. A konyha minden kuktáját munkába állították, sütöttek, főztek, bort és levest melegítettek, előkerítették a kollégium öreg orvosát is, aki megjelenvén a beteg asszonyok ágyánál, egy kicsit durva hangon, de igen nemes szeretettel vette gondjaiba a sebesülteket. Az egyiknek herbateát főzetett, a másiknak tiszta friss vízzel mosogatta sebeit, a harmadiknak jó szóval öntött bátorságot lelkébe.

Harmadnapra szépen meggyógyultak a bevert koponyák, amit az öreg doktor nem győzött eléggé megbámulni.

— Jó koponyák! mondta büszkén. Magyar koponyák!

Akinek egyéb baja nem volt, mind meggyógyult negyednapra s az ötödiken a séllyei kollégiumban már csak egy öreg asszony feküdt betegen, akit a törökök olyan kegyetlenül ütöttek-verték, hogy az öreg doktor alig tudott eligazodni az asszony betegségén. Az asszonynak valami belső nyavalyája támadt, nem lehetett azt sem kenőccsel, sem tiszta vízzel, sem semmi külső patikaszerrel meggyógyítani. Az öreg doktor ott ült órákig az ágyánál, leste a lélegzetét, fogta az asszony pulzusát s aztán csak csóválta a fejét s mormogott:

— Baj, baj, baj.

Igy tartott ez álló két napig, amikor végre kinyitotta a beteg asszony a szemét és körültekintett a szobában. Akkor látszott, hogy milyen szép kék a szeme s hogy tele van szelid jósággal.

— Valakit keresel talán? kérdezte tőle az orvos.

Az asszony intett a fejével.

— A fiamat.

— A fiadat? Hát veled volt a fiad azon az éjszakán, mikor rátok törtek?

Az asszony a fejét rázta.

— Hiszen, ha velünk lett volna!

— Mi lett volna? kérdezte a doktor, aki sehogysem tudta kitalálni, hogy mi lehet ennek az asszonynak a fia, hogy olyan nagy büszkeséggel beszél felőle.

Az asszony most felült az ágyban s így szólt:

— Azt kérdezi uram, hogy mi lett volna, ha Péter ott lett

volna? Hát nem maradt volna abból az ezernyi ezer törökből hirmondó sem, mert tudja meg az ur, hogy az én fiam végvári lovas katona s a keze alatt ötven jó lovas vitéz áll Komáromban.

— No ez már más, mondta a doktor. Ha lovas katona a kend fia, hát akkor méltán büszke lehet reá. De azért Kömlödfalván nem lett volna szükség a fia ötven katonájára, mert a török is összesen csak tizenkét szál ember vala.

— Tizenkettő? kérdezte az asszony. Jó. Igaza lehet az urnak. Ijedt ember duplát lát. Lehettek biz' azok tizenketten is, de olyan éktelen zajongást rendeztek, hogy vagy ezer emberre becsültem őket. Különben is azt mondom én az urnak, hogy mindegy az, tizenketten voltak-e vagy pedig ezeren. A fődolog az, hogy én a magam fülével hallottam, hogy az ujvári kajmakám küldte őket s én tudom, hogy a kajmakám nem hagyja annyiba a dolgot.

— Majd adok én annak a kajmakámnak! felelte dühösen a doktor. Csak ide próbáljon bejönni!

— Gyöngé ember az ur ahhoz, felelte az asszony, miközben végig nézett az öreg és sovány doktoron. A kajmakámnak Ujvárbán annyi a katonája, mint ahány fűszál van a séllyei határban. Ha azt a sok katonát mind ránk küldi, bizony nem használ többé egyikünknek sem az ur orvossága.

A doktor egy kissé kellemetlenül kezdte érezni magát.

— Hát, mondta, azt hiszi kend, hogy az ujvári katonaságot küldik ránk?

— Biz' én azt hiszem. Egészen bizonyos vagyok benne. Éppen azért azt mondanám és tanácsolnám, hogy legott inditsanak el egy jó lovas legényt a komáromi várba, ahol is segítséget kell kérni Hofkirchen báró császári kapitány várparancsnok uramtól.

— Hátha nem ád? kérdezte rémülten a doktor.

Az asszony nevetett.

— Az is lehet. De előbb meg kell próbálni. Ha nem ád, akkor föl kell keresni Száky Dénes uramat s attól kell segítséget kérni. A császár katonája az is, fiammal együtt. Labanc a héjja, de kuruc a magja s lóra ül mind a kettő, ha a magyart szorongatják. Azért hát uram, ne késsünk, indítsa el a lovas legényt mihamarabb, hogy estére Komárom alá érjen.

A doktor nagyon megijedt ezekre a dolgokra. Már szinte látta, hogy mint vonják föl a török pattantyusok az ágyut a kollégium elé s mint rohan éppen ő rá az ujvári kajmakám, hogy lenyisszantsa a fejét görbe kardjával.

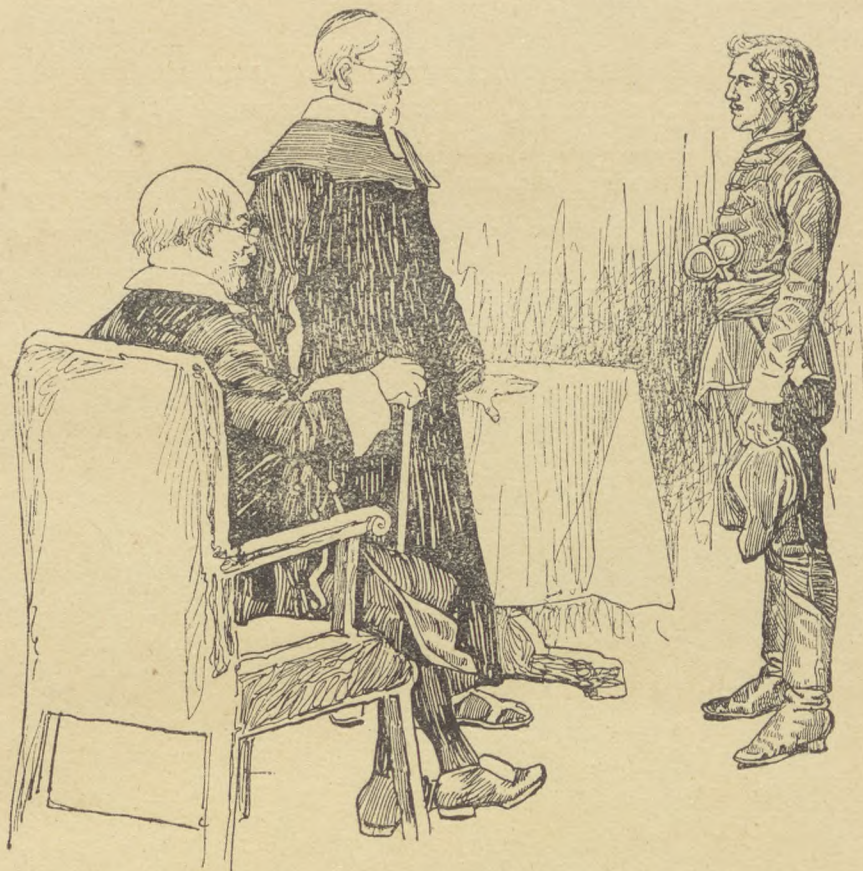
Sietett Kolinovics uramhoz s ott nagy sietve előadta, amit az asszonytól hallott; még egy kicsit ki is cifrázta, hogy Kolinovics páter is megijedjen.

Kolinovics uram hát meg is ijedt. Helyesnek tartotta, hogy

segítségért küldjenek el valakit Komárom várába, csak éppen azon akadt meg, hogy ki legyen az a valaki, aki a veszedelmes ország-
uton végig mer lovagolni Sellyétől Komáromig.

— Ha török fogja meg, magyarázta Kolinovics páter, az pusztítja el. Ha német fogja el, annak lesz a rabja. Ha kuruc, ha labanc, baj van mindenképen. Hát kit küldjek?

Ezen aztán ketten törték most már a fejüket, mignem Kolinovics uram a fejére ütvén, így szóla:

— Megvan! Kitaláltam!

A doktor fölugrott a székéről.

— Mit talált ki?

— Hát azt, hogy ki legyen az, akit Komáromba küldünk segítségért.

— Igazán? kérdezte örvendezve a doktor. Kitalálta? És ki lesz az a vakmerő?

— Ki? Hát Jancsi, a portás, mondta Kolinovics uram s meglegedetten dörzsölvén a kezét, sietve nyitotta ki az ajtót s kiáltott: Jancsi fiam, gyere csak ide!

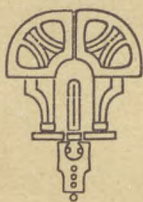

Jancsi belépett. Végig hallgatá a parancsot s aztán, mikor Kolinovics uram azt kérdezé, vállalkozik-e a dologra, Jancsi így felelt :

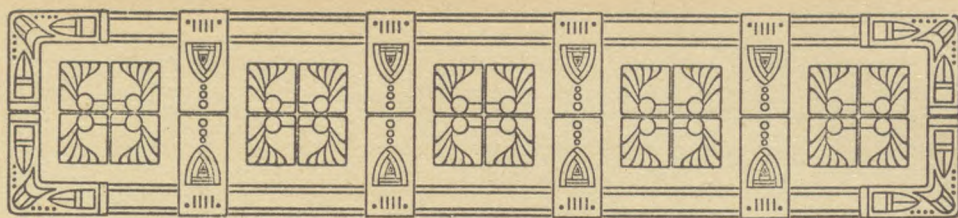
— Hát ha azt mondaná tisztelendő atyám, hogy egyenest a pokolba kell lovagolnom, nem elmennék? El én! Csak lovat adjanak alám s kardot az oldalamba, megyek én a Lucifer ellen is és tudom, nem marad egy ördög sem a pokolban. Valamennyit levágom!

Jancsinak villogott a szeme, amidőn ezt mondta. Aztán kezét csókolt Kolinovics páternek, az öreg doktornak is jó egészséget kívánt, elrejtette keblébe a Hofkirchennek szóló levelet, fölült a kollégium egyetlen paripájára, valahonnan a muzeumból előkerített egy jó nagy kardot s aztán megemelintvén sipkáját, bucsut vett a kollégiumtól.

Két perc multán nem látszott csak a porfelleg, melyet lova rugott. Estére pedig minden baj nélkül kocogott be lovával Komáromba.

III. FEJEZET.

BOTTYÁN JÁNOS.

Csiperke Márton uram korcsmája a leghiresebb korcsma volt ezidétt Komárom városában. Nem a boráról s nem is a korcsmáros barátságos vendégszeretetéről, hanem inkább arról, hogy ebben a korcsmában vala a legtöbb verekedés esténkint, mikor is a császári német katonaság: muskétások, pattantyusok, drago-nyosok letelepedtek valamelyik hosszú asztal mellé s egy messzely bor mellett elüldögéltek vagy másfél óráig.

A Csiperke Márton uram korcsmájának pedig az volt a másik nevezetessége, hogy abban *egy* hosszú asztalnál több nem volt. A magyar katonák pedig, jórészt csallóközi lovas vitézek, a vilá-
gért sem ültek volna ahhoz az asztalhoz, amely mellett német katona üldögélt. Vagy állva kellett hát maradniok, vagy pedig el kellett szólítaniok az asztal mellől a németet, ami sohasem ment valami nagyon barátságosan, hanem mindennap szörnyű verekedések okozójává lőn. Utoljára is a német muskétások a Csapó-utca porá-
ban szedték föl magukat és lószőrforogós csákóikat, mivel hogy a lovas legények, ha kidobták a németet, utána hajították a csákó-
ját is, hogy legyen mivel megsüvegelni a jó szerencsét, mely az utcára szállítá.

Ha pediglen Csiperke Márton uramat megkérdezik, miért nem állit föl még egy hosszú asztalt a korcsmájában, hogy a jövő-
ben a magyar katonának s a németnek is legyen benne helye, a korcsmáros ravaszán hunyoritván szemével, így szólt:

— Nem lehet ám azt, mert hogy sokkal különb verekedéseket csinálnának vitézlő uraimék, ha egyidőben ülhetnének a korcs-
mámban. Így elvégzik a dolgot öt perc alatt, míg amugy fél éjjel is kaszabolnák egymást. Másodszor pedig már csak megmaradok az egy asztalnál, mert én is szeretem, ha a német repülni tanul.

Hát éppen ebbe a korcsmába talált megszállni a séllyei portás, aki, miután az egész napi lovaglásban elfáradt, bekötötte lovát az istállóba, maga pedig belépett az ivóba, ahol akkor már javában iszogattak a magyar katonák, miután vagy tiz németet kihajítottak már az ajtón.

Jancsi egyenest a hosszú asztalhoz lépett, megemelté süvegét s szerencsés jó estét kívánt.

— Edd meg öcsém, ha jó! mondta egy öreg huszár tréfásan.

— Köszönöm a szivességét vitéz uram, felelte Jancsi. Bizony olyan éhes vagyok, hogyha egyebet nem adnak hamarjában, fölfalom én még kendet is.

— Más legény kell ám ahhoz! vágta vissza a huszár s nagyot pödört a bajsza. Olyan tejfeles-száju koromban, öcsém, otthon maradtam az édesanyám szoknya mellett.

— Bizony jól tette kigyelmed, vágott vissza Jancsi; azért is öregedett meg közhuszári rangban.

A huszárok nevettek. Az öreg huszár is nevetett, rábámult a gyerekekre s inkább tréfálkozva, mint sértődötten így szólt neki:

— Hát te talán generális leszel öcsém?

Jancsi nagyon komolyan nézett az öreg huszárra, aztán hirtelen kigyulladt a szeme. Érezte, hogy szíve hevesebben kezd verni s a szó csakugy fojtogatja a torkát. Lassan kezde szólni hát s ezeket mondta:

— Nem bánnám én vitéz uram, ha egész életemben közhuszár maradnék is, csak csákó lehetne már az én fejemen is és ilyen kard az oldalomon. Ha mehetnék hadba, háboruba én is, ha nekem is szólna a trombita, mint kigyelmednek. Bánnám is én, ha olyan dolgom volna, mint a kend lovának, csak már mehetnék.

A huszárok bámulva nézték a fiut, figyelték szép kerek arcát, szeme villámlását s érezték, hogy ez a fiu most kiönti, amit a szívében rejtegetett.

— Ül le öcsém, mondta most az egyik huszár. Aki szereti a kardot, az már közibénk való.

— Köszönöm jóságukat, mondta Jancsi s leült közéjük. Csiperke Márton uram egy messzely bort tett eléje, hamarosan kiment a konyhára, hogy hozzanak be egy darabot a pecsenyéből, aztán maga is odaállott az asztal elé s kíváncsian nézegette a fiut.

— Aztán honnan jössz te fiu? kérdezte most Csiperke uram.

— A biblia mellől, a kapu alól.

— Érti az ördög! mondja Csiperke uram tünődve. És mi vagy?

— Alighanem huszár ettől a perctől fogva.

A korcsmáros a bajuszával babrált. Egy kicsinyt szégyelte, hogy ez a fiu így kifog rajta. De azért csak tovább kérdezősködött.

— És mi voltál ez ideig?

— Ez ideig? kérdezte Jancsi. Eddig is huszár voltam. Párnás széken lovagoltam, egy nagy kulcs volt a fegyverem s egymagam őriztem a vár kapuját éjjel-nappal.

De már erre Csiperke Márton is meg akarta mutatni, hogy neki is helyén van az esze s így szólt:

— Talán bizony ajtónálló voltál a török szultán portáján?

— Az, felelé Jancsi, a séllyei papok kollégiumában. A kapuszin alatt lestem, mikor kopogtatnak a kapun. Unalmamban madarakat ettettem s majd kirugtam a ház falát, amikor lovas katona-ság vonult el a portánk előtt.

— S most mi járatban vagy? kérdezte tovább a korcsmáros.

— Most irást hoztam Kolinovics tisztelendő uramtól Hofkirchen gróf várparancsnok urhoz, és ha őt meg nem lelném, Száky Dénes főhadnagy urhoz.

A katonák most összedugták fejüket. Közelebb ültek egymáshoz és suttogva kérdezték tovább:

— Hofkirchenhez? Te? No öcsém, szedd össze minden eszedet, ha Hofkirchen ezredessel akarsz beszélni. Tudsz-e németül?

— Tud ám a levelibéka.

— Hát diáku! tudsz-e?

— Mint a vízfolyás.

— Akkor legokosabb lesz, ha diákul szólitod meg és eltagadod, hogy magyarnak születted. Nem szívelheti a magyart, s ha azt hallja, hogy a török száz falu magyarját üzi jobbkéz felől: balkéz felé indul, csak hogy ne kelljen segítenie a magyaron.

Jancsi gondolkodott.

— Pedig, mondta, éppen azért jövök, hogy az ujbári kajmakám ellen kérjek segítséget. A kajmakám egy pár rongyos csavargóját küldte ellenünk, el akarta foglaltatni velük a séllyei iskolát, hogy a lovaikat oda kössék be télire. Hát bizony kihordtuk a törököt a házunkból, ki is poroltuk, amit aztán avval hálált meg, hogy fölégette a kömlődi házakat, agyonverte a parasztokat, nem kimélt sem asszonyt, sem gyermeket.

Az asztal végén most fölállt egy legény. Áthajolt az asztalon, miközben feldöntötte az előtte álló boros üveget; de rá sem figyelt a fölborult üvegre. Tölcsért formált a tenyeréből s nagy-izgatottan mondá:

— Mit beszélsz öcsém? Hogy a kömlődi paraszt népet bántották az ujbári kajmakám katonái?

— Azt mondom.

— És hogy nem menekült meg senki?

— Azt nem mondom, de sok összetört ember jött a séllyei kollégiumba, asszony is volt köztük, gyermek is. A legtöbbje meggyógyult, de egy még betegen fekszik máig is. Öreg asszony már s a fia itt van Komáromban, lovas vitéz.

A katona most hirtelen kiegyenesedett, félreapta a süvegét, aztán nekilódult az asztalnak, kitátotta a száját, mintha káromkodni akarna. De aztán csak nem káromkodott, hanem úgy állt szótlanul, remegve, szemeiből lassan megindult a könny.

— Talán kend a Gál András? kérdezte Jancsi szomoruan.

A katona némán intett a fejével.

— Ne szomorkodjék vitéz uram, mondta most Jancsi. Édes anyját magam is láttam. Ő mondta, hogy keressem föl kigyelmedet Komáromban. Gál Jánosné asszonyom már jobban van, az öreg doktor azt mondja, hogy föl is épül egy pár nap múlva.

A katona most már odalépett Jancsihoz, kezét szorított vele és csak annyit mondott neki:

— Köszönöm. Áldjon meg érette az Isten!

A többiek csak ültek. A gyertya lángjába bámultak bele s egy szót sem szóltak, míg végre Csiperke uram emigy töré meg a csendet:

— No fiuk, hát ne gubbaszkodjatok most mint a baglyok. Ugy vélem, hogy ilyenkor nem busulásnak vagyon alkalma, hanem a kard-ki-kardnak.

— Igaz! hagyta rá a szót az öreg huszár s már föl is ugrott.

Hamar a paripát, a kardot, a pisztolyomat. A csákányomat is a nyereg kápájára!

A fiuk fölugráltak.

Csiperke Márton uram még a bor árát sem kérte tőlük. Magyar katona nem fizetett nála, de a német a dupláját számlálta le a bor árának.

A Szent András-templomban éppen tizenegyet ütött az óra, mikor a legények a vár alá értek. Ott megzörgették az őrház ablakát, amire egy huszár kinyitotta a kaput. Elővezették lovaikat, pisztolyukat az övükre akasztották, a csákányt a nyeregkápára, és így fölkészülve indultak el a Rác-utcán a szentháromság szobráig. A lovasok itt megálltak s egyikük becsöngetett a szobor mellett lévő emeletes házikóba.

A csöngetésre megnyílt a kapu s egy öreg asszony jelent meg az ajtóban.

— Adjon Isten Zsuzsa néném, sugta a katona.

— Fogadj Isten édes fiam, felelte az öreg asszony. Tán bizony a hadnagytokat keresitek.

— Azt. Mondja meg neki néném, hogy Ujvárba mennénk pecsenyére. A kajmakám nem nyughatik a bőrében.

— Most indultok?

— Most.

Zsuzsa néni még arra sem ért rá, hogy fölcsoszogjon a lépcsőn, mikor odafenn már sarkantyupengés hallatszott, aztán egy szép, fiatal dalia leszólt az alatt állókhoz:

— Ti vagytok fiuk?

— Mink volnánk, hadnagy uram! Ujvárba mennénk reggelizni.

A hadnagy, vitézlő Száky Dénes uram erre a szóra már lenn is termett a kapuban. Végig nézett a fiukon s így szólt:

— Magam is mennék veletek. Nem tudok aludni amugy sem, hát vigyetek magatokkal. Itt a lovam?

Elővezették a hadnagy lovát. Zsuzsa néni hozta a pisztolyokat, a nagy rezes kardot, amellyel Száky János uram, emennek nagyapja verekedett valamikor. Száky Dénes felkötötte a kardját, aztán megveregette a paripája nyakát s már féllába a kengyelben volt, mikor hirtelen hátra fordulva, meglátja Jancsit, aki ott állt a lova mellett szép csöndesen, várva, míg rá kerül a sor.

— Hát te ki fia vagy?

— Apámé volnék, feleli Jancsi nevetve, ha volna. De már rég meghalt szegény. Anyám sincs. Az Isten nyugossa.

— Mit akarsz?

— Gondoltam hadnagy uram, hogy én is enném az ujvári pecsenyéből, ha nem irigyelnék tőlem.

A hadnagy névetett.

— Huszár akarnál lenni?

— Az.

— Nem félsz, hogy megéget a török golyóbis?

— Nem félek én, hadnagy uram.

Bátran, nyugodtan beszélt a fiú s Száky Dénes most látta, hogy akivel beszél, az nem is olyan közönséges legény. Villogó fekete szeme van, arcáról az értelem sugárzik s hajlékony szép növésű fiú, kit az Isten is huszárnak teremtett.

— Hát jól van fiam, mondta a hadnagy. Ha olyan nagy a kedved, gyere velünk. Majd meglátjuk, mi lesz belőled. Mi voltál idáig?

— Diák voltam a séllyei papoknál, uram. Aztán, hogy árvaságra jutottam, beálltam ugyanoda kapusnak. Levelet is hoztam a pátertől.

Elővette a levelet s átnyújtotta a hadnagynak. A holdsugárnál átolvasta Száky uram a levelet, aztán fütyöntett egyet s fölpattant a lovára.

— Jól van öcsém, szólt még oda Jancsinak; de mit fog szólni a páter, ha nem mégysz vissza Séllyére?

— Majd csak szól valamit, mondta a fiú, de én azt nem halom ugyse.

A hadnagy nevetett. Odafordította lovát Jancsi mellé s feléje nyújtotta a kezét.

— Csak mindig előre fiam, mondta, sohasem hátra! Lehetsz te még generális is!

— Vagy ki tudja! felelt Jancsi s kiegyenesedett a nyeregben.

— No még azt mondd meg, hogy mi a neved?

— Bottyán János.

— Bottyán János, ismételte a hadnagy, mintha jól be akarta volna vésni emlékezetébe ezt a nevet.

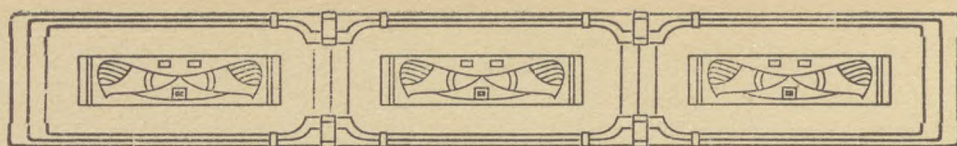
Aztán fütytyentett egyet. A lovasok sorba álltak s elindultak a Vág-Duna hidja felé.

Gyönyörű nyári éjszaka volt. A Vág-Duna partján bólintgattak a szomoru füzek s a Csallóköz áldott térein csöndes suhánással szaladt végig a szellő a rozsok és az érett buzakalászok között. Olykor csobbant egyet a Vág-Duna vize s a messze falvakból magyar nóták hangjai szűrődtek a levegőbe.

A huszárok énekelni kezdtek. Valami bus, bánatos nóta volt. Bottyán János csak hallgatta s tele volt a lelke gyönyörűséggel.

IV. FEJEZET.

AZ UJVÁRI REGGELI.

Hajnalban Ujvár alá érkezett Száky Dénes uram a katonáival. A Vág füzei vidáman bólintgattak feléjük, mintha örvendeztek volna, hogy magyar embert látnak megint s a nap is segített nekik az örvendezésben. Korán kelt, hogy lássa a fiukat s széles jó kedvében szépen megaranyozta az ujvári török mecset kupoláját.

— Megállj! kiáltotta harsányan Száky Dénes és fölemelkedett nyergében.

Csönd volt köröskörül, csak az ujvári bástyán mozgolódott egy pár török pattantyus.

— A kapuk be vannak zárva, mondta most a hadnagy.

— Majd kinyitjuk mi, szólt jókedvűen az öreg huszár. Van itt köztünk valaki, aki ért a kapunyitogatáshoz.

Bottyán elérte a célzást s nevetett.

— No, mondta, ha olyan nagyon akarják, ki is nyitom én azt a kaput egymagam is.

Fölemelte a csákányát s megpördíté az ujjai közt, mintha azt akarta volna mutatni, hogy evvel a csákánnyal veri be a török portáját.

Száky Dénes uram azonban csöndet intett. Leszállott a lováról s a vágparti füzek egyikéhez kötözé a kantárszárat, azután leheveredék a füre s így szólt:

— Kár volna koptatni annak a csákánynak a vasát, fiam. Ma amugy is vásáros nap van. Egy óra múlva a török ugyis kinyitja a várat a vásáros népnek. A nyitott kapun könnyebben megy be a ló, ha magyar ember van a hátán. Sietős dolgunk amugy sincsen, várhatunk még egy félórácskát. Üljetek le addig ti is ide körém.

A huszárok leszálltak a lórul s oda kuporodtak hadnagyuk köré. Csak Gál András állt csöndesen a lova mellett, mintha nem akarna tőle megválni.

— No legény, hát te mit vársz? kérdezte tőle a hadnagy.
Gál András a csalmájához kapta a kezét, összezsápta a bokáját s így szólt:

— Megkövetem alázattal vitézlő hadnagy uramat, egy napra, kettőre elmennék a csapatomtól.

— Hová mennél?

— Ez a fiu (Bottyánra mutatott) hirt hozott édesanyám felől. Betegen fekszik szegény a séllyei papok házában. A török, aki

bántotta, jó kezekbe kerül ma amugy is, tudom. De a beteg édesanyám nagyon várja az egyetlen fiát. Az pedig én volnék.

A hadnagy bólintott a fejével.

— Jól van fiam, mondá. Akinek a csatamezőn is telve van szive az édesanyja képével, az az igazi vitéz. Eredj fiam! Köszöntetem az édesanyádat!

Gál András fölpattant a lovára, bucsut vőn társaitól s elindult Séllye felé, a Vág kacsaringós partjai mellett.

Minél világosabb lett az idő, annál több ember csődült most a vár kapui elé. A pozsonyi kapunál torlódtak meg legtöbben, mert ez volt a fő bejáró. A korlátok körül csöndes vásáros emberek álldogáltak, egy pár örmény kereskedő lefeküdt éppen a kapu szájába, hogy minél előbb érjen a várba, ha kinyitják a kapukat.

A csallóközi dinnyeárusok a szekerükön heverték, szűröket a fejük alá gyürve szunyókáltak s talán nem is bánják, ha egész nap is itt hevernek a kapu előtt. Egy puttanyos asszony a kapu zörgetőjével babrált, be-bekandikált a kapunyíláson s meg nem állhatta, hogy ne mondjon be rajta valami hosszú mondókát magyarul. A kapu csak nem akart megnyilni, mire a puttanyos asszony elkezdte ütögetni a kapu zörgetőjét.

— Dejszen, zörgethet annak kedves asszonynéném! mondta most egy kövér komáromi varga, aki a füben terpeszkedve reggeli szalonnájából falatozott. Nem nyitják azt ki, ha az istennyilával kopogtatják is, amíg ők maguk nem akarják.

— Aztán miért nem majszter uram? kérde az asszony.

— Mert amíg a mecset karzatjáról a müezzim el nem kiáltja a hat órát, addig ki nem nyitja a török kapu, ha medvecukrot kínál is neki asszonynéném.

— Kinálnék ám herbateát a huncutnak! mondta az asszony mérgesen s végig nézett a puttanyain.

Aztán panaszkodni kezdett, hogy a tej, melyet a vásárra hozott, mind megsavanyodik; a vaj szertemállik a forró napon; tyukjai, libái szomjan vesznek; s több efféle.

De azért a kaput még sem nyitották ki.

Egy fiatal legényke, aki csak az imént érkezett, mosolyogva hallgatá a beszédeket. Csalmáját mélyen a szemére huzá, köpönyegét összevonta a mellén, mintha rejtegetne alatta valamit. Egyre figyelte a mecset karzatát, hogy nem jön-e már a müezzim, a müzülmán egyházfi, a törökök eleven órája, hogy a hat órát elkiáltsa.

A müezzim azonban nem jött. Fiatal emberünk mormogott valamit, aminek körülbelül az lehetett az értelme, hogy hosszallotta a müezzim álmát.

— Bizony hosszú álma van a töröknek, mondta a komáromi varga nevetve.

— Hosszu, hagyta rá a fiatal ember. Régóta itt alszik már a mi országunkban.

— Föl kéne költeni már egyszer, sóhajtott a varga. De ugy kéne fölkelteni, hogy sohse tudjon többet elaludni.

— Vagy ugy, mondta a fiatal ember, hogy örökre elaludjék.

Ebben a percben jelent meg a müezzim a mecset karzatján. Nagyot kiáltott, megbókolt, kiterjeszté karjait s ugy kiabálta bele a nyári levegőbe Allah (Isten) nevét.

Abban a pillanatban hallatszott a kapu láncainak csörgése, a bástyán seregesen jelentek meg a török katonák, a kapu élesen nyikorgott s egy hosszú nyurga jancsár jelent meg a kapuban, hosszú kópját szorongatva kezében. Ez volt a strázsa.

A szekerek nekiindultak a kapuknak, a vásáros nép betódult a városba s az a fiatal ember, aki örök alvást kívánt a töröknek, szintén bejutott a kapun. Kényelmesen, nyugodt lépésben haladt. Jobbra-balra tekintgetett, mintha az érdekelné csak, hogy hol veheti meg legolcsóbban a legszebb papucsot, a legkövérebb tyúkot, a legfrisebb petrezselymet vagy legzamatosabb dinnyét. Jámbor arcot vágott, mintha a legbékésebb szándékkal jött volna. El-elbeszélgetett a komáromi cserepes asszonyokkal, körülnézett a komáromi tótok ponyvái közt s nagy figyelemmel válogatott a tótok kanalai, faedényei között. Ezenközben pedig semmi sem került ki figyelmét a várbeli dolgok közül. Merre van a török puskapora, merre vannak a szekerei, hol tartja lovait, hol az eleségét. Jól megfigyelte, hogy melyik falon lehetne leghamarabb rést törni, hol juthatna be rajta legkönnyebben a gyalogság, hol a lovasság. Mindezt oly jámbor arccal végezte, hogy senki fiának nem tűnhetett föl s a világért sem jutott volna senki arra a gondolatra, hogy ez a jámbor képű legény most teszen tanuságot arról, hogy a legjobb magyar katona, aki néhány órával előbb még kapunyitogató volt a séllyei papoknál, most olyan szakértelemmel nézi a várat, mint egy generális.

Bottyán János tehát nyugodtan sétálgatott a sűrű török nép között, mint akinek egyéb dolga sincs, mint hogy legyeket fogdosson, vagy a méheket zavarja el a köcsögökről.

Egy török, aki mézet árult nagy piszkos vedrekben, még meg is köszönte ezt a szivességet. Bólintott a fejével s a fogait mutogatta, ami nála nyilván azt jelentette, hogy: köszönöm.

János pedig nem volt hálátlan. Csöndesen állt egy helyt s úgy hessegette a legyeket a mézes vederről. A török utoljára fölállt, letört egy darab lépesmézet s odanyújtotta Jánosnak.

— Hadd egyék szegény magyarja, gondolta. Ugyis nekünk gyűjtik a mézet a magyar méhek.

János tehát mézet is evett. Leült egy kőre, éppen a piac közepén s falatozván, egyre a mecsetet nézte, hogy mikor jön már ki megint a müezzim, aki az órákat kiabálja s imádkozik.

Nem kellett soká várnia. A hosszú szakállu müezzim csakugyan megjelent.

János fölállt a körül s a fejét csóválva megindult a mecset felé.

— No, gondolta, még ez a kancsal akasztófavirág mer imádkozni a többi emberekért? Ez dicséri az Istent? Ez a rabló? Ez a förtelmes utonálló, aki fölgyújt egy egész falut éjszakának idején s védtelen asszonyokat kaszabol le? No megállj Ibrahim, majd megmutatom én neked, hogy merre van a török gyehenna.

Bottyán János most már még az óvatosságról is megfeledkezett. Becsületes, vitéz ellenséggel, úgy érezte, emberségesen tudna

bánni. De aki a magyar parasztot, a föld népét, a védtelen, agyon-sanyargatott népet meri bántani, az iránt semmi könyörületesség nem volt a lelkében. Sietve ment most is a mecset felé s hogy egy kis kaput látott maga előtt, melyből lépcsők vezettek föl a toronyba, hirtelen ledobá köpönyegét s nem törődve sem veszéllyel, sem a sötét lépcsővel, nekiindult a toronynak.

A müezzim akkorra már a minaret tulsó oldalára került s onnan hirdette az időt és Allah dicsőségét.

János odaugrott eléje.

— Szervusz Ibrahim, mondta s már el is kapta a két karját. Ibrahim elsápadt.

— Vén gyujtogató! Asszonyok, gyermekek megrontója, ismeresz-e még?

A müezzim hebegett valamit.

— No, mondta János, most már ne diskuráljunk. Ajánlok neked egy kis tréfát. Te belekapasz kodol a nyakamba. Én is a tiedbe. Aztán te is megpróbálsz, hogy le tudsz-e hajítani oda a piac közepére, ahol az török árulja a mézet. Én is megpróbálom. Akarod?

A török huzódzott. Nem tetszett neki ez a játék.

— No, nem akarod? kérdezte János. Ne haragudjál pedig öreg, mert ha te nem is akarod, én akarom.

Már akkor a török a lábaival ott rugdalódzott a minaret erkélyén és a következő pillanatban úgy repült le a piac kövezetére, mint valami nagy ragadozó madár.

A mézes török rémulten ugrott föl alacsony székeről. Sehogysem tudta elgondolni, hogy miért repül most egyszerre egy müezzim az égből? A magyar cserepesasszonyok nagy kiáltozással szaladtak a földön elnyult török felé, a karjait próbálták mozgatni, a lábait iparkodtak kiegyenesíteni, de a müezzim csak még sem mozgott. Meg volt az halva a legalaposabban. A vásár népe közt egy szempillantás alatt hire futott az esetnek. Mindenki a holttest felé tolongott, a török katonák szaladva mentek a hely színére, maga a kajmakám is kihozatta magát az utcára, hogy megnézze, mi okozza a nagy csoportosulást.

Az egész város elvesztette a fejét a nagy eset miatt s a törökök hirtelen óbégatásra fogták a dolgot. A kajmakám is megrendült, mivelhogy Allah ítéletét látta a dologban. A szent ember, akit lelöktek a minaret tetejiből! Valami sejtelem lepte meg s arra gondolt, hogy hát ha a jámbor müezzim esését nemsokára az egész török uralom bukása fogja követni.

Bottyán János, látván, hogy az emberek a halott müezzimet veszik körül, a nagy zürzavarban szépen lesétált a minaretről s nem nézve sem jobbra, sem balra, egyenesen a kapuk felé vette

utját. Az örök azonban csak észre tértek valahogy. Megüték a lárma-dobot s a kapu előtt strázsáló nyurga jancsár mégis élt a gyanuperrel, hogy alighanem ez a jámborképü legény hajította alá a müezzimet a minaret erkélyéről. Fölkapta hát a lándzsáját s éppen a János mellének szegzé, miközben éktelen orditozást kezdte.

János megállt s csendesen nézett a törökre.

— Mit akarsz öcsém? kérdezte nyugodtan.

A jancsár nem felelt, de szurni készült a lándzsájával s olyan hirtelen döfött Bottyán felé, hogy annak alig volt ideje félreugrani előle. A következő pillanatban azonban előrántotta elrejtett pisztolyát s úgy mellbe lövé az utját álló jancsárt, hogy ez elbukott a lándzsájával együtt.

János most aztán végig futott a dobogón, ki a várból. Oda se figyelt, hogy a bástyáról öt-hat lövés dördült utána; csak nézett

előre s a csalmájával integetett . . . midőn a Vág füzeséből hirtelen Száky Dénes uram lovasait látta előrobogni.

A török sem vette tréfára a dolgot. Üldözőbe fogták Jánost, aki fölkapott lovára s most már társaival együtt megfordítván lovát, futásnak eredt. A török mindenütt nyomukban, mignem váratlanul a magyarvégbeli lovasok nagy riadással visszafordultak, arccal a pogányra s nagy sarabolást, kaszabolást vivének végbe.

A török nem állhatta a harcot sokáig. Hátat adott a magyaroknak, amiből aztán Bottyánék is értettek s egész az ujvári kapuig vágták a futamodókat.

Száky Dénes uram most összeszedte a legényeit, leszálla lováról s aztán odalépvén Jánoshoz, ennek a vállára ütött.

— Ezt hát jól csináltad fiu, mondta nevetve. Legény vagy a talpadon!

Ez volt minden elismerése. Bottyán azonban nem volt megelégedve ennyivel.

Még aznap este újból megjelent Ujvár alatt s nagy fennszóval átkiálta a töröknek:

— Hallod-e pogány! Én vagyok az a Bottyán, aki tegnap a papodat a templom karzatáról aláhajítottam. Ha van benned mersz, gyere ki velem egy szál kardra. Álljon elő, aki bátor!

Odabenn aztán lett nagy sürgés-forgás. Az agák és bégek egymást biztatták, de egyiknek sem igen akarózott a dolog.

A kajmakám pedig maga elé hívatta legjobb katonáit. A szakállát simogatta, nagyon borus volt az arca s így szólt, miközben egy erszény pénzt vett elő a kaftánja zsebéből:

— Fiaim! Ezt az erszény pénzt adom annak, aki az elé a gyaúr kutya elé kimegy.

A katonák egymást taszították, de egyiknek sem volt kedve az erszény pénzhez. Hiába volt minden kérés, fenyegetés.

Hiába ígérte a kajmakám a mennyország minden üdvösségét, a földi paradicsomot. Hiába kínált paripát, drágaköves fegyvert, gyémántos forgót... csak nem akadt senki, aki vállalkozott volna.

Utoljára is dühbe gurult, földhöz vágta a turbánját s orditozni kezdett:

— Gyáva kutyák vagytok! orditá. Gyávák! Menjetek! Menjetek a szemem elől!

Amazok pedig örültek, hogy elmehetnek. El is mentek kiki a maga házába; ott lefeküdtek a kerevetre s azon gondolkoztak, hogy milyen gyávaság az, ha egy egész város népe közt nem akad senki, aki egy emberrel egy szál kardra merne kiállani.

A kajmakám pedig kitárta ablakát s úgy nézett ki a Vág felé, melyre most szállt le az est. A hold lassan, fönségesen hágott fel az égre s beragyogta az egész tájat. Aztán hirtelen heves szél kezdte fujni észak felől, a hold elé széles felhők kerültek s nem látszott belőle semmi.

— A hold, mondá. A hold. Hogy fénylett még ötven évvel ezelőtt s hogy elborítják most a fellegek!

Lassan betette az ablakot s nagyot sóhajtott.

Vajjon nem azt gondolta-e, hogy egy-két hónap alatt Ujvár bástyájáról letépik a félholdas, lófarkas lobogót?...

* * *

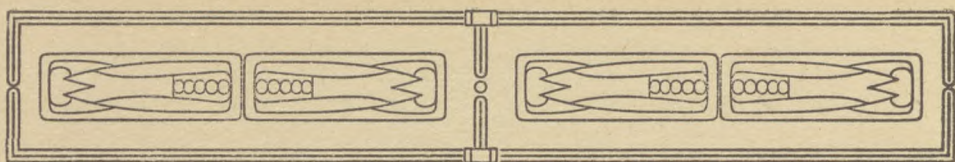
Bottyán János pedig elunta a várast odalenn a vár alatt. Visszafordítá lovát s rábukkanván Száky Dénes lovasaira, még az éjjel visszatért velük együtt Komáromba.

Másnap pedig az ujbári reggeliért Száky Dénes uram kinevezetété tizedesnek az egynapos katonát, aminek öröme Csiperke Márton olyan vacsorát főzetett, hogy alig győzték fölhordani a sok török lével körülöntött ludat, fokhagymás tyukot, spékelt berbécshust, mely köré szép hüvelyes borsót rakattak, s éjfél táján, mikor a legények már nem tudtak hova lenni jó kedvükben, úgy hajigálták egymást kaláccsal, lepénnyel, bélessel. Még a kutya is libacombját evett az asztal alatt.

Mindehhez pedig gyönyörű nótákat huzott a szőnyi banda s már hajnal volt, mikor a legények még mindig azt énekelték:

Bottyán János, de szép lesz a
Sereged,
Mikor rajta! a törökre
Vezeted.

V. FEJEZET.

JUDIT ASSZONY.

Gál Jánosné asszonyom majd kirepült az ágyból örömében, amikor betegsége negyedik napján megpillantá fiát az ágya mellett. A derék asszony szinte elfeledte, hogy súlyos beteg. A szurás hirtelen kiállt a derekából, lekapta fejről a hidegvizes kendőt, mellyel az öreg doktor gyógyította, a földhöz vágta, feldöntötte a patikaszeret, melyeket főztek neki, s azt mondta, hogy már most bocsássák haza, mert meggyógyult.

Az öreg doktor nem tudott hova lenni bámultában. Tegnap még azt hitte, hogy Gál Jánosné gyógyíthatlan nyavalyák gyöttrik, s ime, most úgy hadonáz, beszél, forgolódik az ágyában, mintha soha beteg sem lett volna. A derék ember sokáig gondolkozott ezen a dolgon s utoljára is kisütötte, hogy a sósviztől gyógyult meg az asszony olyan hirtelen. A jámbor doktor tudniillik sósvizzel borogatta az asszony oldalát s most ennek tulajdonította betegének gyors fölépülését. Elő is vette legott fekete jegyzőkönyvecskéjét és titkos írásjelekkel bele írta:

— Asszony, kit török vere meg, sósviztől bizton fölgyógyul.

A jámbor öreg nem is gondolt arra, hogy az asszony akkor gyógyul meg leghamarabb, ha gyermekét viszontláthatja. Gál Jánosné asszonyom is attól kapott lábra, hogy András fiát láthatta, hogy megcirógathatta szép gömbölyű arcát s megcsókolhatta nagy, tiszta homlokát.

Nem is várt soká a doktor engedelmére, hanem fölkelte ágyából, odaült András mellé s elmondatta vele táborozásainak történetét, harci kalandjait. Minden vitézi tetteknél, melyet az ifju hős mondott, odaborult a fia dolmányára s úgy csókolta félig könnyezve, félig mosolyogva.

— Hát nem féltél a golyótul fiam? kérdezte.

— Nem anyám!

— És nem gondoltál a harc hevében arra, hogy mi lesz szegény anyádból, ha leterít a török?

— Gondoltam anyám, de aztán, nehogy a fiadat terítsék le, inkább én teritettem le őket.

Az asszony megint csak azt felelte rá, amit mindenre felelt.

A két kezébe kapta a fia fejét s úgy csókolgatta, miközben egyre mondta :

— Édes fiam! Szerelmes jó fiam! Egy kicsinyt elhallgattak aztán s az asszony csak nézett ki a kollégium kertjébe. A madarak ott ültek a fákon egy darabig. Egy öreg madár és egy fiatal madár. Az öreg madár körültepette a fiatalabbat, mintha meg akarná ölelni. A fiatalabb pedig hirtelen fölröppent a levegőbe s aztán nem tért vissza többé.

— Oh a hálátlan! mondta Gál Jánosné asszonyom.

— Mi az, édesanyám? kérdezte a fiu.

— Hát látod András, felelte az asszony, a madarakat néztem.

Az az öregebb bizonyosan az anyja amannak a fiatalnak. És a fiatalabb hirtelen elröppent az anyja mellől. Talán vissza sem jön többé.

András lehajtotta a fejét szomoruan.

— Ugy van, édesanyám. Ez az élet. A fiatalabbnak ki kell mennie az életbe, csaták viharába. Az öregebbje pedig marad otthon s szívét melengeti azon, hogy a fiatalja megteszi, amit sorsa követel.

Most megint hallgattak. Az asszony könnyezett.

— Hát te is itt hagysz és elszállsz mint a madár?

— El anyám. Nekem odakünn van a dolgom. Hazám veszedelemben. Ma a török ül a hátunkon. Eleszi kenyerünket, lánggal égeti házunkat, pusztítja nemzetünket. Nem a fiatalság dolga, hogy szabaddá tegyük végre földünket, családunkat? S itt még meg sem állhatunk. A törököt kell kiverünk először s ha már megtisztult tőle a magyar föld, akkor még mindig nem tehetjük vissza hüvelyébe a kardot. Akkor jön még csak az igazi harc, az igazi küzdelem. A török után jön a német, amely még százszor gonoszabb emennél. Barátságot színlel s valójában rosszabb száz ellenségnél. A jó Isten majd csak megsegít bennünket ellenük is. Ma a császár katonája vagyok. Labanc gunya van rajtam, de a szívem mélyén kuruc ám a kelmed fia is, anyám. Ha majd megfujják a magyar sipot, ha megharsan a tárogató: ami vágást eltanultam német szó mellett a törökön, mind ráverem a németre.

Az asszony csak eltátotta a száját erre a beszédre. Még szomorubb lett az arca, de szívében valami csodás meleget érzett. Utoljára is nagy könnyezés közt mégis csak kimondta:

— Nem bánom hát édes fiam, menj Isten hírével! Áldjon meg a jó Isten, hogy véredet is oda adod néped sorsáért.

András most kiszakította magát anyja ölelő karjaiból s aztán így szólt:

— Ne busuljon édesanyám. Nem szakadunk mi el sokára egymástól. Mihelyt egészségét teljesen visszanyerte, szekeret küldök anyámért s magamhoz hozatom.

Oh, milyen nagy öröm költözött e szavakra Gál Jánosné asszonyom szívébe! Nem sirt már, sőt tapsolt örömeiben, mint a gyermek s most már maga sietteté Andrást, hogy menjen minél előbb. Aki előbb megy, előbb ér célt, gondolá. Előbb jön értem a kocsis is.

András tehát bucsut vett édesanyjától, az öreg doktortól és Kolinovics uramtól s csak amikor már a lába a kengyelben volt, akkor kapott a fejéhez, mint akinek most jut valami az eszébe.

— Tyűh, tisztelendő atyám! kiáltá Kolinovics páter felé fordulva, majd elfeledtem valamit.

Kolinovics páter ránézett.

— No, dörmögte. Hát mi az?

— Egy üzenetem volna tisztelendő uram számára.

— Hát csak ki vele!

— Dejszen, gondolta András, majd csak akkor, ha már a lovon ülök.

Fölült hát. Megfogta a kantárszárat s aztán visszafordulva mondta:

— Tisztelteti valamennyiöket a Bottyán Jancsi, köszöni a portási hivatal, köszönteti a kollégium madarait, kéri kegyelme-
teket, hogy viseljék gondjukat, mert ő beállt végbeli katonának
s már csak a császár kapuját nyitja ki, de nem a kegyelmetekét.

A páter hirtelen latinul kezde beszélni, a doktor pedig a combját ütögette dühében. Nagyon káromkodhattak, mert kipirult az arcuk.

Az igaz, hogy András nem hallott már belőle egy szót sem. Sarkantyuba kapta a lovát s Istenem, hol járt ő már azóta!...

Jó is volt sietni. Ahogy estefelé lovával az ujbári homokbuckákhoz érkezék, egy pillanatra csak megáll ám a lova, elkezd ágaskodni, mintha lovasát akarná figyelmeztetni valamire.

András föláll a nyergében és kémlelve tekint körül a tájon. Az ujbári füzesek alatt hosszú sor török katonát vett észre, kik csöndesen huzódtak a Vág mentén. Fegyvereik meg-megcsillantak a sötétben s a homokos uton nagy porfölleget vertek ágyus szekereik.

— A török megint készül valamire, gondolta András, és hirtelen sarkantyuba kapván lovát, fölugratott a közeli buckára, hogy jobban lássa, merre vonulnak föl a kajmakám katonái. Aztán, hogy pontosan megjegyezte magának: hányan vannak s merre tartanak — elkerült a Vág mellől, keményen szoritá lovát s lóhalálába iparkodott elébök vágni. A dolog sikerült, kikerülte nagy számu elleneit s hajnal felé Komáromba ért, ahol átkelven a Vág-Duna hidján, egyenesen a várparancsnok háza elé lovagolt. Ott rákiáltott a német silbakra, hogy itthon van-e Hofkirchen ezredes.

— Itthon, hangzott a válasz.

András fölszaladt a lépcsőkön s a várparancsnokhoz kért bebocsáttatást. Hofkirchen német ember volt s tolmács nélkül egy szót sem válthatott magyar emberrel. Az igaz, hogy nem igen szeretett beszédbe elegyedni a magyarral s mindössze Innocentius pátert türte meg maga mellett a városbeliek közül. A páter jókedvű emberke volt s ha magyarul kelle beszélnie, úgy tett, mintha a magyart szeretné. Ha ellenben német szóra nyitá ajakát, nagyon tudott lelkesedni a császárért.

— No mi kell? förmedt a belépő lovasra Innocentius páter, aki reggelinél ült éppen a német báróval.

— Jelentést hoztam ezredes uramnak, felelte András.

A páter lefordította, amit András mondott. Az ezredes bólintott.

— Hát csak mondd! biztatta a páter a fiut.

— Ujvár felől kétezer embert láttam elvonulni Esztergom felé. Lándornál keltek át a Vág-Dunán. Ágyu is volt velük.

A páter elképedt.

— Mit beszélsz? kérdezte izgatottan.

— Azt, ismételte András, hogy az ujvári török kétezer embert küld Esztergom alá. Bizonyos vagyok benne, hogy megszállják Esztergomot.

A páter most már elmondta németül a dolgot, amire Hofkirchen ezredes fölugrott a helyéből, feldöntötte a teáscsészéjét, amiből a tea szépen végigfolyt a szoba virágos szőnyegén.

— Te láttad? kérdezte rémülten. (Hirtelen megtanult magyarul a vitéz ezredes.)

— Láttam, felelt András nyugodtan.

— Bizonyos?

— Bizonyos.

— Ezt a levelet, mondta, rögtön viszed Esztergomba Kuckländer ezredes várparancsnoknak. Értetted?

— Igenis, értettem.

Az ezredes megint föl s alá lépegetett a szobában. Aztán megállt s valami mintha eszébe jutott volna, újból csöngetett.

— Száky Dénes hadnagyot! mondta az inasnak.

Innocentius nevetett.

— Nagyon helyes, mondta.

Az ezredes bólintott.

— Természetes. Csak nem küldöm az én katonáimat ilyen veszedelembe? Menjenek ezek a »vitézek«!

Németül mondta s a vitézek szót nagyon hangsúlyozta.

Száky Dénes belépett, katonás tartással üdvözlővén az ezredest.

— Hadnagy ur, mondta Hofkirchen, azonnal nyergeltet, maga

mellé vesz két lovas embert. Ezt ni (Andrásra mutatott) és még egy vitézt. Egy vitézt!

A vitézt megint nagyon gunyosan hangsúlyozta. És ezt a levelet átadják Kuckländernek. Érti?

— Értem.

— Ugy. És most mehet.

Száky Dénes meghajtá magát s távozni készült. Tudta ő, hogy Hofkirchen egy percig sem törődik Esztergom sorsával s csak azért küldi, hogy otthagyja a fogát. Egy magyarral kevesebb, csupa nyereség. És ilyen magyarral, mint Száky Dénes uram, aki magyar ember létére olyan vakmerő, hogy bele mert szeretni Leona kisasszonyba, Hofkirchen ezredes uram lányába, sőt ami még ennél is borzasztóbb, a báró kisasszony meg is mondta, hogy ő bizony senki másnak nem lesz a felesége, hacsak ezen derék magyar ifjúé nem.

A báró még elfeledett valamit s azért intett Szákynek.

— Aztán hadnagy ur, mondta, mindjárt ott is maradhat Esztergomban a legényeivel együtt. Nincs szükségem önre.

Gondolta, hogy ha igazán ostrom készül Esztergom ellen, hamarabb beleütközik Száky uram a török golyójába, mint idehaza.

— Értem ezredes ur, felelte Száky gunyosan, aztán sarkon fordulva, elhagyá a szobát.

Odakünn aztán nyergelt, maga mellé vevé Bottyán Jánost is és hármában elvágattak Esztergom felé. Az újfalusi határban összetűztek a török előőrsökkel, azokból lekasaboltak egy pár embert, aztán úgy keltek át kompon Esztergomba.

Az esztergomiak akkor már hirül vevék, hogy Ibrahim budai basa is elindult seregével Esztergom ellen, de arról még Kuckländer ezredesnek sem volt sejtése, hogy Ujvár felől is közeledik az ellenség. Nagyon meglepődött hát, amint a három legény megjelent előtte s Száky Dénes átnyujtá Hofkirchen báró levelét. A német ezredes barátságosabb volt komáromi társánál vagy hogy annyira kényelemszerető ember volt, hogy még bosszankodni sem igen akart. Pedig nagyon bántották az egyre érkező kellemetlen hírek s elgondolván, hogy már most vége lesz a békességes életmódnak, melyet eddig folytatott, nagyot ütött öklével az asztalra.

— Hogy éppen Esztergomra fáj a foga a kutyanak! mondta.

A kutya alatt a törököt érté s lovaglóostorával olyanokat suhintott a levegőbe, hogy ha avval a törököt üthette volna, bizony kárt tesz vele benne.

Igy azonban csak mosolygást fakasztott a három legény arcán s aztán igen jó ötlete támadt a derék embernek.

— Hát most mit csináljunk? kérdezte, mintha nem is ő volna a várkapitány, hanem valaki más.

Jánosban sehogysem nyugodott a tréfa s így felelt:

— Ezredes uram! Ha én volnék a kegyelmed helyén, bezzeg tudnék én magamnak tanácsolni.

Az ezredes mosolygott.

— No ha tudsz, hát tanácsolj magadnak. Engem pedig hagyjatok békével, mert én a rózsáimat jobban szeretem minden hadviselésnél. Hogy hívnak öcsém?

— Bottyán Jánosnak.

— Szép neved van. Majd kitörök bele a nyelvem. Nohát Bottyán János vagy mi, én nem bánom, ha te igazgatsz a dolgokat itt Esztergomban, ha olyan nagyon értesz hozzá. Fújjátok föl az egész várat. Bánom is én. Csak engem hagyjatok békével, mert én nem érek rá arra, hogy a ti váraitokat védelmezsem. Nekem a rózsám meg a kutyáim a fontosak. Alásszolgája!

A derék várkapitány evvel sarkon fordult s otthagya a bámuló fiukat. Azok szóhoz sem tudtak jutni a nagy csodálkozástól s meg nem tudták érteni, hogy miképen bizhattak erre az emberre egy várat, holott egy ürgelyukat sem tudna megvédeni.

Csak álltak csöndesen s egymást nézték, mignem Száky Dénes uram egy nagyot sóhajtván, így szóla :

— Szegény ország !

Bottyán János azonban nem sóhajtott, hanem szép csöndesen leült az ezredes helyére, kihuzta magát benne, mint aki otthonosan érzi magát a helyén s így szólt :

— Hátha ez a vén bolond nem akar az ostromra készülni, majd készülök én. Hallották, hogy megbizott vele. Hát én majd csinálom. Nem utolsó dolog az, Esztergom kapitányának lenni.

Evvel fölállt s indult kifelé. Odakünn aztán olyan harsányan kezdett rendelkezni a megriadt nép közt, hogy azok csakugyan valami generálisnak nézték s látván, hogy az egyetlen ember, aki nem vesztette el a fejét, hűségesen engedelmeskedtek is neki.

Ennél okosabbat nem lehetett volna csinálni különben sem. Száky Dénes a hadnagyi tekintélyével segített Bottyánnak, Gál András pedig az öklével igazította el a dolgokat. Augusztus elején megvolt minden a maga rendjén, az ágyuk bekosarazva a sáncokon, a katonák rendesen, engedelmesen, a polgárok nyugton, biza-

kodva az ostrom visszaverésében. Kuckländernek kinyíltak a rózsái is szépen s örömében, hogy minden ilyen pompásan megyen, levelet is küldött Bécsbe a császárhoz, melyben elősorolá, hogy mi mindent tett a vár védelmére, majd pedig, hogy Bottyánnak is szerezzen egy kis örömet, kinevezteté a fiut hadnagynak.

Bottyán nagyot nevetett ezen a dolgon, félrecsapá kalpagját s harmadnapra, mikor már a budai basa seregei megérkeztek Esztergom alá s elhelyezték ágyúikat a dorogi hegyek tetejére, egy reggel kiűtött vagy század magával s elpaskolta a vár közelébe szemtelenkedő törököt.

Azontul aztán megkezdődött az ostrom. Ibrahim keményen törte a várat s nem kimélt sem embert, sem puskaport. Bottyán János pedig tréfára vette az egész dolgot. Süvegén mindennap friss rózsát virított. Piros rózsák voltak mind a három szép asszony kezében föl Jánosnak valamennyit. Nem törődött hát a hulló ágyugolyókkal, a török had éktelen kiáltásával. Ahol a harc legveszedelmesebb volt, ott járt János egész nap s már nem volt Esztergomban olyan gyerekek, aki ne ismerte volna Jánost.

Augusztus közepén jártak már, mikor egy estén egyedül járt János hadnagy a várbástyákon. Tul, a Duna felől éppen most vonultak föl az újvári kajmakám katonái s messze, túl a városon iparkodtak hidat verni a sötétben, hogy egyesülhessenek Ibrahim basa seregével. Bottyán elmélyedve nézte a távoli őrüzeket s valójában nem is gondolt semmire.

— Alszol-e hadnagy? szólítja meg valaki a háta megett, s ugyanabban a pillanatban egy lágy, puha kéz érinti a hadnagy vállát.

— Ördög vagyok én, felel legott Bottyán. Sohasem alszom.

— Nekem nem vagy ördög, — vágja vissza egy lágy női hang. János megfordult.

— Te vagy Judit! mondta a vitéz boldogan s megragadta a feléje nyújtott kezét.

Csakugyan Judit asszony volt, Lakatos Judit, aki a három piros rózsát mindennap föl szokta tüzni a János süvegére.

Igy álltak most itt ketten, egymás kezét szorongatva s egy pár percig elmélyedve a tábori tüzek lobogó fényébe. Nagy csönd volt körülöttük. Olyan csönd, mint a halál előtt szokott lenni.

Egy kőpadra ültek.

— Judit, kezdte most a hadnagy, eljönnél-e hozzám feleségül, ha nagyon megkérnélek?

Judit asszony nevetett.

— Furcsa ember kigyelmed Bottyán uram, mondta aztán. Ott

tulnan a török most készíti a hidat, amelyen a holttestünkhöz jöhet és kend meg akar házasodni?

Bottyán kacagott.

— Pedig, ha meg nem ígéréd, én egy tapodtat sem teszek ellenük.

— Nem ígérem.

— No hát akkor meg is esz holnap a török valamennyiünket.

— Legalább jóllakik egyszer életében, vágta vissza Judit.

— Hát nem félsz?

— Nem én, amig téged látlak.

— No látod, pattant föl a helyéről a hadnagy. Tudtam én, hogy te leszel a feleségem. Mihelyt megláttalak, ez volt az első gondolatom.

— Hát nem bánom, ha kend is ugy akarja, felelt az asszony s most már megölelte Jánost. De van egy kikötésem.

— Ki vele!

Az asszony fölállott s végig tekintte a Dunán, ahol most már kezdtek fősorakozni Ibrahim katonái.

— Ezeket, mondta, kergesd el innen mielőbb. Nem szeretem őket.

— Ha csak ez köll rózsám, mondta Bottyán nevetve, ugy elkergetem őket mint az ürgét.

Szólt és visszafordulva, belefújt tábori sipjába. A hang élesen szaladt át a Dunán s minden oldalról hallatszott a trombiták riadása.

Messziről, a Duna felőli uton pedig hirtelen megharsant egy mélabus magyar nóta. Valamelyik magyar fiu fujta tábori kürtön.

Bottyán János figyelt. Aztán a hang irányába mutatott s megszorítá Judit kezét:

— Hallod? mondta. Megjöttek a Lotharingiai Károly seregei!

* * *

Másnap reggel Lotharingiai Károly megverte Ibrahimot Nyerges-Ujfalunál. A basa seregei rémülten futottak szerteszét. Batthányi Ádám és Czobor huszárai, a Monaszterli rácjai ott ütötték őket, ahol érték s mikor rémült futásukban Esztergom alá értek, egyszer csak kitárultak a vár kapui s kilovagoltak rajta Bottyán katonái. Elöl ők hárman: Bottyán, Száky Dénes és Gál András. Süvegükön viritott egy-egy szál piros rózsa.

— Rajta fiuk, vágjátok! hangzott Bottyán szava harsányan.

A magyar fiuk nekiugrottak a futó ellenségnek, megkergették Budáig jobbról, balról Ujvárig s aztán meg sem álltak, mignem harmadnapra Ujvár ormára ki nem tüzték a magyar zászlót.

Maga a kajmakám is ott pusztult el a vár alatt s utolsó sóhaja egybevegyült a tüzek mellett táborozó magyar vitézek nótáival.

Az ujvári csata után Bottyánt megint kitüntették. Most már Esztergom főhadnagya lett belőle.

VI. FEJEZET.

A SZOMORU HADNAGY S A VIDÁM NÉMET.

Futott már a török. Érsekújvár elesett, Esztergom alól elkergették a törököt és Lotharingiai Károly hadai csengő muzsikaszóval vonultak be Esztergomba, miután megkergették a kontyost egész Budaváráig. A Dunántul jórészt fölszabadult az évszázados iga alól s a császári hadak büszkén lépegettek most Esztergom utcáin, mintha minden haditett az ő dicsőségüket hirdetné.

Bottyán János pedig ezalatt szépen megtörülgetvén kardját a rátapadt török vértől, egy kis pihenést szerzett magának. Tudta ő jól, hogy akik most segítettek nekik a török ellen, nem azért segítettek, mintha valami nagyon szeretnék a magyart. Már ő csak elhitte azt a nótát, melyet az északmagyarországiak szoktak énekelgetni s amelyben az mondatott, hogy :

Ne higj pajtás a németnek . . .

Hát nem is igen hitt nekik. Most azonban hagyta, hogy hadd örüljön Kuckländer uram a dicsőségének s egy szót sem szólt, mikor Károly herceg bevonulván Esztergomba hadai élén, Kuckländer ezredes nagy disszel elébe vonult s így szólt :

— Fenség ! Hála katonáim vitézségének és ama rendelkezéseknek, melyeket parancsnokságom alatt hűségesen végrehajtnak, Esztergom alól szabaddá váltak az utak Bécsig s örömmel üdvözölhetem Fenségedet.

Még tovább is beszélt volna a derék német a parancsnoksága alatt kiadott rendeleteiről, de Károly herceg nem hallgatta végig, hanem leszállt lováról s így szólt:

— Hallom ezredes uram, hogy gyönyörű rózsái vannak. Magam is szeretem a virágot s szívesen gyönyörködöm bennük.

Az ezredes elfeledett most már minden egyebet.

Hadat, háborút, ostromot, törököt, tatárt s vitte a herceget a kertjébe, ahol is büszkén mutogatta gyönyörű rózsáit.

Kuckländer uram nem is katonának való ember volt. Azért jött Magyarországra, hogy minél többet harácsoljon össze, minél szebb házban lakjék s a rózsáit is csak azért szerette, amiért mindent szeretett, ami diszesebbé és gazdagabbá tette házát.

A jó esztergomiak pedig ezalatt elindultak az Isten házába s szent zsolozsmákat énekeltek az Ur dicsőségére. Annyi ember talán még sohasem volt abban a templomban, mint ezen a napon. Nem is fért oda be valamennyi. A német muskétások ott térdeltek a kapuk körül s úgy füleltek a belülről kihangzó orgonabugásra s égis harsogó énekére a bent ájtatoskodó magyarnak. Ünneplőruhás asszonyok, lányok, nyalka magyar legények tolongtak odabenn egymás mellett s elül az oltár előtt, a meghatott emberek első sorában állott Bottyán János Lakatos Judittal, Gál András pedig az édesanyja kezét fogván, énekelt nagy jámboran. Egy fekete szemű kis lány ott térdelt András anyja mellett, kezében csipkés keszkenője és imádságos könyve. Gál Jánosné az egyik kezével a fia kezét fogta, a másikat pedig ennek a fekete szemű leánykának a fején nyugtatá, mintha áldást mondott volna rája. Csak Száky Dénes hadnagy uram állott egymagában, halavány arccal, lehajtott fővel. Haza gondolt, a komáromi várba, a báró kisasszonyra, akit hűséges szívvél szeretett s aki miatt annyi veszedelem forgatagába dobta már bele fiatal életét.

Oh, hogy gyűlölte ő a németet s hogy érezte ő, hogy hazája sorsáért még nagyon sok könyörögni valója van az Ég Urához. Tiszta szívből, érces, szép férfias hangján énekelte hát ő is a többiekkel, a harsogó, égis riadozó szent éneket:

Magasságos egek, árva hazánk felett
Legyetek vigyázással.
Fegyverünk forgását, zászlónk lobogását
Kisérjétek áldással!

Igy énekeltek az ájtatos hívők s miután kikönyörögték szívük óhajlásait, szép csöndesen kezdtek oszladozni. Kuckländer uram is végig mutogatta rózsáit a hercegnek, aztán estére nagy dáridót csapott a tiszteletére, melyre illendően meghívta hadnagyait: Száky Dénes uramat és Esztergom főhadnagyát, a nép bálványát

Bottyán Jánost is. A lakoma végén aztán előszóliták Száky Dénest s a saját kérésére megengedték neki, hogy már most indulhat vissza Komáromba.

Dénesnek sem köllött ezt kétszer mondani. Bucsut vett pajtásaitól, sok szerencsét kívánt Jánosnak és Andrásnak s nem feledte el megígérni, hogy a lakodalomra eljön, ha tüzes szöcskék ugrálnak is Esztergomtól Komáromig.

— Ugy fordul pedig, mondta most András, hogy kettős lakodalomra jössz.

Dénes nagyot nézett.

— Hát hogyan? kérdezte elgondolkodva.

— Hát ugy, hogy Bottyán főhadnagy uram lakodalma napján tartom én is a magamét. Van nekem is jegyesem.

Most bámult csak nagyot Dénes hadnagy.

— Nagyon jól van öreg! kiáltá jókedvűen. Régen gondoltam, hogy a Vér Borisék házához nem jársz hiába. Vér Boris a jegyesed?

— Ki volna más? kérdezte András. A tél elején meg is lesz a lakodalom.

Bottyán melegen kezet fogott távozó barátjával. Meghatottan nézett rá, mert észrevette, hogy Dénes hadnagy hirtelen elszomorodik.

— Ne busulj Dénes, mondta. Majd csak megsegít téged is az Isten. Leszel te még vidám ember is.

Dénes szomoruan rázta a fejét.

— No, no, vigasztalta János, nem kell csüggedni. A bárónak sincs kő a szíve helyén. Majd csak kiverekedjük mi mellőle Leona kisasszonyt.

Ez a vigasztalás sem használt. A fiatal hadnagy remegett az izgatottságtól s így szólt:

— Nem leszek én boldog sohasem.

Nagyon szomorú volt, mikor a lovára ült s mikor elindulás előtt még hamarosan egy kis kosárra való halvány sárga rózsát akasztottak a nyerge kápájára s meghagyták neki, hogy ezt vigye el Leonának: akkor sem vidult föl.

Kimondhatatlan fájdalommal nézte a sárga rózsákat s aztán hirtelen kiszökött a könny a szeméből.

De már azt nem látta senki. A paripa már messze száguldott akkor az ő lovasával, a szomorú hadnaggal.

A két jó barát is bánatosan nézett utána, majd visszatértek a Kuckländer ezredes uram vendéglátó asztalához. Ott ezenközben igen magas fokra szállott a jókedv. A német tiszteknek nagyon ízlett a jóféle neszmeleyi, melyet az ezredes vederszámra hozatott pincéiből s éjjél táján olyan hangos multság lett a dologból, hogy egy dragonyos kapitány ujdonatuj lakkcsizmájába öntötte a borát

s addig ivott belőle, amig csizmástól, mindenestől odabukott a szoba közepére. A herceg már akkor megszökött a mulatságból s Kuckländer uram is az ajtó felé nézegetett. Kényelem-kedvelő ember volt s ilyenkor mindennél jobban szerette, ha hálósipka volt a fején. Vendéglátó ur lévén azonban, nem mozdulhatott az asztaltól, ami szörnyen epéssé tette, meg a neszmélyi bor is a fejébe szállt egy kissé. Kötekedni való kedve támadt s mivel a német tisztekkel nem mert kikötni, egyszer csak odafordul Bottyánhoz s így szól hozzá:

— No főhadnagy uram: így mulat a német. Tetszik ugy-e?

— Szépen mulat, mondja János s mosolyog.

A német dragonyos akkor öntötte végig a padlót a finom magyar borral.

— Könnyű neki, teszi hozzá most András is gunyosan. Terem a magyar szőlő.

— Nekünk terem, vágja vissza az ezredes röhögve.

— Az a kérdés uram, hogy meddig, mondja most János komolyan. Mi öntözzük a földet a mi vérünkkel-verejtékünkkel. Ugy való hát, hogy mi igyuk meg a szőlő nedvét is. Meg is isszuk — fogadom.

Az ezredes részeges röhögéssel nézett Bottyánra, pedig elérte a célzást. De aztán csak jobbnak látta békében maradni,

mert hátha Bottyánnak eszébe talál jutni, hogy itt a német urak előtt elmondja azt is, hogy mit mivelte várparancsnok uram azalatt, amíg Esztergomot bombázták.

Bottyán azonban hallgatott. Kihörpenté borát s aztán jó éjszakát kívánva a részeg uraknak, elhagyta az ezredes termeit Andrással együtt.

Odakünn az utcán is nagy vigalom volt. A katonák táncra perdültek az esztergomi leányokkal, a csapra vert hordókból szám nélkül folyt a bor, a mezőn ökröt sütöttek s a tábori trombitás már ott tartott, hogy a trombitájából itatta bajtársait, mivelhogy ő belé nem fért már egy csepp sem.

Bottyán vidáman nézte a mulató legényeket egy darabig. Aztán magához szólitotta a párkányi cigányt s odasugta :

— Tudod-e azt a nótát a németről?

A cigány majd a hegedüt ejtette ki a kezéből erre a szóra.

— Tudod vagy nem tudod? ripakodott most rá András is a cigányra.

— Jaj vitézslő uram, könyörgött a cigány, menten fölakastatnak a német urak, ha elhegedülöm.

— Mindegy az, te cigány, magyarázta Bottyán. Ha nem huzod, én akasztatlak föl, de tüstént!

A cigány gondolkodott. Eszébe jutott, hogy ha nem húzza, mégis csak hamarabb kerül az akasztófára. Keresztbe tette hát a vonóját a hegedün s úgy muzsikálta végig a két vitézt fél Esztergom városán. A nyári éjszakában röpi a nótát a mulató magyar huszárokig s aztán már egyik sem törődött vele, érti-e, nem-e a sok német generális, csak énekelték együtt, duhaj jókedvvel, becsületes meggyőződéssel, hogy :

Ne higgy magyar a németnek
Akármivel hitegetnek —
Még ha ád is nagy levelet
Mint a kerek köpönyeged,
S pecsétet üt olyant rája
Mint a holdnak karimája :
Nincsen abban semmi virtus
Verje meg a Jézus Krisztus.

Kuckländer uram éppen a nyitott ablaknál állt, hogy egy kis friss levegőt szedjen kábult fejébe, amikor a két tiszt elment az ablak alatt nagy dalolással. Egy kicsit kihajolt az ablakon, aztán hogy megértette, hogy mit dalolnak odalent, hirtelen becsapta az ablakot, a fejére rántotta a hálósipkát s így szólt :

— No megállj kutya teremtetted... te. Majd adok én neked!

Ettől fogva nem volt előtte veszedelmesebb ember Bottyán Jánosnál.

Hanem János most nem törődött sem Kuckländerrel, sem senkivel a világon. Vitte magával a cigányt s mikor a Lakatos Juditék ablaka alá értek, hirtelen intett a cigánynak. Az aztán megértette, hogy már ide nem ez a nóta való, hanem egészen más. Olyan, amit szerelmes szép asszonynak szokás muzsikálni. Rá is kezdte legott a fekete holló nótáját, amihez olyan nagyot lehetett sóhajtani.

Egy piros rózsza volt érte a fizetés. Ugy hajították ki az ablakon. A rózsát Bottyán a süvege mellé tűzte, aztán boldogan nézett Andrássra.

— No öreg, mondta, elmenjünk most a Vér Boris ablakja alá is. Hadd nyiljék a piros rózsza a te süvegeden is!

VII. FEJEZET.

HEGYEN, VÖLGYÖN LAKODALOM.

Leszüretelték már a szőlőt a neszmélyi halmok gazdag venyigéiről is, Vér Gáborné asszonyság már elrakta az aszalni való szilvát is télire, elrakta már a burgonyát a földes ládjájába. Ujesztendő napja is közeledék már innen-onnan, Boriska leányasszony pedig a másik ládjájába rakosgatta a sok selyem holmit, melyet nagy igyekezettel varrt vagy tizenkét varró frajla. A Vér-háznál lakodalomra készültek erősen s Gál Jánosné asszonyom nagy tanácskozásra gyült hetek óta a Lakatosék házához, ahol mindennap egybeállíták hosszú listáját a lakodalmas ebédnek, vacsorának, aztán másnap megint mást gondoltak, kitörülték, amit tegnap irtak, hogy újból kezdjék kifőzni azt a rengeteg sok mindenfélét, melyet a lakodalmas asztalra akartak fölhordani.

Bottyán János is, András is fölakasztották kardjukat a szögcre. Nem volt egy darabig akivel hadakozzanak. A befagyott Dunán át nem igen lehetett közlekedni s a török is jobbnak látta erőt gyűjteni az élet-halál harcra.

Egyébként azonban nem nyugodott az esztergomi főhadnagy. Ha nincs háboru, úgy gondolta, be kell kötözni a sebeket, melyeket a háboru ütött a népen. Ahol megtudta, hogy sir a paraszt, menten ott termett. Vigasztaló szó mindig akadt a száján, egy kis bankó mindig volt a tarisznyájában és krumplit, kenyeret bőven osztogatott, valahol fölütötte fejét az éhinség. Olykor bizony le kelle akasztania kardját is a szögrül ezenközben. A rác és német katonaság pogány módra sarcolta meg a vidék parasztságát s ilyenkor Bottyán János nem ismert könyörületet. Harsogó szavával kergette szét a rakoncátlan, bitang csordát, ha a szó elegendő volt

nekik. Ha nem volt, tudott ő rendet csinálni köztük korbáccsal ha kellett, sőt a kardot sem kimélte, ha muszáj volt.

A zsebje mindig tele volt ezüst huszassal a nagyobbak számára s árpacukorral az apróságnak. Ugy dobálta közéjük, mint a király szokta az aranypénzt koronázás idején. A derék vitéz azt tartotta, hogy az igazi katona a jószívű embernél kezdődik. Irtózott a vértől és az emberhaláltól, mert szerette embertársait, s azt mondta, hogy hadakozni is csak azért kell olykor, hogy annál jobban élhessenek az emberek. Szíve telve volt népe szeretetével s bár rangjánál fogva most majd mindig a legelőkelőbb német tisztekkel kellett érintkeznie, nyíltan kimondta, hogy egy parasztot többre becsül egy szekérre való nagy urnál.

— Övék a munka, szokta mondani. Ők törik a földet. A gyümölcsöt meg az urak eszik le a fáról, melyet a paraszt ültetett.

A nép pedig szerette Bottyánt. Vitézségét megbámulta s már azt tartotta felőle, hogy Bottyánon a golyó sem fog s hogy testét nem járja a fegyver. Még nótát is találtak ki rája s nem volt olyan falu három vármegyében, ahol ne énekelték volna :

Magyarok között
Kevés a párja,
Golyó sem fogja,
Fegyver sem járja.

Utoljára elnevezték Jótévő Jánosnak. Jótévő János uram pedig sohasem kért köszönetet azért, ha jót tett valakivel, a hálálkodást ki nem állhatta s ha valahol ünnepelni kezdék, disznótoron vagy keresztelőn rigmusokat mondanak róla, olyan dühös lett, hogy alig lehetett kibékíteni. Jó szívének híre még Kecskemétre is eljutott s így történt, hogy egy napon, éppen egy nappal a lakodalma előtt, beállit ám hozzá négy kecskeméti szatócsemler.

Szépen sorjában fölálltak a szobában, alázatosan levevék süvegüket, mikor aztán előlépett Kortyogó Nagy Vendel uram s így kezde beszélni :

— Megkövetem alássan a vitéz főhadnagy urat, kinek jóságáról Kárpátoktól Adriáig annyi dicséretet hallék, hogy minekutánna Csáky László tатаi várparancsnok uram ránk üte és várába hurcola tizenkettő magammal minket szegény kecskeméti szatócsokat, most ezerkétszáz forintot követel tőlünk s haza nem ereszt családainkhoz mindaddig, míg ezt a tenger pénzt neki elő nem teremtyük, alázattal könyörögnénk sorsunkon való kegyes gondosságára.

Kortyogó uram mindezt egy szuszra mondta el s jól észre lehetett venni, hogy Tatától Esztergomig mindig ezt a beszédet tanulta.

Bottyán János szeme haragosan villant egyet erre a beszédre.

— Hát azt mondja kigyelmed, hogy Csáky László uram elfogta kigyelmeteket s most ezerkétszáz forint váltságdíjat követel?

— Azt én uram, felelte Kortyogó Nagy Vendel.

— És ezt egy magyar gróf tette kigyelmetekkel?

— Hát bizony követem, magyar is, gróf is.

— Magyar ám, a beste lelke annak a grófnak, tört ki János s elfeledvén minden egyebet, még a lakodalmat is, legott nyergeltetett, felköté kardját s azon módon indult Tatába.

Ott aztán keményen megmondogatta a grófnak a mondani-valóját.

— Kegyelmes Uram, magyarázta Csáky Lászlónak, rosszabb a töröknél s majdnem olyan rossz mint a német. Szegény emberre vadászik, holott szép birtokai vannak s annyi az uradalma, mint ahány szegény ember bőrét nyuzza.

Csáky László a padlót ütötte dühében, aztán gondolván, hogy csak azért is komisz ember marad, odaállt a főhadnagy elé s így szólt:

— No már most csak azért sem eresztem addig haza azt a tizenkét szatócsot, amíg a váltságdíjat meg nem kapom.

— Hát jó, felelte Bottyán megvető hangon. Elvégezzük a dolgot mi ketten. Itt az ezerkétszáz forint.

Megvető mozdulattal dobott ki egy erszény pénzt az asztalra. A saját pénzét, melyet mivel nem volt ideje elkölteni, úgy kuporgatott össze.

A grófban volt annyi szatócsvér, hogy szépen fölvette az erszényt az asztalról, meg is számlálta az aranyakat és így szólt:

— Rendben van főhadnagy ur. A foglyok szabadok.

Bottyán így küldte haza a tizenkét szatócsot a családjához, maga pedig a jó tett érzésétől eltelve, boldogan lovagolt vissza Esztergomba, ahol akkor már együtt volt a lakodalmas nép s türelmetlenül várta az egyik vőlegényt.

A vitéz egy forró csókot kapott menyasszonyától jutalomképen derék tettéért.

Aztán megvolt a kettős lakodalom is.

Csak hogy az nem olyan egyszerű dolog, mint ahogy leirom. Hosszu sora van s nem lehet csak úgy egy szuszra elmondanom.

Bizonyos igaz, hogy annyi deli levente csörgeté kardját a lakodalmas ház előtt, hogy valóságos szivbeli gyönyörűség volt. Mikor lóháton bejöttek Esztergomba, ágyukkal, tarackokkal és szakállasokkal lőttek elébök s vidám muzsikaszó vegyült az ágyuk durrogása közé. Így ért a lakodalmas nép a ház elé, ahol leszállottak a hintókból, a lovasok lovaikról, a násznagy pedig nagy díszben várta a nyoszolyóasszonyt. Vér Gábor uram végigjárt vendégei előtt, kezet fogott mindenkivel, aztán pedig kihuzta magát, kezébe vette a süvegét s úgy várt, mignem előlépett Csiperke Márton uram, a komáromi korcsmáros, nagyon szép és bő szavakkal köszönté föl a Vér Gábor és Lakatos Pál uram házát és házoknak minden vendégeit. Szép alázatos szóval köszönte meg aztán a két vőlegényt Csiperke Márton uram jó kívánságait, amire előállott egy pohárnok, nagy ezüstös, aranyos korsóval, és ugyanolyan mosdómedencével, amibe szépen megmosdatták kezüket, hogy tiszta kézzel üljenek a lakodalmas asztal mellé. Az asztal pedig minden készülettel el volt már akkor készítve. Ezüst gyertyatartók, ezüst sőtartók voltak rajta, egy-egy virágbokréta is díszlett a fehér abroszon, pedig tél ideje volt s úgy kellett Kuckländer uram jóságához folyamodni érettük. Az igaz, hogy a derék ezredes utóbb nagyon megfizettette azt a pár rózsát...

A főasztalnál ült János és András, mellettök jobbról a két menyasszony, akik az asztal drága eledeleiből egy falatot sem ettek, hanem egyre könnyeztek és szemeiket törülgették. Pedig nem volt okuk a könnyezésre. Derék ember felesége lett mind a kettő, a lakodalmas nép is vidám volt, az ételeket nagy muzsikaszóval hozták be, Kolinovics uram pedig föláldotta az asztalt ékes díkcióval, miközben a főgazda nagyon jó szívvvel kínálhatta vendégeit.

El is köszöntötték a nagy ezüst pohárral a vendégeket vagy százszor is, megrakták annyi áldással, amennyi csak kitellett tőlük s nagyon vigyáztak arra, hogy a vendégnek mindig legyen bor a poharában.

Volt is bőven. Ittak is bőven. Örvendeztek is nagyon s mikor az asztalnál a vőlegények is, az örömszülők is jóllaktak és elszedték már a gyümölcsöt, a konfekteket és a nagy aranyos pástétumokat, hirtelen fölkerekedett az egész násznép s táncra perdültek. Csiperke Márton uram járta az első táncot a nyoszolyóasszonnyal, aztán János perdült ki a középbe Judittal, amiben Gál András is legott követte Vér Boriskával.

— Három a tánc! kiabálták jobbról-balról. Mikor pedig jókedvükben egyet-egyet dobbantottak a lábukkal a táncolók, a nézők összecsapták a tenyerüket, mintha a taktust vernék a muzsikához. Most aztán táncra perdült, aki csak birta a lábát, gyönyörűen járták az egeres-táncot s még a séllyei öreg doktor sem tudta megállani, hogy Kolinovics uramat el ne kapja s azon módon meg ne pörgesse.

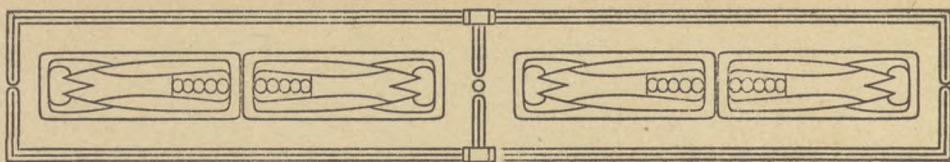
Igy tartott a mulatozás három nap, három éjjel, kivilágos kiviliradtig, estétől hajnalig.

Utoljára is azonban, mint minden lakodalomnak, vége lett bizony ennek is. Bottyán János főhadnagy uram és Gál András uram is most már házas emberek lettek annak rendje és módja szerint. Boldog is volt mind a kettő, még boldogabb a két szép ifiasszony. A násznép is nagy énekszóval hagyta el Vér Gábor uram portáját. A hosszú hintósor elindult Esztergom alól, utána táncoló paripákon a legények. Mindnyájan vidáman, hangos dalolással mentek, csak egy ló hajtotta le szomorúan a fejét, mintha érezte volna, hogy nem illik ficákolnia, mikor a gazdája szíve tele van bánattal.

Ki más lova lett volna, ha nem a Száky Dénesé.

VIII. FEJEZET.

SÁRGA RÓZSÁK – PIROS RÓZSÁK.

Száky Dénes pedig sehogysem tudta meggyőzni Hofkirchen ezredes uramat, hogy a magyar is lehet jóra való derék ember. Száz csatában forgott a komáromi főhadnagy. Ahol a halált osztogatták, mindenütt megfordult, sem bátorság, sem a hűség nem hiányzott szívéből. Egyenes, jó ember volt. Alázatos az Ur előtt, büszke a maga becsületére. Semmi sem használt. Hofkirchen uram gögös német vala s a viláért sem akart hallani arról, hogy leányát magyar embernek adja feleségül. Pedig a fiatalok nagyon szerették egymást s mindkettő fölismerte a másikban a jóságot és jellemzilárdságot. Mindhiába. Az ezredes hajthatatlan maradt s azon törte a fejét, hogy miképen tehetné el láb alól a főhadnagyot. Ezért küldte el Esztergomba is, ahonnan azonban Száky Dénes sértetlenül jött vissza Komáromba, sőt egy kosár rózsát is hozott Leona kisasszonynak.

Szépen jelentette a főhadnagy, hogy mi történt Esztergomban, hogy miképen kergették meg a kontyost Budáig s miképen vették el tőle Érsekujvárt.

A várkertben ült Hofkirchen ezredes a leányával s ott hallgatta a fiatal főhadnagy elbeszélését. Egy kicsit sehogysem tetszett neki a dolog s bizony nem bánta volna, ha Esztergom alatt inkább Bottyán katonái futottak volna s a futók közt lett volna ez a főhadnagy is.

— Jó! mondta az ezredes mogorván. Könnyű volt kigyelmeteknek megkergetni a törököt, mikor a császár katonái mutatták meg, hogy merre visz az ut Budára.

— De bizony, ezredes uram, mi kerestük meg azt az utat.

— Kerestétek ám, de nem találtátok.

— Már csak mégis mi értünk elébb Buda alá, nem a német.

Az ezredes fölpattant helyéből. Bosszantotta, hogy vele mer feleselni ez a fickó.

— Egyéb jelenteni valója nincs kigyelmednek? kérdezte bosszusan.

— Nincs, felelte Dénes, de azért még mindig egy helyben állott.

Leona nagy szemeivel úgy nézett az ifju leventére, mintha azt mondta volna:

— Látod, nem szabad azért gyűlölnöd az apámat. Ne haragudjál rá. Én értem, én tudom, hogy magyar járt elől ebben a harcban is. Tudom, hogy a tettek az oroszánrésze a győzelemnek.

Száky Dénes szomorúan nézett Leonára, mintha megértette volna, hogy mit mond. Aztán hirtelen így szólt:

— Bocsásson meg kisasszony. Esztergom alól hoztam önnek egy pár rózsát.

Avval elővette a rózsákkal telt kosarat, átnyújtotta Leonának.

— Köszönöm, mondta sugárzó arccal Leona s egy halvány sárga rózsát kapva ki a kosárból, visszaadta Dénesnek.

— Tűzze a süvegére!

Dénes mosolygott, aztán levette süvegét s odatűzte a virágot. Azt gondolta: No, most már az én süvegem mellett is van rózsá. Csakhogy amazoknak piros rózsá jutott, nekem a halvány, bánatos virág.

Az ezredest most már végképen elöntötte az epe.

— Rózsát hozott vitéz ur? kérdezte gunyosan.

— Rózsát.

— Halavány rózsát?

— Halványat.

— Nem fél-e kigyelmed, hogy én meg egy kosár vérpiros rózsát küldök érte az édesanyjának?

Száky Dénes nem értette ezt a kérdést, de Leona fölugrott, megragadta atyja kezét s remegve mondá:

— Atyám! Amit most gondoltál, az iszonyatos! Azt nem szabad megtenned!

Az ezredes eltolta magától leányát.

— Ugyan!... mondta. Ha a főhadnagy ur neked hoz virágot, én sem akarok rosszabb lenni nálánál. Én meg az édesanyjának küldök egy piros rózsát.

— Mehet főhadnagy uram a szállására.

Száky Dénes elballagott. Az egész uton hazafelé azon törte a fejét, hogy mit jelentett az ezredes beszéde, hogy ugyan miért akar ez egy kosár piros rózsát küldeni az ő édesanyjának. Otthon aztán elfeledte az ezredes beszédét is. Édesanyja futott elébe, kitárta karjait és se vége, se hossza nem volt az ölelésnek.

Ki gondol más egyébre, mikor édesanyja öleli, csókolja s a fejét simogatja, mint arra, hogy milyen nagy boldogság élni s fiui szeretettel csüggeni anyánk kebelén?

Pedig Száky Dénesnek bizony másra is kellett volna gondolnia. A veszély ott ólálkodott a kis ház ablakjai alatt s el volt végezve, hogy Száky Dénesnek le kell választania karjait édesanyja nyakáról.

Alig beszélhettek egy pár szót egymással. Még el sem mondhatták egymásnak azt a sok apróságot, amit hosszú viszontlátás után olyan jól esik elbeszélni, mikor hirtelen kopogtattak az ajtón s aztán egy német tiszt lépett a szobába.

Mindketten fölálltak. Meglepetés tükröződött arcukon s egy pillanatra szóhoz sem tudtak jutni. Végre is Dénes találta meg a szót:

— Mit kíván? kérdezte.

A német tiszt mosolyogva tisztelgett.

— Főhadnagy ur, — mondta — ön Hofkirchen ezredes, várparancsnok parancsából, foglyom!

Dénes a kardja után kapott, de ebben a pillanatban már tele volt a szoba szuronyos katonasággal.

Hanem az egész csak egy percig tartott. A szobában csönd lett, mint mikor kihúrcolkodik belőle mindenki. Aztán a Rác-utcán végig, szuronyos örök kísérték a szomorú főhadnagyot, aki most büszkén lépkedett őrei között. Félrecsapta a süvegét, hadd lássák jobban azt a halvány sárga rózsát, amely még most is oda van tűzve melléje.

* * *

Jöttek aztán megint a harcok véres esztendői. Budától Nándor-Fehérvárig se szeri, se száma a sok kivivott csatának, melyben hol a magyar maradt fölül, hol a török alul, vagy megfordítva. Ugy

végig öntöztek mezőt, erdőt embervérrel, hogy ha minden cseppjéből egy szem buza termett volna, dehogy volna éhező ebben az országban. A Dunában pedig, bizony, Isten csodája, hogy nem folyik piros viz a kiöntözött embervértől.

Utoljára is azonban kiszorították a törököt az országból. Futott, amerre látott s a hatalmas ozmán birodalom is kezdett összeomolni lassan, lassan, mint valami nagy cifra pesti palota, amelynek nincsen biztos fundamentuma. Nem mulott bele száz esztendő s a török olyan lett, mint az őszi légy: elbágyadt, elpusztult, régi dicsőségének romhalmazából kezdte előszedgetni kincseit, mint ahogy a tönkre jutott uzsorás keresgél ki egy-egy gyöngyszemet megmaradt ékszereiből. A diadalmas félhold, amely elindult másfél századdal ezelőtt az égen, hogy mindenütt, egész Európán végig világítson, pislá mécsnél nem volt már egyéb. Kicsi mécseske ma is. Alig világít s a nagy ozmán birodalomban félhomály van, mint amilyen a beteg szobájában szokott lenni. A kuckóban pedig ott fekszik a török, a beteg ember, aki legfeljebb csak álmodozhatik ma már a sors megfoghatlan rendelkezésein s azon, hogy mialatt végig gázolt egy nemzeten s hatalmával rabigába görnyesztette hosszú évszázadnál tovább, azalatt kimerült, megvénült a győzelemben, míg az elnyomott nemzet föltámadt, él, virágzik, fejlődik és megy előre, mindig előre a tökéletesedés felé.

Oh, de ennek a másfélszáz éves véres tragédiának folytatása is volt. Gyönyörűen, magasztosan, fenségesen szép története. És e szép történetnek, amelyben a kiontott honfivérnek annyi szerep jutott, ott van a kezdete, ahol a török kitakarodott az országból.

A függöny lehullott. Vége van az első fölvonásnak. A magyar vitézség győzött benne a törökön. Kezdődik a második fölvonás, a harc a német ellen. Rákóczi lobogóját bontják ki benne, Bercsényi tárogatója hangzik benne. Örtüzek mellett kuruc vitézek panaszos éneke csendül s a vérzivataros nap után beállott csöndes éjszakában messziről hangzik felénk a varázslatos nóta:

— Hej Rákóczi, Bercsényi...

* * *

Bottyán János uramon is meglátszik ám az idő nyoma azóta. Addig-addig kergette a törököt, mignem hirnevével tele lett az ország. Jó tetteiről beszélt a nemzet apraja, nagyja s Jótévő János most már akkora kitüntetésben részesült, aminő ritka magyarnak jutott osztályrészül. Az igaz, hogy csatározásai közben valahol, kiütötték az egyik szemét. Bottyán fekete selyem kendőt kötött fölébe s így szólt:

— Baj, baj! Egyik szememet már odaadtam, de mi az a szívemhez képest!

Bizony odaadta volna a szívét is nemzete sorsáért. A félszemét úgy fizették meg neki, hogy megtették ezredesnek. Kuckländer uram aztán pukkadhatott mérgében. Hanem ezt a szívességet még sem tette meg Bottyán ezredesnek. Ehelyett szép csöndesen üldögélt esztergomi kertjében, rózsái között s félszemmel egyre a főtéri nagy sárga házat nézegette.

Hej ez a ház nagyon tetszett neki. Telhetetlen, kapzsi ember volt s úgy gondolta, hogy mégis csak okosabb volna, ha az a nagy sárga ház is az övé volna, semmint Bottyán Jánosé.

— Mert — gondolta — minek Bottyánnak ház? Főleg minek neki ilyen szép, nagy, tiszta ház, mikor ellakhatna akár egy kunyhóban is.

Egypárszor rá is üzent Bottyánra.

— Adja ide kigyelmed azt a házat. Jobb lesz az nékem.

— De már csak engedje meg Kuckländer uram, — mondta Bottyán, hogy az enyém legyen. Jó az nekem is.

— Hát hiszen kigyelmednek semmi szüksége rá. Nincs gyereke. Csak a feleségével él. Minek két embernek ekkora palota?

— Oh jaj, lelkem — tréfált János — nem úgy van az. Tizenkét macskám is van, tíz kutyám, hat paripám, négy papagályom, kétszáz csirkém, ugyanannyi récém, ludam. Istállómban van vagy ötven házinyulam, négy szép tehenem. Aztán meg sok a vendégem. Főleg a vendégem.

— Vendég? biggyesztette a száját Kuckländer uram gunyolódva. Nem vendég az, csak paraszt.

— De magyar! — vágta vissza Bottyán kevélyen. S a vidék parasztsága, ha otthon elveszi tőle a sok jött-ment német katona a zabot, kenyérlisztet, sót, szalonnát, fűtő fát, mind ide tódul hozzám. Annak mind enni-inni kell adnom, éjszakára szállást. Hát ezredes uram ne is kérje ezt a házat. Nem adom. El sem adom, ha nekem adja érte a császár fél birodalmát.

— Hát miért ragaszkodik hozzá olyan nagyon kigyelmed?

— Miért? ismételte meg János. Hát azért, mert a feleségem jussából való, mert magyar ember megbecsüli a maga portáját s nem vágyódik a máséra, meg, mert olyan galambom van benne, amelyik már megszokta.

— Galambja?

— Az.

— Miféle galamb az? — kérdezte a német ezredes.

— Miféle? Két lábon jár, a tenyeremből eszik s olyan szelid, mintha igazi galamb volna. De a házat úgy szereti, hogy nagyon vigyázzon kigyelmed, mert az én galambomnak ezenfelül olyan

karmai vannak, mint a vércsének. Ne nagyon nézegessen a házam felé, mert bizony mondom, egyszer csak úgy kikaparja a kigyel-med szemét, hogy vakabb lesz nálamnál.

Szólt s otthagya Kuckländer uramat, aki aztán hamarosan kitalálta, hogy ez a galamb alighanem Bottyán Jánosné asszonyom.

— No — gondolta Kuckländer — már most csak azért sem nyugszom addig, amig azt a házat meg nem kaparitom magamnak.

Visszafordult s úgy nézegette. Szép tiszta ablakai voltak és rengeteg nagy keményfa kapuja, mely fölött ott ragyogott Bottyán János uram cimere : vörös mezőben zöld tér felett, süveges, dolmányos, sárga csizmás, kardos vitéz. A süvege mellett vérpiros rózsá nyillott. A kapuból pompás kertre lehetett látni, melyben rózsák, tulipánok nyiladoztak. A kémény most is füstölt, bizonyosan nagy sütés-főzés folyt a konyhán.

Majd kiverte az irigység szeplője szegény Kuckländer s most már sietve ment hazafelé, hogy kifőzze, miképen lehetne ő ennek a szép, nagy háznak a gazdája.

Bottyán uram pedig otthon nagyokat kacagva mondta el a feleségének, hogy miket beszélt ő Kuckländer urammal a házról.

— De hiszen — mondta Judit asszony haragosan — ki is kaparom én annak a németnek a két szemét, csak az én portám felé sanditson. Éhen jött ide Magyarországra s ludcombon akar meghalni.

Ebéd után aztán eljöttek Gál Andrásék is látogatóba. Egy darabig elnevetgéltek ezen a dolgon, de aztán elszomorodtak a férfiak.

— Így van bizony — mondta Bottyán. Odakünn az országban a katona nyuzza a népet. Idebenn a várparancsnoknak fáj a foga az én portámra. Nagy Isten! Mi lesz ebből a szegény nemzetből, ha nem lesz vége ennek a zsarolásnak.

— Majd csak vége lesz egyszer — mondta András, ha Rákóczi fia visszajön Lengyelországból.

— Rákóczi fia? — kérdezte csodálkozva János. Hisz az maga is német. Német szóra fogták már gyerek korában. Pruszliba jár, kravátlit visel és lakktopány van a lábán. Nem magyar az.

András csak mosolygott.

— Nem kell a ruhájáról megítélni az embert. Láttam én már sujtás alatt is német szívet. Német pruszi alatt is lehet magyar lélek.

— Lehet — mondta Bottyán, de ez egyszer nincs. Beszéltem én sárosi emberrel eleget. Egy sem bizik Rákócziban.

— Majd, majd — mondta rejtelmesen Gál András. Egyszer csak megzendül odafenn a tárogató s megéri a szőlő Tokajban.

— No csak várd, mondta Bottyán hitetlenül.

Nem bizott sehogy sem. A békekesség éve alatt megfordult Bottyán Franciaországban is, Bécsben is. Ismerte ő már akkor, hogy a magyarnak nincs igazi barátja sehol sem és Rákócziban sem bizott semmiképen. Ismerte Rákóczi nevelését, tudta, hogy Bécsben német urak közt forgolódott.

— Nem hiszek benne, mondta konokul és nem bizom már az ország dolgában.

— János! — mondta most András, — aki elcsügged, annak vesztett az ügye. Hozzád nem méltó a csüggedés s ha a haza olyan fiai is elvesztik reményüket, mint te, akkor csakugyan nincs más hátra, mint a kétségbeesés.

János most föl s alá járt a szobában. Meg-megállt, gondolkodott s így szólt:

— Én a császár ezredese vagyok. Hűséget fogadtam neki. Itt belül érzem, hogy a honszeretet sokkal nagyobb lánggal ég, mintsem hogy ez eskümet meg tudnám tartani. Lehet, hogy eljön az idő arra, hogy választanunk kell hazánk és fogadalmunk között. És ez nehéz.

András fölpattant.

— Hagyd el János. Hát ők nem esküdtek-e meg a legszentebb esküvel, hogy tiszteletben tartják ősi alkotmányunkat? Tartják-e? Nem árasztják-e el falvainkat idegen katonasággal? Nem pusztítják-e sáska módra földünk termését? Amikor az egyik megszegi esküjét és hűtlenségbe kerget bennünket, akkor a honszerető embernek nem nehéz választania a két kötelesség közt.

János megállt barátja előtt s így szólt:

— Igazad van András. De éppen mert igazad van, nem szabad elébb fölkelnünk a császár ellen, míg csak egy lehetőség van arra, hogy a helyzet javulni fog.

— Akkor — mondta András fölkelve helyéről — akkor üdvözöllek Bottyán János, Rákóczi hadai élén.

— Nem értelek.

— Majd megértesz mindjárt. Olvasd e levelet.

András levelet vett elő s átnyujtá Jánosnak. Az olvasta:

— Kedves atyámfiak! — így szólt a levél — szomorú barátok utolsó Isten-hozzáddal bucsuzik tőletek s utoljára köszönt titeket. Nem ugyan olyan nagyon messziről, mint ti hinnétek, akiknek bizonyára füléhez jutta már, amit Hofkirchen ezredes terjeszte felőlem, azt irván meg mindenfelé, hogy az Imperiumba küldtettem az osztrák császári seregekkel a franciákra. Sokkal közelebb dobogott a szívem hozzátok, semmint hittétek vala: a komáromi vár börtönében, ahova Hofkirchen ezredes vettetett. Leánya, Leona azóta elhervadt bánatában s Hofkirchen leánya haláláért most rajtam áll bosszút. Ablakaim alatt ácsolják a bitófát, melyen testem, mint a gonosztévőké fog elmulni holnap virradóra. Mire ti Komáromba jöhetnétek, hogy kiszabadítsatok porkolábom kezéből, már késő leend. Addigra én már régen halott leszek. Ám Isten kegyelme mégis megnyilatkozik előttem s nem kellend zsvány módjára elpusztulnom. Csiperke Márton uram mérget csempészett börtönömbe, hogy kikerüljem a megszégyenítő halált.

Kedves atyámfiak, drága barátaim! Most már nincs hátra semmi, amit enmagamról mondjak. Utolsó pillantásom anyám házára fog esni, aki bus özvegységben éli napjait. Segitsetek neki elviselni bánatát. Utolsó szívverésem hazámé leend, amely szintén bánatos özvegyhez hasonló, kinek legjobb gyermekit hurcolják a bitóra. Esdve kérlek titeket, segítsétek ezt a bus özvegyet is.

Éljetek boldogul s ne feledjétek, hogy véretem szívesen adom áldozatul, mert érzem, hogy halálom egy lépéssel közelebb viszi hazámat a tétthez.

Száky Dénes.

János végig olvasta a levelet, aztán zokogva rogyott le székére.

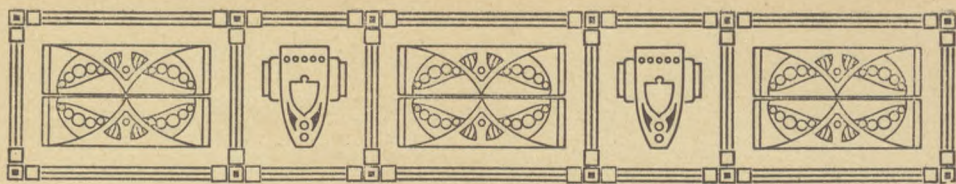
András ott állt barátja előtt, megfogá kezét s most ketten sirtak keservesen mélységes fájdalommal.

A két asszony pedig ijedten állott meg most az ajtóban. Félénken, megrendülve néztek a siró férfiakra. Aztán lesütötték szemüket, hogy ne lássanak semmit. Mert iszonyu látni az asszonynak, mikor a férfi zokog...

Dehogyan sejtették, hogy minden bánatuknak az az oka, hogy egy szegény, bánatos özvegy asszony egy leszakított piros rózsát kap holnap hajnalba ajándékul...

IX. FEJEZET.

MEGÉRETTEK A TOKAJI SZŐLŐ.

Ugy bizony, megérett a szőlő Tokajban s egy őszi éjszakán hirtelen ragyogni kezdett a kurucok csillaga. Rákóczi Ferenc kibontotta lobogóját s megharsant a hegyek közt Bercsényi nótája. Bujdosó magyarok vonultak a lobogó alá, hosszú sorban mentek, régi rossz puskával, akinek tellett, kaszával, akinek különb fegyvere nem akadt. Jó harci szerszám volt az a kuruc kezében. Az országon végig harsant a kiáltás: A hazáért és a szabadságért. Tavaszra már nyílt levelek mentek szét az országban s mire kinyíltak az első ibolyák, nem volt olyan hazafi, aki ne olvasta volna Rákóczi és Bercsényi fölhívását. Nyár derekán a fejedelem is átlépte a határt s mint az avarba kapott láng, úgy futott véges végig az országon a szabadságharc tüze.

Bécsben egyszerre csak megéreztek, hogy mintha valami égne odaát Magyarországon. Nosza kapkodtak fűhöz-fához, szaladtak ide-amoda, próbálgatták, ki volna a legjobb generális, akivel meglehetne zabolázni a lázadó országot. Nosza hamar kiadták a rendeletet, küldték szét a vármegyékbe, hogy üljön föl a nemeség. Forgács Simon grófnak megparancsolák, hogy ültesse föl a pozsonyiakat, nyitraiakat. Bottyán János pedig éppen ostáblán játszott a feleségével, amikor jön a parancs, hogy: Ezredes ur lóra. Valami sunyi barsmegyei íródeák jött át hozzá lóháton a hirrel.

— No fiu, mi kell? kérdezte tőle Bottyán s föl sem nézett a játékból.

— Parancsot hoztam ezredes uram — felelte a fiu.

— Parancsot? kérdezte Bottyán s egy kissé meglegyintette a felesége kezét s így szólt: Vigyázzon galambom, mert a huszárajaimmal menten elfogom a fekete császárt.

Az asszony rávillantott a szemével Bottyánra.

— Csak tán nem? kérdezte tréfásan. Hisz kend a császár katonája.

Bottyán most fölnézett az ostábláról s a legény felé fordult :

— No öcsém — mondta — hát mit akar az a parancs ?

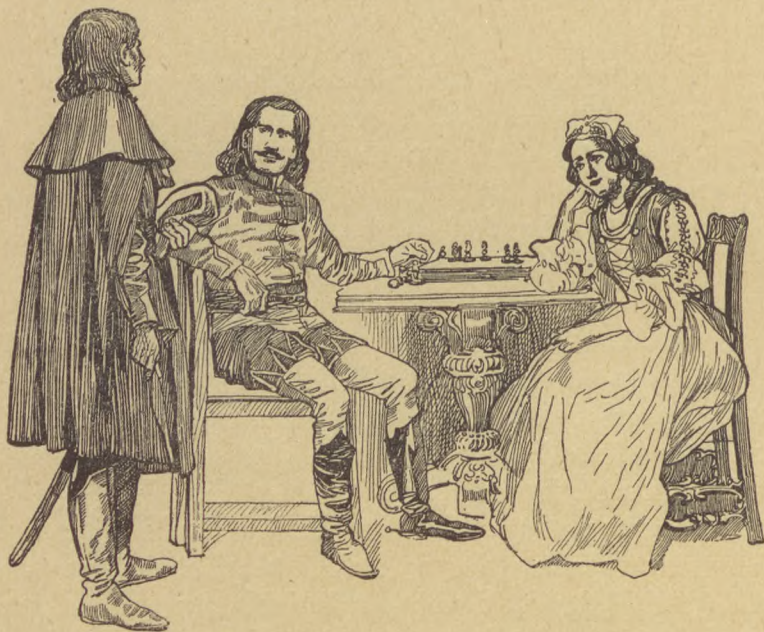
— Rákóczi Ferenc már Szatmár alatt van. Föl kell ültetni a megyei nemességet. Ezredes uramra várnak a nógrádiak, hontiak, barsiak, esztergomiak.

— Nagyon várnak ?

A fiu nevetett.

— No, nem igen nagyon.

— Hát iszen akkor — mondta János — ráérünk még egy darabig. Ül le öcsém oda az ablak mellé s találd ki addig, hogy meddig labanc a labanc ?

A gyerek nagyot nézett erre a kérdésre. Furcsállotta nagyon, hogy egy labanc ezredes kérdez ilyent tőle. De aztán csak nem mert ellenkezni. Szépen leült az ablak mellé, kinézett az utcára, ahol már akkor a német katonák sűrögtek-forogtak s törte a fejét azon, hogy meddig labanc a labanc.

Ezredes uram pedig új játszmat kezdett a feleségével. Sokáig ültek s huzogatták a figurákat, mignem az asszony így szólt :

— Ne védje kigyelmed olyan nagyon azt a császárt. Ugyis elveszti a játékot. Elfogja az én fejedelmem.

— Nem engedem ám, — mondta az ezredes. Nem bizom a fejedelemben.

— Hátha fölládozom érte a magam bábuját ?

— Akkor sem.

Judit asszony hirtelen kiütötte az ura bástyáját.

— Itt van la, — mondta — most aztán elvesztette kigyelmed a császáriját.

Csakugyan. Az ezredes elvesztette a játékot s nevetve dobálta össze a bábukat. Az asszony pedig hizelegve fonta át az ura nyakát a karjával s így szólt:

— Több szerencsével játszanék kigyelmed, ha az én fejedelmet védené.

Az ezredes most elkomolyodott.

— Nem Judit — mondta. — Én a császár mellé szegődtem. Még nincs veszve minden. A császár nem rossz, csak a tanácsosai a gonoszok. A fejedelemben pedig nem bízom.

Aztán észrevette, hogy a fiu még mindig ott ül az ablakban s gondolkodik.

— No diák, — kérdezte — tudod-e már, hogy meddig labanc a labanc?

A diák fölhozta a vállát s így szólt nagy hamisan:

— A labanc addig labanc, ameddig kigyelmed akarja ezredes uram.

Judit asszony elkapott egy nagy darab mézes lepényt a pohárszékről s odaadta a diáknak.

— Egyék fiam — mondta. — Van magának esze szépen.

— Van ördög — mondta János. — Nem jól felelt a kérdésre. Addig labanc a labanc, amíg egyedül van. Ha ketten vannak, akkor már labancok.

No, ezen a rossz tréfán nevettek egyet. A diák szépen meghajtotta magát Judit asszony előtt, Bottyán János uram pedig a dolga után látott. Négy nap alatt felült a vármegye nemessége. Az igaz, hogy csak féllábbal ült valamennyi a nyeregben. Az egyik arról panaszkodott, hogy neki köszvénye van, a másik, hogy rövid a lélekzete, a harmadik meg menten haza kéredzkedett, mivelhogy beteg a kisebbik gyereke. A foga jön.

Tessék ilyen haddal csatába szállni. Nem volt egy sem, aki-nek valami nagy kedve tellett volna a háboruságban. Valamennyi azt gondolta, hogy védje meg a császár önmagát, ha bajban van. Már ők csak nem segítik valami nagyon Rákóczi Ferenc ellen. Bottyán azonban nem ismert tréfát. Azt mondta, hogy vagy ide vagy amoda. Az ember ne játsszék a kardjával.

Még mindig nem bizott Rákócziban s hü maradt az esküjéhez.

Nagy nehéz hancurozások után végre elindította a katonaságát. Az igaz, hogy mire elindulhatott velük, addigra már hirül hozták, hogy Rákóczi megvette Lőcsét is, Késmárkot is, Szepesvárárt. Tokajt is elfoglalták, sőt már Montecuccolit szorongatják Kassánál.

A felült nemesség ezenközben egyre szökdösött át az ellenfél

diadalmas lobogói alá s egyszerre csak azon veszi ám észre magát Bottyán János ezredes uram, hogy Léva alatt egyre-másra táncoltatják lovaikat Ocskay László kuruc lovasai.

— No — mondta Bottyán — már ezt még sem engedem. Hamar a kardomat, lovamat.

Hozták a lovat is, kardot. Bottyán János megigazgatta a fekete kendőt a szeme fölött s aztán mielőtt elindult volna az Ocskay martalócai ellen, még körülnézett.

— Hol van Gál András?

Keresték hamar Gál Andrást. Mindenfelé keresték. Még az ágyak alatt is, ámbár legkevésbé volt valószínű, hogy Gál Andrást az ágy alatt találják, amikor odakünn zugtak a harci trombiták.

— Nem találjuk ezredes uram — jelentették Bottyánnak. — Se égen, se földön.

Bottyán egy kicsit gondolkodott.

— Hm! — mondta. — Valahol Tokaj alatt kéne keresgélgetek. Ott rátalálnátok.

Ugy volt biz az, hogy Gál András uram is szépen átlovagolt Rákóczi táborához s csak annyit üzent Bottyánnak, hogy : várja.

Már ezen aztán Bottyán is földühödött s úgy nekiesett az Ocskay huszárjainak, hogy a Garam mellett csunya futás lett belőle. Az Ocskay katonái szerteszét szaladtak, ki erre, ki arra, Ocskay brigadéros is alig tudta volna összeszedni szaladó vitézeit, ha hirtelen meg nem jelenik Bercsényi Miklós zászlós hadai élén. Most aztán eszeveszett harc támadt. Egymást üzték, kergették, mignem valahogy Zólyom alá nem kerültek, ahol Bottyán hirtelen észreveszi a csapatban Ocskayt.

— Jó reggelt kis öcsém — kiált rá. — Izlett-e a reggeli?

Ocskay megfordult nyergében s visszaköszöntött.

— Fogadj Isten bátyám. Izlett volna, ha labancot ettem volna.

— Egyél meg engem öcsém — ha tudsz.

— Megenném kigyelmedet, ha nem félnék, hogy a császárnak aztán egy jó katonája sem marad — vágta vissza Ocskay. — Kivel verekedjünk aztán?

Bottyán se sokat beszélt most már. Hirtelen odaugratott Ocskay elé s rászólt :

— Ne bölcsekedjél öcsém. Nem érek rá.

Már akkor kopjával igyekezett Ocskay is argumentálni, de bizony csak eltört a kopja mindkettőjük kezében, de meg sem inogtak a nyeregben. Vagy tiz percig emelgették így egymást, de sehogy sem győzték. Utoljára is rákiált Bottyán a brigadérosra :

— Dobd el öcsém azt a kopját. Nem játszom tovább. Jó lesz nekünk a kard is.

— Magam is úgy gondolom — mondta Ocskay s már kardot is rántott.

Régi, jeles vivó volt mindkettő. Össze is csaptak vagy tizenkétszer. Pengéikből csak úgy hullott a szikra, de egyik sem tudott odasujtani a másiknak.

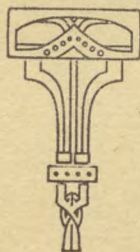
Már ekkor elhagyá Bottyánt a türelme. A nyeregkapájából pisztolyt ragadott elő s lőtt. Ocskay a dördülés után nagyot hajlott nyergében. A golyó éppen a melle közepét érte s bár a vért miatt be nem hatolhatott, a behorpadt páncél vak ütése úgy megcsapta a mellcsontját, hogy orrán-száján egyszerre kibuggyant a vére.

— No öcsém — riadt most rá Bottyán. — Hát eszel-e labancot reggelire?

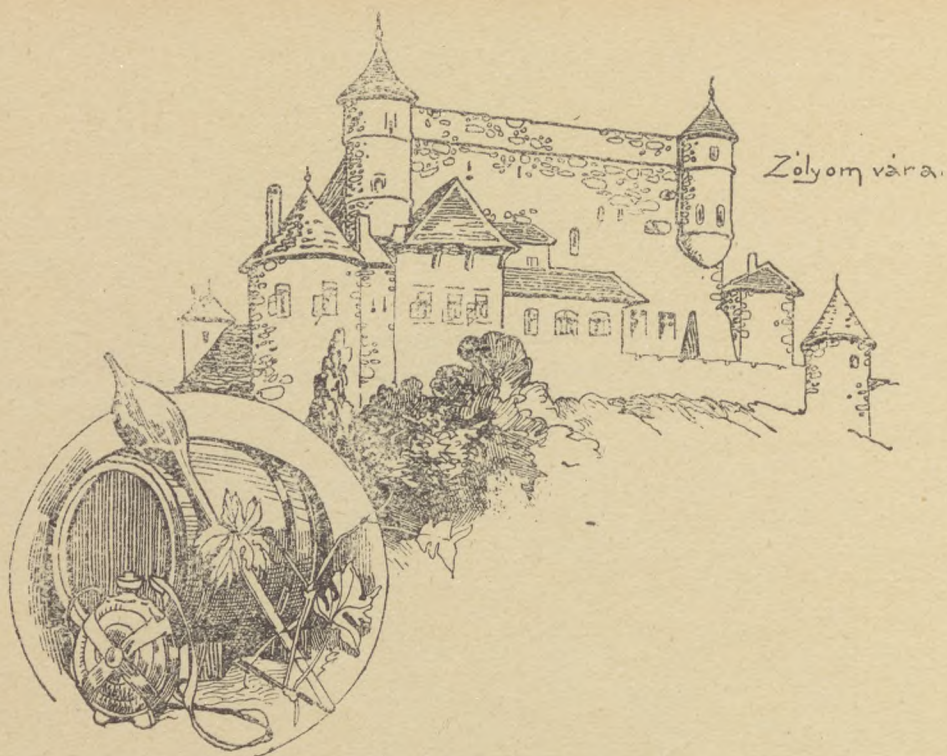
Ocskay hirtelen kiegyenesedett a nyeregben s messzire előrehajolva rásütötte fegyverét Bottyánra.

A golyó talált. Oldalába furódott az ezredesnek s megállt a gerincscsontjában.

A két vivót úgy kellett lováról leemelni. Ocskay három napig nyomta az ágyat. Bottyánt pedig nagy sietve vitték Zólyom várába.

X. FEJEZET.

BERCSÉNYI BORA.

Nagy Isten! Micsoda fészek volt ez a Zólyom. Sárból sem lehetett volna gyöngébbet csinálni. Ha jött a felszél s valami igen nagy tréfálkozó kedve volt, úgy elsöpört egy darabot a vár falából, mintha papirosból való lett volna.

— Ürgelyuk ez, nem vár — mondta Bottyán, mikor sulyos betegen végig cipelték a városon.

De azért csak nyugodtan maradt. Szépen arra az oldalára fordult, amelyik egészséges volt, aztán a könyökére támaszkodott s eszébe jutott neki, hogy doktorra is szüksége volna.

— Doktor? Doktor? — tűnődött. — Már csak sohasem hittem volna, hogy valaha orvosra is lesz szükségem. Nótát is csináltak rólam, hogy nem fog a golyó s testemet nem járja a fegyver. Most itt van la! Csorog a vér az oldalomból.

A barsmegyei iródiák ott ült az ágy szélén s csendesen hallgatta az ezredest.

Egyszer csak megszólalt.

— Hátha ez a golyó valami omen ezredes uram?

— Omen?

— Az. Égi jel, hogy a kuruc golyója még kigyelmeden is kifog.

— Ne fecsegy diák — mondta haragosan Bottyán s hátra fekve az ágyában a szoba tetejét nézte réveteg szemmel. Ezen-

közben pedig arra gondolt, hogy hátha igazat mond ez a diák. Hátha csakugyan az ég jele az, hogy ő, aki sohasem sebesült meg annyi csatában, most egyszerre golyót kap az oldalába? És éppen magyar kéz küldi neki a golyót?

Ezen bizony érdemes volt elgondolkodni.

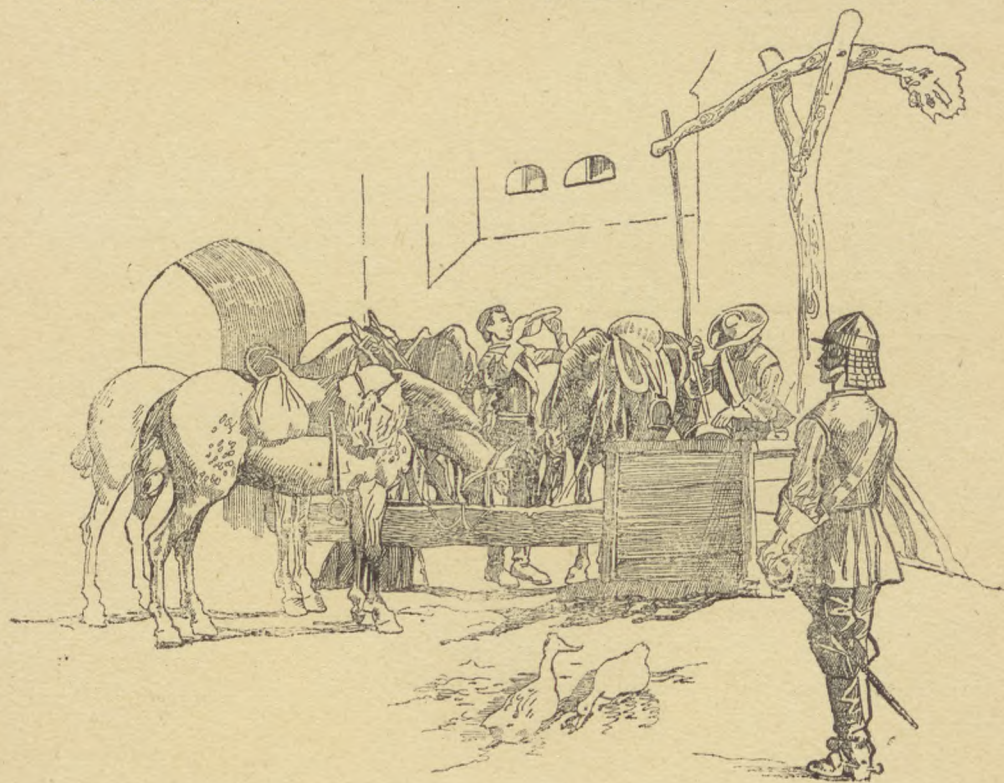
A ravasz diák csak ült, ült az ágy mellett s úgy tett, mintha nagyon érdekelné az, amit az előtte fekvő nagy könyvben olvasott. Olykor odapislantott az ezredesre s látta, hogy az még mindig a szoba tetejét nézi s valami nagyon kapciózus dolgon töri a fejét.

— Rendben van — gondolta a diák. Ennek beledugtam a taplót a fülébe. Ez sem lesz soká a császár ezredese.

Aztán hagyta az ezredest, míg elvégzi a maga dolgát s végig gondolja a maga gondolatait. Elővette újból a nagy könyvet s most meg az ablak felé sandított. Odalent a várudvaron nagy sürgés-forgás volt. Forgács gróf katonái ott trécseltek egymással s egy kissé évődtek a Koháry uram lovasaival. Aztán odébb mentek a derék vitézek s jött helyéjük egy pár német katona, akik vizet mertek a kutnál, a lovaikat járatták s olyan unott, savanyu arcot vágtak, mintha az egész szőlőhegy termését ők legelték volna le.

— No — gondolta a diák — ezek sem védik meg valami nagyon a császárukát. Megszöknek ezek innen még ma.

— Ezredes uram — fordult újból a diák Bottyán felé. — Emlékszik-e kigyelmed arra, amit még Esztergomban mondott, hogy addig labanc a labanc, amig egyedül van?

— Emlékszem. Mit akarsz evvel?

— Azt akarom ezredes uram, hogy ez sehogy sem jó felelet.

— Miért nem?

— Mert a labanc addig labanc, amig harmadmagával van. Mihelyt egyedül van, mindjárt kuruc.

Bottyán János uram most nagyot nézett. Föülte az ágyban, megragadá a diák üstökét, jól megrázta s így szólt:

— Hallod-e öcsém. Ne példálódzál nekem olyan sokat. A labanc addig labanc, ameddig úgy akarja. Nekem te ne akard taplót dugni a fülembe. Mondtam már, hogy én nem bizom a Rákóczi fiában. A császáromat el nem hagyom addig, amig én jónak nem látom. Ha majd már sehogy se lehet birni a némettel, akkor én is gondolok egyet. De addig vagyok, aki vagyok. Ezt a várat pedig most rám bízták. Huncut, aki a rábizott vagyont nem kezeli hűségesen. Áruló nem lesz belőlem soha. Azért mondom öcsém, hogy ne sokat okoskodjál te én velem.

A diák csak azon iparkodott most már, hogy kikapja valahogyan az üstökét az ezredes markából. Értette most már, hogy Bottyán János uramnak nem kell tanácsokat adni. Hanem azért, mikor szerencsésen kiszabadította magát, mégis csak odamondta:

— Pedig ezredes uram...

— No mi az a pedig?

— Az, hogy a labanc alighanem magára marad az éjjel.

— Hát ez meg már micsoda?

— Ez? Ez az, ezredes uram, hogy Forgács generális uram is, Koháry uram is úgy elszöknek innen az éjjel, hogy hirmondó sem marad belőlük.

— Elszöknek?

— El.

— De tán csak nem szöknek át Rákóczihoz?

— Nem, hanem egy kicsit félnek itt egyedül. Unják is a harcot s azt mondják, hogy Zólyomot megvédi majd kigyelmed is ezredes uram.

— Meg én — mondta Bottyán. — Innen az ágyból is védem, ha muszáj. Ők pedig csak hadd szökjenek. Semmi szükségem nincs rájuk.

— Nincs-e? — kérdezte a diák. — Kétszázharmincan maradtunk idebenn mindössze. Pedig úgy hallom, hogy Bercsényi Miklós uram jön ellenünk a kurucaival.

— Hadd jöjjön — mondta Bottyán vidáman. — Ha jön, el is megy.

— De ezredes uram, Bercsényivel nem lehet tréfálni.

— Nem lehet? Ki mondja azt? No pedig majd meglátod, hogy én tréfálni fogok vele.

— Hát meg sem kísérli kigyelmed, hogy Forgács és Koháry katonáit visszatartsa?

— En? — mondta Bottyán kacagva. — Még hogy én tartsam vissza? Menjenek, ha jól esik nekik. Ugy teszek, mintha nem is tudnám a szándékukat s nevetni fogok rajta az éjjel, ha szöknek. Nincs rájuk semmi szükségem. Nekem most nem katona kell, hanem doktor.

— Doktor? Az, uram, nincs itt az egész környéken.

— Ne beszélj már no — mondta Bottyán. — Hát a séllyei doktor micsoda? Eredj fiam. Lovagolj csak át Séllyére s mondjad meg az öregnek, hogy az a huncut Ocskay belelőtt a derekamba. Jöjjön ide s vegye ki. De siess, hogy estére itthon légy.

A diák elindult s estére jött vissza a séllyei öreg doktorral. Az nagyot nézett, mikor Bottyánt meglátta.

— Hát öcsém — kérdezte — mi bajod?

Sokat ettél? Elrontottad a gyomrodat? Vagy tán a kurucok főztje nyomja a lelkiismeretedet?

Bottyán nevetett.

— Ide az oldalomba lőtte bele Ocskay uram a golyóját. Vegye ki belőle spektabilis.

— Micsoda? Beléd lőttek? Te beléd? Hát Belzebubbal verekedtél, hogy meg tudtak sebesíteni?

A fejét csóválta s aztán nekilátott a dolognak. Előszedett mindenféle szerszámot az uti tarsolyából, lefektette Jánost s kivette a golyót szerencsésen.

— Nesze öcsém — mondta aztán s átnyújtotta a golyót Bottyánnak. — Még hasznát veheted.

Bottyán nézegette a kis ólomdarabot, aztán elgondolván, hogy csakugyan használhatja még valamire, a párnája alá rejtette.

Az öreg doktor a műtét után elbeszélgetett még egy darabig Jánossal. Kikérdezte, hogy mit csinálnak az otthonvalók, főleg hogy mint érzi magát Judit asszony, s hogy nincs-e neki valami baja.

— Köszönöm szives kérdését — mondta János, egészséges az, mint a makk. Talán sohasem is lesz orvosra szüksége.

— No ne is legyen — felelte az öreg. De azért még sincs rendjén, hogy otthon hagyod Esztergomban, ahelyett, hogy vigyáznál rá odahaza. Asszony, ha még olyan kardos is különben, pórul járhat, ha magára hagyják. Kuckländer uram nem igen nagy barátja háznak.

Ez a beszéd szeget ütött egy pillanatra Bottyán János fejébe, de azért csak maradt nyugodtan. Gondolta, hogy ha Kuckländer valami gazságra vetemedik, az asszony is hamarosan végez vele.

A doktor aztán elbucsuzott Bottyántól s azon módon ment

vissza Sellyére, ahogy jött. Öreg este volt, mikor a kocsija kigördült Zólyom várából. Nem is történt semmi baja, csak mikor a kapuk elé ért, akkor szólitotta meg két katonaféle ember:

— Ho! Ho! Álljon meg kigyelmed. A doktor megállítá lovait.

— Mi tetszik? kérdezte.

— Nem vinne el kigyelmed a szomszéd faluig?

— Már miért ne vinném? — mondta a doktor. Szives ember vagyok én. Üljenek föl.

A két ember fölült a doktor kocsijára, aztán elindultak. A szomszéd faluban jóéjszakát köszöntek és elmentek.

Két hontmegyei nemes ember volt. Ugy szöktek meg Zólyom várából, hogy egyenest Rákóczihoz menjenek. Azt hitték a jámborok, hogy így kell elszökniök Zólyomból, holott, ha egy óráig várnak, kivonulhattak volna a Forgách katonaságával együtt.

Éjfél felé járt az idő, amikor a diák odalépett Bottyán ágyához.

— No mi kell? kérdezte a beteg ezredes.

— Hallgassa csak ezredes uram. Odalent nagyon zörögnek. Mindketten figyeltek.

Alulról csakugyan fegyverek csörgése hallatszott, aztán halk suttogás, lépések zaja.

— Bottyán nevetett.

— Szöknek! — mondta.

— Szöknek — felelte a diák is. Az egész várórség itthagyn bennünket.

— Csak menjenek — mondta nyugodtan az ezredes, a fal felé fordult s nyugodtan elaludt.

Azt álmodta, hogy látott egy császárt, akinek sok-sok katonája volt. A katonák azonban mindig másfelé mentek, mint ameről az ágyudörgés hallatszott. Csak egy katona maradt mellette. Utoljára is a császár nagyon megharagudott s fölakasztotta azt az egyet, aki mellette maradt. Így jutalmazta meg a hűségét ennek az egynek. Huh! Hogy lóbálta a szél ennek az akasztott katonának a lábát s mennyi, de mennyi varju szállt arra a bitófára, melyen a katona lógott.

Rémes álom volt. Nem csoda, ha Bottyán fölriadt belőle hajnal felé. Hallgatódzni kezdett, de alig feküdt így csöndesen egy pár percig, amikor ágyudüörgés reszkettette meg a levegőt. Először csak egy, utóbb több, egymásután. Csak úgy táncoltak az ablakok.

A diák fölugrott fekhelyéről. Álmosan dörgölte a szemét egy darabig, aztán ásitott s így szólt:

— Ezredes uram, alighanem Bercsényi Miklós zavarja az éjjeli nyugalmunkat.

Bottyán nevetett.

— Hadd zavarja. Mulasson, ha tetszik neki.

— De csak háromszázan vagyunk idebenn. A többi cserben hagyott bennünket.

— Sebaj! Védjük a várat, amig lehet.

— De ezredes uram beteg.

— Sebaj, csak szomjas ne volnék.

A diák a pohárszékhez ment s egy kristályüveget töltött tele vízzel, aztán odanyújtotta az ezredesnek.

Bottyán a kezébe vette a poharat, nézegette s aztán hirtelen a földhöz vágta s így szólt:

— Bort!

— Bort?

— Azt.

— Borunk nincs ezredes uram. Az egész várban sincs egy csepp is.

— Nincs? kérdezte Bottyán. Akkor hozzatok kívülről.

A diák megijedt. Talán láza van az ezredesnek — gondolta — s félrebeszél. Hogy ő hozzon most neki bort kívülről, mikor Bercsényi uram áll ott az ármádiájával.

— No, hozod-e? — kérdezte Bottyán türelmetlenül.

A diák hebegett.

— Ne hebegj fiu — riasztotta meg az ezredes. — Föltüzeted a várra a fehér lobogót. Aztán kilovagolsz Bercsényi uramhoz s azt mondd neki: Generális Uram! Bottyán ezredes betegen fekszik odabenn. Egy kis sebláza van s az éjszakai nyugalmát megzavarta a kigyelmed ágyuzása. Erre megszomjazott az ezredesem egy kis tokajira. Arra kéri hát generális uramat, küldjön neki egy átalag tokajit, mert nagyon szeretné tudni, hogy *milyen is hát az a szőlő*, amely az *idén* Tokajban termett.

A diák hegyezte a fülét.

— Értem — mondta aztán boldogan.

— Nem érted — felelte Bottyán. — Azt mondd ezután, hogy a várat pedig lövesse a generális, amig birja, de Bottyán nem adja föl semmiképen. Értetted?

— Most már igazán nem értem — felelte a diák, de azért kapta a kardját s szaladt.

Egy óra múlva már hozta a tokajit. Bercsényi generális megértette a dolgot s szívesen küldött Bottyánnak egy hordó bort mutatóba. Bizonyos volt benne, hogy izleni fog az ezredesnek.

Bottyán pedig nagyot huzott a Bercsényi borából, egyet-kettőt csettintett a nyelvével s aztán így szólt:

— Érett.

A diák majd kiugrott a bőréből örömében. Fölkapott egy poharat, tele töltötte színültig a Bercsényi gyöngyöző, tüzes borával, magasra emelte aztán s így köszönté el:

— Hogy pedig az Ur Isten a méltóságos nagy urunkat Rákóczi Ferencet sokáig ne éltesse és fegyvereire áldást ne küldjön, arról szó sem essék!

Kihörpenté a bort s úgy odavágta a sarokba a kristálypoharat, hogy ezer darabra törött.

Akkor pattant szét egy láncos golyó is a várudvaron.

* * *

Bottyán egy hétig feküdt még Zólyom várában. Védte a sárfészket, ahogy tudta. Mikor aztán már sehogy sem tudta, kinyitatta a kapukat. Ő maga már lábra tudott állani, sőt a lóra is fel tudott ülni. Kivonult hát Zólyomból s ott hagyta Rákóczi katonáinak. Becsülettel védte, amíg rá volt bízva. De szívében már akkor más érzések laktak.

— Egyedül maradt a labanc — mondta a diák, mikor kettesben lovagoltak haza, Esztergom felé.

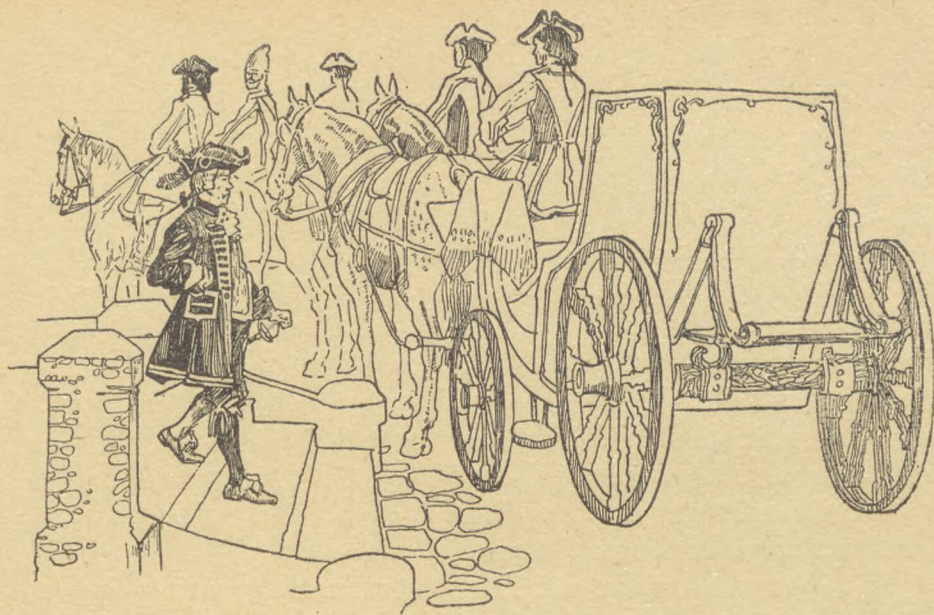
— Egyedül ám — felelte Bottyán s nevetett. Igazad volt öcsém: nem is vagyok én már labanc!

Nem is volt. Kuruc volt már akkor tiszta szívéből. Ugy huzta, vont a valami oda föl, észak felé, ahol Rákóczi adott zászlót pus-kát, és harci dicsőséget, szabadságot.

Hanem a zólyomi álmot még végig kellett álmodni előbb...

XI. FEJEZET.

EGY KARD A SETÉTBEN.

Kuckländer uramnak pompás gondolata támadt. Megelégedetten dörzsölte a kezét, aztán előkereste az almáriomból a legszebb és legszükebb német pantallót, a legragyogóbb csatos félcipőt, finom zöld selyemharisnyáit s háromszegletes kalapját, melyen piros tollak voltak bokrétába kötve. Mindezt a sok ékességet magára ölté s miután így belenézett a tükörbe, meg volt elégedve önmagával. Csakugyan olyan formája volt most már, mint a bécsi udvaroncoknak. Mehetett a császár elébe.

Mert Kuckländer uram egyenesen a császár elébe készülődött. Előhozatá a legszebb lovakat, aranyrezes kocsiját, a bakra két madárképű inast ültetett, fölkészítettett az utra huszonnégy lovas legényt is s mikor az esthajnal kezdett leszállani a városra, nagy csöndesen kiindult Esztergomból.

Hátradőlve kocsija párnáin, nézegette az el-elmaradó várost, a tornyokat, az eltűnő háztetőket s hosszú pillantással bucsuzott attól a csillogó háztetőtől, mely alatt Bottyán János uram lakott a maga galambjával. Bucsut intett a kezével.

— Isten veled! — mondta. — Pá! Pá! A viszontlátásra!

Ugy kacagott, hogy a könnyei is csorogtak. Valami szörnyű nagy huncutság motoszkálhatott a fejében, mert nevetése meg-meg-

ujult s nagyon sietős lehetett a dolga is, mert minden percben kihajolt a kocsi ablakján s biztatta a kocsisát:

— Csak hamar, hamar!

A lovak repültek. Csak úgy nyelte a kocsi a mértföldeket s mire másodszor be akart esteledni, Kuckländer uram csatos cipőcskéjével már Bécs város kövezetén sétált.

Bécsben pedig nagy volt a riadalom az udvarnál. Nem igen tudták, mitévők legyenek a Rákóczi hadai ellen, amelyek egyik diadalról a másikra vitték a szabadság lobogóját. Jó tanácsért aranyat adtak volna, de bizony kevés volt köztük az ember, akinek jó tanács akadt volna a fejében.

Kuckländer uram éppen jókor jött tehát s még szívesen is látták, mert azt mondta, hogy ő tud tanácsot adni.

Egy öreg generális, aki nagyon goromba legény volt, végigmérte Kuckländer uramat s így szólt:

— Nem bánom. Az ezredes urat beeresztjük a császárhoz. Rossz időket élünk s ilyenkor számár ember tud legjobb tanácsot adni, mert az okos embernek ugyanis megáll az esze.

No, gondolta Kuckländer, csak legyenek én egyszer a császár előtt, majd meglátod, hogy nagyobb számár vagy te mint én.

Alázatosan meghajtotta magát az öreg generális előtt s így szólt:

— Vezessen excellenciád a császár elé!

Az öreg generális hát beeresztette Kuckländer, aki szinte a térdén csuszott a császár elé, hol is rettenetesen meggörnyedve várakozott.

— Ezredes ur Magyarországból jön? — kérdezte a császár.

— Onnan. Esztergomból.

— Mit hozott?

— Rossz hirt, felséges uram. Bottyán ezredes föladta Zólyomot.

A császár az ujjával dobolt az asztalon.

— Zólyomot? — kérdezte. — Miért adta föl?

— Ezt felséges uram nem tudom. Csak egy ember van a világon, aki meg tudná mondani, hogy miért adta föl: maga Bottyán ezredes.

— Hol van az ezredes?

— Az ezredes, felség, Esztergomban van a feleségénél. Nagyon csendesen élnek mostanában s semmi bajuk. Köszönöm kérdését... Ha beszélni óhajt vele felséged s meg akarná tudni tőle, hogy miért kellett neki föladnia Zólyom várát, amelyet kétszáz esztendeig lehetett volna még védelmezni, várom parancsát. Fölhozathatom az ezredest Bécsbe.

... A császár ideges lett.

- Azt mondja ezredes ur, hogy Bottyán elárulta Zólyomot?
- Azt, felség.
- Összejátszott Rákóczival?
- Összejátszott.
- És Zólyom ezért veszett el?
- Ezért, felség.

Kuckländer aztán elbeszélte a császárnak, hogy mi mindent csinált Bottyán Zólyomban. Hogy a Rákóczi borával itatta le a saját katonaságát s úgy nyitattott kaput Bercsényi Miklósnak, hogy a vár föladása előtti éjszakán addig biztatta Koháryt és Forgácsot, hogy csak menjenek, míg azok abban a hitben, hogy Bottyán egymaga is képes leend megvédeni a várat, csakugyan el is vonultak. A derék ember elfeledte megmondani, hogy Koháry is, Forgács is úgy szöktek el Bottyán mellől.

A császár nagy álmélkodással hallgatta Kuckländer uramat s utoljára is avval küldte el, hogy várjon estélig, akkorra majd intézkedik ebben a dologban.

Kuckländer uram hát várt estélig. Tudta, hogy most már mi fog következni. Gondolatban szépen el is rendezett mindent s már azt is elképzelte, hogy mint fog ő szépen, hátratett kézzel sétálgatni az esztergomi sárga házban.

Estére aztán megtudta, hogy mi a teendője. Egy udvari futár hozta neki a parancsot.

Induljon legott Esztergomba. Vegyen ott maga mellé kétszáz lovast, ugyanennyi gyalogos őrséget. Állja körül velük Bottyán ezredes uram házáat, fogassa el »az áruló« ezredest s aztán indítsa el Nyerges-Ujfalun keresztül Bécsnek. Majd itt elvégzik vele a dolgot. Azért a nagy szivességért pedig, melyet Kuckländer uram a császárnak tett, hogy följelentette Bottyánt, a császár köszönetet mond a derék embernek s neki adja Bottyán esztergomi birtokait.

Kuckländer uram végig olvasta a parancsot, nagyot nevetett s aztán még azon éjjel visszaindult Esztergomba.

Harmad napra pedig elfogatta Bottyán Jánost, és elindította Nyerges-Ujfalu felé.

Nagyon vigyázzatok a fejére, — mondta a katonáinak — Bécsben szükség lehet rája.

* * *

Viszik már Bottyánt is Bécs felé. Nagy, becsületes hűsége nem használt semmit. Láta népe pusztulását, látta, mint pusztitják sáska módjára a császári csapatok a föld gyermekeit, de ő nem huzta ki félelmes kardját a császár ellen. Láta, hogy mint ölik ki a magyarból az önérzetet, bizalmat jövője iránt, de ő nem szegte

meg hűségét. Láta, mint ejtik törbe s mint ütik le fejét a legjobb és legnemesebb ifjaknak, de ő nem ingott meg esküje iránti tiszteletében. Az utolsó labanc volt, az utolsó nagy magyar, aki várni akart a legeslegutolsó percig. És ezért a nagy hűségeért, nagy becsületességeért, most avval fizetnek, hogy viszik Bécs felé.

A kardot, mellyel királyát szolgálta, elvették tőle s belőle, aki annyi foglyot szállított királyának, — fogoly lett.

— Rendben van! — gondolta, amint fegyveres öröktől környezve vitték Ujfalu felé. Nem vagyok én német, hogy megharagudjam. Csak számolok.

Számolt.

— A császár elfogatott. A császár? Engem pedig a császár nem fogathat el. Mert énnekem nincsen császárom. Engem csak a magyar király fogathat el, ha ugyan elfogathat. A magyar király akkor fogathat el, ha kihallgatott s megvizsgálta ügyeimet. Az én ügyeimet azonban nem vizsgálta meg, ki sem hallgatott, ergo, én nem vagyok fogoly. Rendben van!

Hát igaz, hogy ez így tökéletesen rendben is lett volna. Ha az ember nem ismeri el magát kicsinynek, akkor menten meg is nő. De már ez a dolog még sincs egészen ilyen formán. Ha az ember nem képzei el magát fogolynak, de körül van véve fegyveres örökkel, szuronyos katonákkal, akiknek még ezenkívül azt is szigoruan meghagyták, hogy vigyázzanak a fogoly fejére, mert Bécsben szükség lehet rá.

Vigyáztak is. Kétszáz katona figyelte minden lépését az uton, szépen elosztva az ezredes köré. Ötven elül, ötven hátul, kétoldalt is ugyanannyi. Kétszáz katonának négyszáz szeme van, négyszáz szem sokat lát, nehéz azon kifogni.

Hanem azért tudok én valamit, ami többet lát kétszáz Árgus szemü katonánál is s ami előtt a legjobb puska sem ér többet a piszkafánál. A jó feleség szívét gondolom, amely pedig ott dobogott Bottyán Jánosné asszonyom kebelében.

Kuckländer uram még azon napon, hogy elszállította Bottyán Jánost, mosolygós ábrázattal állított be Judit asszonyomhoz. Szép jó reggelt kívánt, ledobta a székre a sapkáját, meg sem várta, hogy székkal kínálják, hanem leült magától és így szólt:

— Hát ugy-e kedves asszonyság, holnap, holnapután jöhetnek az embereim?

Judit asszony végignézett az emberén.

— Miattam elviheti őket az ördög...

— No nem, kedves asszonyság. Nem tetszett megérteni. Azt kérdezem, hogy mikor tetszik kivonulni innen, hogy ide küldhetem az asztalost, füstfaragót, lakatost és egyéb mesterembert? Mert talán tetszik tudni, hogy ez a különben csinos palota az enyém

s hogy csak az én jóindulatom folytán lakik benne az asszonyság a mai napig?

Judit asszony most már kacagásra fogta a dolgot.

— Bizony mondom kigyelmednek, hogy kettőnk közül egyikünknek elment az esze s úgy gondolom, hogy nem az enyém ment el. Azt mondja kigyelmed, hogy ez a ház a kigyelmedé. Melyik ősapja szerezte? Vagy kitől lopta kigyelmed? Avagy talán úgy kapta ajándékba a kecskeméti harangozótól?

Kuckländer uram nevetett.

— Nem, mondta. Ő felsége a császár adta ajándékba.

— A császár? pattant föl az asszony. Talán, ha a török szultán bal szemét adná kigyelmednek, azt is elfogadná tőle? Hát parancsol a római császár az én portámon? Mi köze annak az én vagyonomhoz? Mi közöm nekem a császárhoz és mi közöm nekem kigyelmedhez? Kicsoda az ur? Mit akar az ur? Hogy hívják az urat? Hogy mert ide betolakodni?!

Kuckländer ijedten húzta hátrább a széket.

— Keljen föl az ur, ha velem beszél, kiáltotta most már indulatosan a megsértett asszony. Keljen föl s induljon kifelé, mert előszólitom a hajduimat s úgy kivetetem innen, mintha soha itt sem lett volna.

Kinyitotta az ajtót s úgy intett az ezredesnek.

— Takarodjék!

Kuckländer uram most már igazán nem tudta, hogy mitévő legyen. Ilyesmire még sem számított s egy kicsit gondolkodóba esett azon, hogy hátha igaz az, hogy ezen a földön még sem parancsol már olyan nagyon a római császár. A kastély nem is Bottyáné, hanem az asszonyé. Az asszony ellen pedig nem lehetett semmi hűtlenségi vádat emelni, azt sem lehetett ráfogni, hogy föladta Zólyom várát.

— No, nagy Isten — gondolta Kuckländer — most segits! Adj valami jó gondolatot ennek az asszonynak, hogy olyant tegyen, amiért az ő birtokai is én rám szállhassanak.

Ha Kuckländer így fohászkodott, a jó Isten csakugyan szerethette, mert ugyanakkor Judit asszony már ki is gondolt valami olyant, amiért hűtlenségi pört lehetett akasztani a nyakába. Azt gondolta ki, hogy kifog annak a kétszáz katonának az éberségén, akik az urát kísérték, s hogy kiszabadítja az urát a német körmeből.

Vette hát a nagy kendőjét s ment át Gál Jánosné asszonyomhoz. Az már tudott mindent s illő szomorúsággal fogadta Juditot.

— No csak — mondta — mégis huncut a német!

— Huncut! — mondta Judit.

— És szívtelen — toldotta meg az öreg asszony.

— Szívtelen!

Ezen eltűnődtek egy pár percig. Az öreg asszony hangos zokogásra fakadt, s egyre azt kiabálta: Oh, oh, szegény János, szegény János!

Judit azonban nem sirt.

— Szegény ám az ördög, — mondta — mert nincs lelke. Az én uram sohse volt szegény.

— Bizony áldott, jó lelkű ember.

— Hagyja lelkem a dicséreteket is, a sirást is. Nem arra való idő ez a mostani. Figyeljen rám.

— Figyelek lelkem.

— No hát. Magának kedves asszonynéném nagy ismeretsége van a dunai halászok között, ugy-e?

— Hogyne volna? Hogyne! Ismerem én valamennyit.

— No, ha ismeri asszonynéném, akkor induljon el evvel az erszény arannyal Újfalu felé. Ott keresse föl a halászbereket s mondja meg nekik, hogy az éjjel érkezik meg kétszáz katonával Bottyán János vasba verve. Viszik szegényt Bécsbe, ahol egy fejjel rövidebbre akarják szabni a nyakát.

— Értem, lelkem.

— Aztán adja nekik ezt az erszény aranyat s mondja meg,

hogy vágják ki Bottyánt a rabságból. A dunai révnél pedig várjanak rá valami vízi alkalmatossággal s szöktessék meg valahová.

— De hová? — kérdezte az öreg asszony.

— Hová? — nevetett Judit. — Hová? Már csak lesz valahol egy kis hely az országban János számára is? Ha egyebütt nem, hát a Rákóczi katonái közt.

De már erre a szóra kigyulladt a vén asszony szeme is, fölkelte a helyéről, elkapta az asszony derekát s úgy csókolta össze-vissza.

— Megyek lelkem, megyek, — mondta — sietek. Gyorskocsin indulok s meg sem állok, amíg az uradat oda nem adom Rákóczinak.

— Az Isten áldja kedves nénémasszony, mondta Judit. — Menjen! Mondja meg Jánosnak, hogy a lelkem vele van, s hogy imádkozom a sorsáért.

Egy kicsit sirtak aztán mindketten. Bucsuzkodtak s amint egymásra borulva zokogtak csöndesen, Judit asszonynak elszorult a szive, végtelen bánat fogta el s az jutott eszébe, hogy hátha sohasem látja többé ezt a jó öreg asszonyt s sohasem öleli többé az ő jó urát, Bottyán Jánost.

Az utolsó percben jutott eszébe, hogy Jánosnak elküldi a csata kardját is. Azt a szép, finomrajzos kardot, amely oly sok csatában villogott már legelő, a hadak élén.

Leakasztotta a szögről.

— Vigye édes nénémasszony — mondta zokogva. — Vigye és mondja meg Jánosnak, hogy a német nagyon rászolgált...

Szegény Judit asszony. Még nem is sejtette, hogy a német mennyire fog csak ezután rászolgálni...

* * *

A halászokra könnyű volt rátalálni. Ott ültek sorban a tüzek mellett, a dunai füzek alatt. A lábuknál csobogott a nagy víz, fejük fölött, méla csöndben terpeszkedett a kék, ragyogó égboltozat, teleszórva villogó csillagokkal.

Az öreg asszony rájuk köszönté a jó estét, aztán szóba állt egy öreg halással. Suttogva beszéltek egy darabig.

— Meglesz? — kérdezte az öreg asszony.

— Meg — felelte a halász mély, dörmögős hangon. — De az erszény aranyat tegye vissza asszonyság. Nem vagyok én zsivány.

— Ne haragudjék kigyelmed — mondta az öreg asszony.

— Ugy adta a kigyelmetek számára Bottyán Jánosné asszonyom.

— Nem haragszom, dehogy haragszom. De már csak mégse

gondolja, hogy János dolgaért elfogadnánk valamelyes pénzbeli adományt.

A többiek felé fordult.

— Halljátok! Hé! Azt mondja nénénk, hogy Jótévő Jánost vasba verve hozták ide a németek.

A halászok föltápáskodtak.

— Ha idehozták, majd ki is eresztik — mondta egyikük.

— Ha pediglen nem eresztik, majd kieresztjük mi magunk.

— Én is azt mondom — felelte az öreg halász s az égre nézett. A fiastyuk már fönt volt az égen.

— Menjünk emberek — mondta. — Hamar elmulik az éjszaka.

Kétszer nem kellett mondani. Szépen elintézték mindent. Ki osztották a szerepeket, hogy ki marad a csónaknál, ki megy be a faluba ásóval, csákánnyal. Csak az öreg asszonnyal nem tudtak mit csinálni.

— Hát nénike magát hova tegyük? — kérdezte az öreg halász.

— Már bizony engem nem teszten ti sehová — felelte. — Megyek veletek. Judit asszony rám bizta az ura kardját és pisztolyát, azt én adom oda neki.

Egy kicsit nevettek az öreg asszony buzgóságán, de aztán csak ráhagyták. Hadd jöjjön ő is.

Elindultak. Osonva kémlelték ki a helyet, ahol Bottyánt fogva tartották. Az ezredest a községháza szobájába zárták. Az ablakból látszott a gyertyafény s egy ember árnyéka, mely hol megjelent az ablak előtt, hol meg eltűnt. Bottyán ébren volt s föl-alá járt szobájában.

— Kibontjuk a ház falát — sugta az öreg halász s már le is vágta az ásót a ház tövébe. Rongyos vályogfal volt. Hamar végezhetek vele. Tíz perc sem mult el s már akkora rés volt a falon, hogy egy ember beledughatta a fél karját.

Az öreg asszony odacsuszott a réshez s először is egy pisztolyt dugott be rajta.

Belülről elvették a fegyvert.

A halász suttogott.

— Süsse meg nénike — mondta. — Hisz nem volt benne golyó.

Az öreg asszony a fejét vakargatta.

— No, csakugyan. Azt meg el is feledtem.

— Hát akkor csak dugja hamar be a kardját is.

A kardot is elvették belülről.

Aztán egy pillanatra csönd lett. A következő percben azonban zaj támadt odabenn. Valaki kirugta az ajtót, aztán dühös káromkodás volt hallható.

A halászok az ajtó felé szaladtak. Már akkor ott állt Bottyán János, karddal s pisztollyal kezében. Hamarosan rátámadt az

egyik német katonára. Azt mellbe lőtte. A másikat kardjával vágta le s aztán, mint aki jól végezte dolgát, sietett.

Öt perc múlva két erős halászlegény evezett vele át a Dunán. Az öreg asszony a kezeit szorongatta Jánosnak s sirt csöndesen.

Az ajka egyre mozgott. Imádkozott.

Az egyik halász azon tünődött, hogy miképen került a golyó az üres pisztolyba. Utoljára is nem tudta kitalálni s megkérdezte :

— Vitéz ezredes uram, hogy miképen volna az, hogy a kigyel-med kezében még a töltetlen pisztoly is elsül?

János nevetett.

— Ugy van az fiam, — mondta — hogy Zólyom alatt Ocskay László lőtte a derekamba, kivette a doktor s emlékül eltettem a zsebembe. Most, a szükségben megtaláltam s jó hasznát vettem.

— Ezt is az Isten cselekedte.

— Az. Dicsértessék érte a szent neve.

Mindnyájan imádkoztak most az Istenhez. A magyarok Istenéhez, aki oly nagy csodák közt vitte gyermekeit ezernyi szenvedésen át a meneküléshez.

A halászlegény csöndesen dudorászott valami istenes éneket, amely elszállt a víz felett, föl a magasba. Alant pedig csöndesen csobogott a Duna.

XII. FEJEZET.

RAJTA KURUC! RAJTA!

Kuckländer uramat majd kiverte a rémület szeplője, mikor hírül hozták neki, hogy János ezredes megszabadult. Tépte a haját s órák hosszat gondolkodott, hogy már most miképen álljon bosszut rajta.

Utoljára is kitalálta, hogy ha férfiakkal nem bir, megpróbálja harcolni az asszony ellen.

Ez pompás gondolat volt. Az asszony szöktette meg Bottyánt, az asszony bűnös, aki bűnös, azt meg kell büntetni. Kapta magát, elfogatta Judit asszonyt s börtönre vettette.

Mikor megkötözték Juditot, nevetett s odaszólt Kuckländernek,

— No, ezredes ur, — mondta — ilyen a német vitézség?

— Vigyétek! — intett Kuckländer.

— Még ne! — mondta az asszony. — Valamit mondanék az ezredes urnak.

— Mi a kívánsága?

— Magyar asszony nem kíván kigyelmedtől semmit — mondta büszkén. Csak azt akarom mondani, hogy az uram átment Rákóczihoz s ha eddig nyögtek Bécsben, ezentul a fogukat fogják csikorgatni. Az én uram még összetalálkozik kigyelmeddel is. Azt kötöztesse meg, ha tudja és meri. Asszonnyal csak gyáva udvaroncok csatáznak. Az én uram az utolsó percig hű volt királyához. Becsületes és ragaszkodó. Azok a gyáva pribékek, akik itt

parancsolnak a császár nevében, a legnagyobb ellenségei a császárnak!

Kuckländer uram, most már vitethet. Adieu!

Igy vonult egy magyar asszony a börtönbe. Ajka nem vonaglott, szeméből egy könny sem pergett. Bizalommal ment. Istenben bízott. Szeretet volt szívében. Nagy és mindent legyőző szeretet: a honszeretet. És égő, forró, önfeláldozó szerelem: az ura iránt.

Ilyen volt egy magyar asszony, aki kész volt meghalni a hazáért, népe szabadságáért s az uráért.

Szegény Judit! Nem birta sokáig. Alig néhány hét alatt meghalt börtönében. Megtörte a bánat s börtönéből csakhamar az égbe költözött.

Kuckländer uram pedig magának foglalta Bottyán esztergomi kastélyát, szőleit, birtokait. Nagy kevélyen beleült az ezredes palotájába, magához vette a drága butorokat, az ezüstös, aranyos, drágaköves sok szép fegyvereket, hadiszerszámokat, aranycaf-rangos, párducbőrös nyergeket, a portai virágos szőnyeget, nagy értékű sok uri arany-ezüst művet, az ólaktól hadra tanult török paripákat...

Mi volt ez akkor? Egy rablással több. Semmi egyéb.

Az emberek keresztet vetettek s suttogva mondták:

— Uram Isten! Segítsd meg szegény magyar népedet!

* * *

Bottyán pedig egyenesen ment Selmezbányára, ahol Bercsényi Miklós várt rá.

— No, — kérdezte — mi járatban van generális uram?

— Csak ezredes — felelt Bottyán.

— Nem. Ha én azt mondom, hogy generális, akkor generális. Bottyán ráhagyta.

— Hát generális...

— Rákóczi fejedelem generálisa.

Bottyán megköszönte a kitüntetést.

— Átjöttem — mondta csöndesen.

— Vártuk kigyelmedet.

— Már most itt vagyok.

— Hozta Isten!

Kezet fogtak.

A fejedelem generálisa most már szemben ült Bercsényivel.

— Jó volt-e a zólyomi bor? — kérdezte Bercsényi.

— Jó — felelte Bottyán. — Olyan bor volt, hogy minél többet ittam belőle, annál jobban kijózanodtam.

— Pedig — mondta Bercsényi — van még belőle vagy kétszáz hordóval.

Mutatóba hoztak is mindjárt belőle. A két generális koccintott, aztán elbeszélgettek háborus dolgokról, a németről s az ország boldogtalanságáról. Délután pedig kocsira ültek s átmentek Vihnyére, ahol Rákóczi fejedelem nyaralt az udvarával.

A fejedelem boldogan, megleégedetten fogadta Bottyánt, a generálist s megbizta az esztergomi és komáromi seregek szervezésével. Ősz elején rendben álltak Bottyán hadai. Eljött Gál András is s csak ennyit mondott:

— Vártalak!

Aztán beállt a sorba.

Eljött még Csiperke Márton uram is s azt mondta, hogy ő most már főzni akar a Rákóczi katonáinak, fogadják be kuktának.

Bottyán megrázta a kezét s elfogadta.

Eljött az öreg doktor is. Hogy ő tábori felcser akar lenni, de kocsin vigyék, mert a lába már nem bírja.

Adtak neki kocsit.

S aztán egy őszi reggelen Bottyán generális kihuzta a kardját s oda lovagolt a hadai élére. A Mátra oldalán virult a szőlő, a határ tiszta volt s a messzeségben ott látszott a nagy magyar rónaság. Magyar paraszt sirt ott a német zsarnoksága alatt. A falvakban magyar asszonyok álltak zokogva földult tüzhelyük mellett. Magyar gyermekek busongtak ott szülőföldjük és szülőik romlásán. Az ekék tétlenül heverték, ásonak, kapának nem akadt dolga. Véres földet nem volt érdemes szántogatni. Amit termett a föld, leette a német sáska.

De a nap magasan volt az égen. Éppen kibujt a fellegek mögül diadalmasan s végig szórta aranyos reménysugarakkal a messze rónaságot.

Bottyán pedig ott állt hadai élén. Félszeme fölött fekete kendőt hordott most is, avval nem látott. De a másik szemével mégis látta népe romlását, siralmát, veszteségeit.

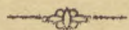
Visszafordult hát katonáihoz s így szólt:

— Emberek! Amit ott láttok, az a magyar róna. Nóta helyett panasz van ott az emberek ajkán. Mosoly helyett könny a szemükben. Gyertek! Menjünk! Töröljük le a könnyeket.

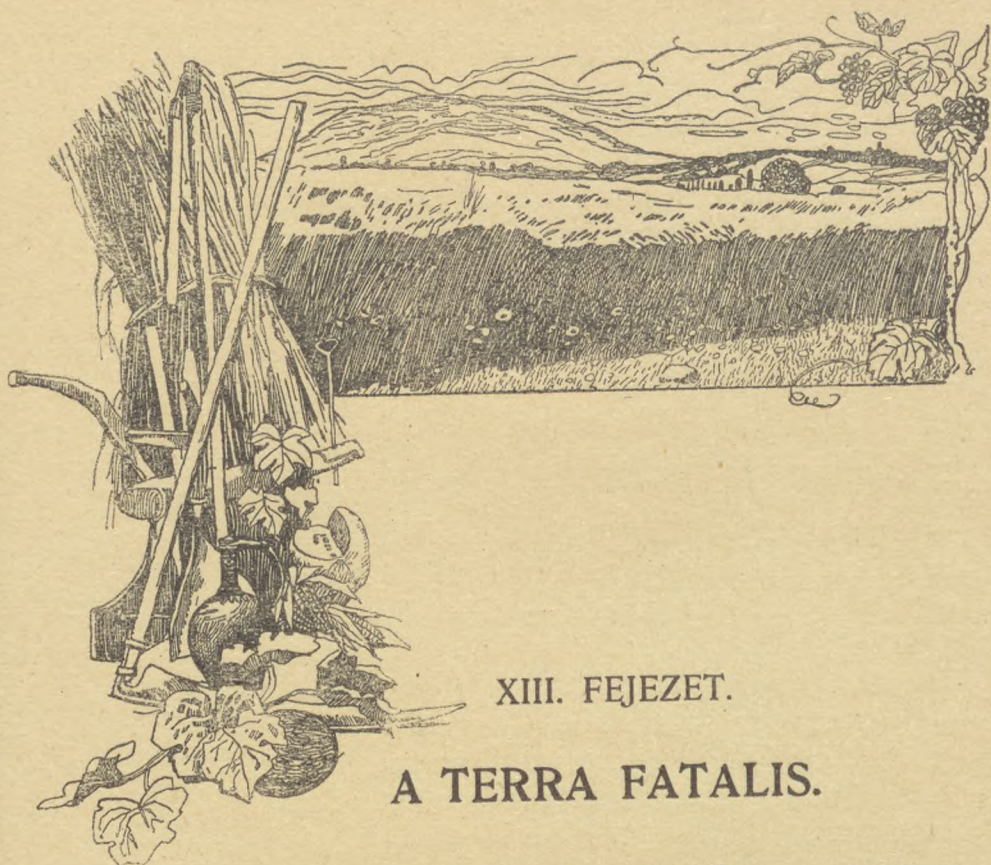
A szőlőkből megharsantak Rákóczi kürtjei. Kibontották a lobogókat, a tárogatók busongó hangon sirták bele a nyári reggelbe Rákóczi csatadalát. Bottyán pedig előre mutatott villogó kardjával s elkiáltotta a félelmetes, diadalmas harci jelszót, melylyel annyi diadalra vitte ezentul seregeit.

Dübörgő rohanással száguldott le a kuruc lovasság a sikra. Elöl lobogott a Rákóczi lobogója s sikongott a harci trombita. Messze síkságok csöndjébe beleharsant ezrek kiáltása:

— Rajta kuruc! Rajta!

XIII. FEJEZET.

A TERRA FATALIS.

Tul a dunai embernek mondja valaki, hogy valamikor az ő földjét hívták terra fatalisnak, átkozott földnek. Megharagudnék érte nagyon, talán egy kissé gorombáskodnék is, de mindenesetre fujna egy nagyot s így beszélne:

— Hát a neszmélyi szőlőhegy az micsoda? Hát Badacsony, Ruszt, Szegszárd, Villány micsoda? Átkozott föld az, vagy arany gerezd termő talaj? Hát a Duna hala, a Balaton hala micsoda? Hát az a sok életet, egészséget adó forrás, amely ott bugyborékol az erdők, mezők földjén, micsoda? Hát az a sok aranysárga kalászszaal ékes rónaság, melyen csak úgy hasad az élet, micsoda? Hát az a jóra való magyar nép, amely a falvakban él, töri az ugart vagy a városokban tanyázik s ipart üz, hát az micsoda? S az a föld, amelyben ennyi kincs terem s amelyen ilyen emberek élnek, az ugyan micsoda? Terra fatalis? Átkozott föld?

Ha pedig így szól hozzád a dunántuli ember, akkor szépen hajtsd meg a fejedet igazságai előtt. Ismerd el, hogy a Dunántul bizony tejjel-mézzel folyó Kanaán s magyarázd meg, hogy azért mégis csak volt olyan idő, amikor rászolgált a terra fatalis névre, mert átkozott föld volt az mindenképen.

Legalább Bercsényi Miklós főgenerális uram annak tartotta, mert Károlyi uram sehogy sem tudott megbirkózni a dunántuli rácokkal, németekkel. A Bakony és Somogyország elnyelte a katonáit

s utoljára úgy kellett megvigasztalni, hogy nem ő a hibás a vere-ségekért, hanem a föld, ez a terra fatalis. Pedig dehogy volt az olyan átkozott föld, mint aminőnek tartották. Csak ember kellett oda is, aki szét tud ütni az ellenség között! Ha pedig ember kellett, akkor ki lett volna alkalmasabb ember Bottyán Jánosnál?

Rákóczi is, Bercsényi is meghívták hát a generálist.

— Hallja-e, generális uram — kezdte a fejedelem. — Tudja-e kigyelmed, hogy mi az a terra fatalis?

Bottyán gondolkodott.

— Hogyne tudnám — mondta aztán nevetve. — A pokol.

— Helyesen van — hagyta rá Bercsényi Miklós. — A pokol. És most éppen azon okoskodunk, hogy kigyelmedet egyenest oda küldjük.

— A pokolba? — kérdezte Bottyán ijedten. — Ámbár megyek én oda is, csak német legyen benne, akivel hadakozni lehet.

— Van ott német is, rác is — biztatta a fejedelem. — Hada-kozni pedig lehet annyit, amennyi kigyelmednek jól esik.

Bottyán már kezdte érteni.

— Hát megyek én szívesen, — mondta nevetve — csak azt az egyet kellene még megtudnom főgenerális uram, hogy merre vezet az ut, mert jártam én már mindenfelé ebben az országban, de a pokol irányát nem ismerem. Ugy vélem, nincs is a kapuja Magyarországon.

— Pedig itt van az — mondta Bercsényi. — Tul a Dunán. Kezdődik Győrnél, terjed Schwechátig nyugot felől, Zágrábig dél-nek. Oda küldjük kigyelmedet.

Bottyán most már a bajuszát pödörgette. Sehogy sem ment a fejébe, hogy ezt az áldott földet, miért nevezik átkozottnak. Ismert ő ott minden fűszálat, minden hegyet, minden bokrot. Ismerte a népet, amely rajta lakott s tudta, hogy annál jóra valóbb nép nincs sehol a világon.

— Megyek én — mondta csöndesen. — Megyek. Bizzák csak rám, két hónap alatt olyan rendet csinálok én ott, hogy Pálffy is, Haister is megbánják, hogy a világra jöttek.

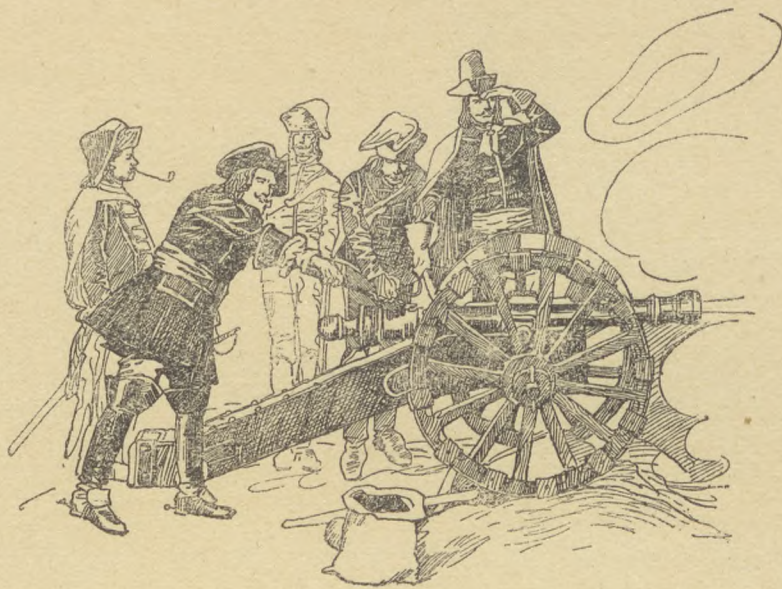
— Segitse az Uristen — mondta a fejedelem. Kezet szorított Jánossal, aki szépen meghajtá magát, aztán elindult csapa-taival Kecskemét felé.

Hanem azért nem úgy van ám ez, mintha az ember látoga-tóba indul. Nagy készülődés előzi meg az ilyen vállalkozást. Előbb élelmezési biztost kell kinevezni minden vármegyére, hadimag-tárt kell kiszemelni, profonházat fölállítani. Fizetőmestert kell előre küldeni, mustramestert kiválogatni, tábori szekérmestereket választani, a szállásmestert ellátni utasítással, paranccsal, jó tanács-sal. Mert az okos hadvezérnek nemcsak az a gondja, hogy meg-

vegye a földet, hanem az is, hogy ha már megvette, meg is tartsa. Gondolni kell arra, hogy mint lesz az, ha a harcoló fegyvert a szerencse megáldaná, az elfoglalt föld, azon rendben, amint meghódítják, miképen legyen szervezve, honnan vegye katonaságát és elesését. Enélkül bizony pokol lenne még a Dunántúl is.

A készülődés eltartott október végeig. Addig is azonban, hogy az idő ne teljék hiába, Gál András uramat elküldte János a Dunához, Földvár felé, hogy Solt alatt foglalja el a révet. Melléje adott egy francia pattantyus-tisztet, de la Riviere lovagot, aki ugy kicélozta az ellenséget az ágyujával, hogy igazi boszorkányságnak látszott. A nemes lovagról, akit a magyar szabadság dicső harca hozott

ide, még anekdótát is csináltak s azt mesélték róla, hogy egyszer Rákóczi fejedelem kommandója alatt állván, a fejedelem ráparancsola :

— Kapitány ur! Látja ott azt a csapatot, amely egyenesen felénk tart?

— Látom szir! — felelte de la Riviere.

— Nohát azok közé durrantsa el az ágyuját.

A francia fölnézett :

— A parancsnokot löjjem le? — kérdezte.

— Azt — felelte a fejedelem.

A lovagnak még ez sem volt elég.

— A jobb vagy a bal szemét parancsolja szir?

Rákóczi nevetett, de a táborhelyeken hire futott a francia lovag mesés célzókéességének s azóta ha látták, csak mosolyogtak rajta s megkérdezték tőle :

— Hát nemes lovag, a bal szemét vagy a jobb szemét?

A lovag aztán annyit megtanult már, hogy magyarul tudjon felelni s azt mondta:

— Csak a fejét, hogy meg ne sántuljon!

Ezt a francia tüzértisztet küldte Bottyán generális uram Gál Andrással a solti révhez. Megmondta nekik, hogy siessenek vele, mert valami fontos látogatást kell tennie aztán.

— Látogatást? — kérdezte András csodálkozva. — Kit akarsz te meglátogatni most?

— No majd meglátod — felelte a generális. — Még olyan vizitet nem láttál, mint aminőbe most megyünk. Csak siess a Dunához, vedd el a némettől a solti révet, rakd meg hajduval, aztán gyere vissza a franciával. Szükségem van ő rá is.

Gál András most már törhette a fejét az egész uton, hogy hova is akar látogatóba menni Bottyán. Az bizony eszébe sem jutott volna, hogy amikor az embert elküldik: hogy most indulj s tisztogasd ki a poklot, kergess ki belőle minden rác ördögöt, német bűnöst — hogy akkor eszébe jusson holmi látogatás.

— Mi lehet az? — kérdezte a francia tisztet, aki ott lovagolt az oldalán.

— Nem tudom én — felelte.

— Pedig kisüthetnénk, ha gondolkodnánk — biztatta András. A francia a fejét rázta.

— Én máson gondolkodom.

— Ugyan?

— Azon gondolkodom, hogy amott a Duna mentén már látom is a németet.

Előre mutatott s megállítá lovát. András nevetett.

— Hát aztán kedves lovagom, mi gondolkodni való van ezen? Az ember kirántja a kardját, elkurjantja magát, hogy: Rajta! és megkergeti a németet. Ezen közben kapitány uram az ágyuival dolgozik. Két óra sem telik bele, mienk a solti rév.

De la Riviere még föl sem tudott ocsudni a meglepetésből, mikor Gál András, már üzte, hajtotta, vágton-vágta a rácot. De ha már így volt, a lovag is föllállítá ágyuit, jól kicélozta a Dunán menekülő sajkákat s mire estére fordult az idő, a solti révben kuruc lovasság dalolgatott bánatos magyar nótákat.

— Ez rendben volna! — mondta a francia.

— Rendben.

— Siettünk vele.

— Hogyne siettem volna, — szól vissza András — mikor olyan nagyon kíváncsi vagyok, hogy hát hova is visz bennünket látogatóba Bottyán generális.

* * *

Pedig azt igazán nem volt nehéz kitalálni, hogy Bottyánnak miféle terve volt. Mielőtt az ember messze földre indul vagy veszélyes vállalkozásba fog, elbucsuzik barátaitól, rokonságától, mert ki tudja azt, hogy mi van írva a sors könyvében. Visszatér-e még valaha szerettei közé. Azért hát Bottyán is ilyenféle látogatóba indult.

Gál András nagyot nézett.

— János — mondta. — Nem akarnék fájdalmat okozni szivednek, de ha már szóvá teszed, meg kell mondanom, hogy nem értelek.

— Hát mit nem értesz? — kérdezte Bottyán.

— Arról beszélsz, hogy az ember távozás előtt vegyen bucsut a rokonságától, véreitől. Ezt értem. De hová mégis te bucsuzni szegény barátom? Hisz neked...

— Jól mondod, — szólt közbe János generális — nekem csakugyan nincsen senkim. Csak egy sir van a világon, amelytől bucsut kell vennem. A feleségem sirja.

A francia kapitány titokban egy könnyet törölt szét a szemén. Meghatotta, hogy ez az ember milyen gonddal van eltelve halott kedvesének emléke iránt. András is el volt fogódva s melegen megszorította János kezét.

— No — mondta Bottyán — nem szeretem, ha a katonaember pityereg. Az ember szeme sohase sirjon, csak a szive. A könny olyan, mint a jó cselekedet. Mihelyt más is látja, veszít az értékiből. Belül, a szívben maradjon a fájdalom, az az igazi.

— Tehát Esztergomba megyünk? — kérdezte András.

— Oda.

— Még ma?

— Még ma. Kétszáz lovas hajduval és két ágyuval.

— Az Istenért! — mondta de la Riviere. — Hiszen az egy erős vár. Azt nem lehet bevenni kétszáz lovassal.

— Sohase törje rajta a fejét kapitány uram. Be sem vesszük, még csak meg sem lőjük a várfalat. Csak úgy besétálunk, mint ahogy az ember a maga házába szokott. Odavalósi ember vagyok én. Hát csak nem bombáztatom a saját házamat.

Ezen igazán nem lehetett eligazodni. Esztergom meg volt rakva német katonasággal. Ugy őrizték, mintha attól függne az ország sorsa, hogy Kuckländer uram rózsái viruljanak-e, avagy Bottyán uramé. Ezt a várat hát nem lehetett csak úgy találomra, kétszáz hajduval elfoglalni.

— No, no, no, — mondogatta Bottyán — csak nem kell beszélni. Nem akarok én ott sem lopni, sem rabolni. Csak egy csöndes halotthoz megyek látogatóba. Azt pedig nem tilthatja meg nekem senki fia.

— De Kuckländer? — aggodalmaskodott András.

— Kuckländer? — kérdezte Bottyán. — Majd meglátogatom őt is. Talán izensz neki valamit?

— Izenek.

— Mit?

— Azt, hogy szeretnék vele valahol az országuton találkozni.

— Majd megmondom neki — felelte Bottyán komolyan, mintha csakugyan arról volna szó, hogy pontosan megmondjon mindent Kuckländer uramnak, amit Gál András izent neki. Pedig a generális már akkor azon gondolkodott, hogy mit is mondjon ő a német ezredesnek. Mert hogy sok mondani valója volt neki, azt könnyű volt kitalálni abból a szótlanságból, amellyel János maga elé meredt.

A két tisztt is szótlánul lovagolt a generális mellett. Azon tűnődtek, hogy miképen fognak bejutni Esztergomba kétszáz lovasal. Hogy bejutnak, abban most már semmi kétségük sem volt. Bottyán megmondta, hogy bevonul Esztergomba s ha mondta, bizonyos, hogy úgy is lesz.

Hát úgy is lett. Hideg novemberi szél fujt már akkor is, mikor elindultak. Mikor Vác körül jártak, hirtelen havazni kezdett, csikorgó hideg lett s ami azóta sem igen történt meg, három nap alatt beállott a Duna. Csak úgy villogott a széles jégpáncél a Duna hátán s az apró dunai malmok úgy gubbaszkodtak a folyam közepén, mint a kocsonyába ragadt legyek. Ámbátor mindebből nem sokat lehetett látni este felé, mikor Bottyán megérkezett Esztergom alá.

A tuloldalon azonban csillogtak a mécsek az alacsony házak ablakaiban s a Dunára erősen ráfeküdt valami nagy, nehéz árnyék. Szent István templomának hatalmas árnyéka.

Bottyán megállította lovasait. Maga is leszállt lováról, aztán elővette a pipáját s csendesen nézett át a Vizivárosra. Eszébe jutott ifjúsága, kalandos, harcos élete s aztán látta magát ott fent a várfokon, amint átnéz a partra, hallgatja a török sipok sivitó zenéjét s lesi az ellenség mozdulatait. Aztán mintha valaki a vállára ütne s megszólítaná olyan édes, szerelmes hangon, mint ahogy csak egy asszony tudott beszélni az egész világon. Itt fogadtak egymásnak sirig tartó szerelmet, ő és Judit asszony. Akkor szép nyári éjszaka volt. Most hideg tél van s a Viziváros felől sipolva jött át a szél a Dunán. Talán ez hordta be hóval ifju szerelmének emlékeit? Talán ez hordta be hóval a sirt is, amely alatt Judit alussza örök álmát?

— Csipős hideg van — mondta a generális. — Még a szememet sem hagyja nyugton.

A szeméhez kellett nyulnia, mert érezte, hogy két orcáján végig pereg a könny.

— Mire várunk? — kérdezte most a francia kapitány türelmetlenül.

— Hát várunk — felelte a generális. — Egy kicsit babonás vagyok s azt hiszem, hogy éjjél felé fölébrednek, akik a föld alatt pihennek s segítik azokat, akiket az életben szerettek. Azt pedig tudja kapitány uram, hogy ebben a városban volt olyan, aki szeretett.

A kapitány bólintott a fejével, aztán várt. A Szent István templomban akkor verte az óra az éjfelet. Mikor az utolsó ütés kondulását is áthozta a szél a Dunán, a Viziváros fölött hirtelen nagyot villant az ég, aztán sűrű fekete füst látszott, majd nap-pali fényes világosság áradt szét, mintha száz meg száz fáklyát gyújtottak volna meg valahol.

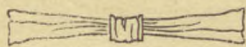
Bottyán mereven nézett a fény irányába s csak ennyit mondott :

— A Liliom hadnagy !

Fölült a lovára, aztán átvezényelte lovasait a Duna jegén.

Gál András is, de la Riviere is, csak nem tudtak hova lenni bámulatukban, hogy nyitva találták a Viziváros kapuját. Az őrség csöndesen szundikált az őrszobában s csak egy fiatal hadnagy állt a kapu előtt. Az is mintha barátságosan tisztelgett volna.

Szótlanul lovagoltak végig a csöndes városon...

XIV. FEJEZET.

LILIOM HADNAGY.

Békességes temető volt ez az esztergomi.

A hó szépen betakarta a sirhantokat, a fejfákra is ráült s ezüstbe vonta a fák ágait. Aludtak csöndesen, akiket ide temettek. Egyiknek sem jutott eszébe, hogy fölébredjen s az élők dolgaiba ártsa magát. Sok volt köztük az olyan, aki bőségesen vette ki részét a világ rosszaságaiból, emberek gyűlölködéséből, véres harcaiból. Örültek, hogy pihenhettek.

Ebbe a csöndes temetőbe vitte Bottyán a katonáit. Megkereste a sirt, amely alatt Judit asszony aludta örök álmát, ott sorba állította katonáit, de la Rivierét a két ágyu mellé parancsolta, aztán leszállt ő is lováról és imádkozott. Rövid, de áhitatos ima volt az övé. Könyörgött az Urhoz, hogy adjon békés nyugodalmat az elhunytoknak, aki szép volt, jó volt és asszony léteire hősiesebb sok férfinál.

Azt gondolta, hogy ez az asszony katonább volt a katonánál. A harcmezőn esett el, bár nem volt kard a kezében. Az ellenséggel viaskodott s elbukott a viadalban. Az ilyen asszony megérdemli a katonás temetést.

Az imádság után lehajolt a keresztfához, lesöpörte róla a havat gondosan, aztán lágyan rátette a kezét, mintha simogatni akarta volna.

— Aludjál Judit — mondta meghatva. — Aludjál békében. Az ellenségeinkkel majd elvégzem én a te dolgodat is.

Gál András uram is könnyezett s nagy szomoruan meredt maga elé.

— Tisztelegj! — vezényelte most a generális, a csapat felé fordulva.

Egyszerre kétszáz kard repült ki a hüvelyéből. Villogott a sok penge a sötét éjszakában, amint a katonák némán tisztelegtek.

Bottyán most a francia tiszt felé fordult.

— Tüzelni! — mondta röviden.

De la Riviere elsütötte az ágyuját. Csakugy bömbölt a hangja s fölverte messze tájak csöndességét. Odabenn a városban azt hitték, hogy valami rab szökött meg a vár börtöneiből. Aztán csönd lett megint. Bottyán elbucsuzott a sirtól, tisztelgett s aztán így szólt katonáihoz:

— Mehettek! Azon az uton menjete, amerre jöttünk. Csöndesen léptessetek, nehogy fölverjétek az alvókat. Most látogatóba jöttünk, nem verekedni. A kapunál egy fiatal hadnagy fog csatlakozni hozzátok. Azt fogadjátok szívesen. Vigyétek magatokkal.

— Hát te generális uram? — kérdezte András.

— Én itt maradok egy darabig. Van itt a városban egy régi ismerősöm, azt meg akarom látogatni.

— Kuckländer?

— Az. Megkérdezem, hogy jól érzi-e magát.

Könyörögtek neki, hogy ne menjen oda egyedül, még valami baja esik.

— Csak nem megyek őrséggel látogatóba! — mondta Bottyán. — Az utat meg ismerem magam is.

Nem is hallgatott rájuk tovább. Megsarkantyuzta a lovát és elindult a sárga ház irányába, melyben egykor boldogságban tölté ifju életét s melyben most Kuckländer uram tartott udvart.

A kapu előtt, az őrházban, fegyveres katona sétált föl s alá. Olykor megállt, a falnak támasztá puskáját s a karjait dobálta keresztbe a mellén. Fázott szegény s unatkozott.

— Hé! — kiáltott rá János — kié ez a ház?

A katona meglepetve nézett a lovasra.

— Ne bámulj öcsém — mondta a generális. — Azt kérdezem, hogy kié ez a ház?

A katona megszólalt:

— Kuckländer császári ezredesé.

— Aztán bizonyos vagy te abban, hogy az ezredesé?

A katona nevetett.

— Bizonyos. Hogyne volnék bizonyos. Csak tudom talán, hogy kinek a házat őrzöm?!

Bottyán most lehajolt a lováról.

— Hát csak őrizd fiam. Vigyázz rá nagyon. Nem tudhatod,

hogy ki számára őröd. Mert nem mindig azé ám a ház, akié a füstje. No! Hát ugy-e hogy nagyon fogsz vigyázni rá?

— Fogok — mondta a katona.

Bottyán pedig elővett egy huszast s odaadta a funak.

— Ezt azért adom öcsém, — magyarázta — mert hogy megvan benned a jó szándék a gazdád iránt.

A katona elvette a pénzt.

— Ugy, most pedig mondd meg fiam, hogy mit csinál a gazdád?

— Alszik — felelte a katona.

— No, ezt ugyan mindjárt gondolhattam volna. Tehát alszik. Pedig nagyon szerettem volna meglátogatni.

— Bajos lesz, — gondolkodott az őrszem — mert nincs annak nagyobb bosszusa, mintha fölverik álmából. Az alvást szereti-e jobban vagy az evést, nem tudom. De hogy a kettőn kívül semmit sem szeret, azt bizonyosan mondhatom.

Bottyán nevetett.

— Hát fiam, — mondta — akkor nem zavarom az uradat. Hagyom aludni. Csak egy kis üzenni valóm volna neki, azt majd mond meg neki. Akarod?

— Szívesen.

— No, ha szívesen is akarod, akkor hát azt ízenem néki, hogy itt járt Bottyán János. Látogatóba jött egy halotthoz meg egy élőhöz. A halott is aludt, az élő is, de a halottal tudott beszélni mégis. Az élővel nem, mert nem akarta megzavarni az éjjeli nyugalalmát s azonfelül tiszteletben akarta tartani a mai éjszakát. Érted?

— Értem.

— Dehogyan érted — mondta a generális. — Nem érted. De azért csak mond meg neki szóról szóra s ha már elmondtad, tedd hozzá azt is, hogy köszöntetem az ezredes urat s alig várom, hogy találkozzam vele. A számadást már elkészítettem, csak fizetni akarnék néki, mert nagy adósa vagyok s legyen nyugodt, aludjék békén afelől, hogy az utolsó krajcárig megfizetem neki, amivel tartozom.

— Igenis — hagyta helyben a katona.

— Igenis — mondta Bottyán is. — Mondd meg ezt neki öcsém s ha nem restelled s ő is meghallgatja, szerezd meg még avval, hogy Gál András kuruc kapitány is üzentet tőlem valamit. Azt, hogy szeretne az uraddal egyszer valahol az országuton találkozni. Valamit sugni szeretne neki. Így! Áldjon meg a magyarok Istene!

Bottyán megizente az üzeni valóját, megfordítá lovát s aztán elvágtatott. Mikor a Viziváros kapuján kilovagolt, csapata már ott járt a befagyott Duna hátán. Utánuk vágtatott s elérte őket.

— Megyünk vissza Hatvanba — mondta a tiszteknek. — Most kezdődik még csak a nagy színjáték. Amit eddig láttatok, az mind gyermekjáték volt. Ami most következik, az férfimunka lesz.

Mentek. A frissen esett hó fölfogta a lovak patkójának csapdosását s csakugy sugárzott az országut a hófehér takarótól. Gondolataikkal babráltak valamennyien, mint ahogy a hajadonok szoktak a fehérneműs ládában. Nem szóltak egymáshoz jó ideig. Az éjjeli kaland megfogta szívéket, az emlékek megszállták lelküket s lezárták ajkukat jó ideig. Vácnál megpihentek, körülülték a tüzeket s beszélgetni próbáltak.

— János, — kérdezte Gál András — ugy-e, hogy az ördöggel vagy cimboraságban?

Bottyán mosolygott.

— Hát persze, hogy az ördöggel. Bercsényi uram a pokolba küldött bennünket, hogy vegyük meg azt is a fejedelemnek. Aki a pokolba indul, annak az ördög barátságára van szüksége.

— Te tréfálsz János — mondta András. — Én azonban komolyan kérdezek. Hogy jutottunk be Esztergomba? Ki nyitotta ki a kapukat? Ki részegítette le az őrséget? Ki gyújtotta ki azt a nagy tüzet a várfokon?

— Ki? — kérdezte János is. — Ki? Hát az ördög.

— Ördög? Kálmán király óta nem hiszek én sem ördögben, sem boszorkányban.

— Pedig hihetnél, mert van még boszorkány a földön. Amig szerelmes asszony nép lesz a világon, addig a boszorkányság sem szűnik meg. Ha olyan leányt látsz, aki a szerelmeséért akar bosszút állani, akkor úgy nézz rá, hogy az eleven boszorkány sem tud olyant kitalálni, mint az ilyen fehércseléd. Várak kapuját kinyitni, mi az egy szenvedő leányszívnek? Őrséget elkábitani, mi az az ő nagy szerelmükhöz képest? Semmi. Játék. Mi boszorkányságnak tartanánk, ők természetes dolognak.

András két kezével fogta át a térdét s bámulva nézett az előtte égő rőzse lángjába.

— Talán csak nem azt akarod mondani, — kérdezte — hogy valami lányféle nyitotta ki a vár kapuját?

— De bizony azt.

— Azt?

— Azt.

— És ki az a lány, ha nem sajnálod tőlem a nevét.

Bottyán gondolkodott egy darabig, aztán kimondotta:

— Liliom hadnagy!

Andrásnak tátva maradt a szája. Aggodalmasan nézett Bottyánra, mintha attól félt volna, hogy a generálisnak láza van s félrebeszél tőle.

— Liliom hadnagy? Ki az?

— Az? Az egy fiatal hadnagy, aki velünk jött most Esztergomból.

András fölugrott a helyéről.

— Csakugyan — mondta. — Mikor kijöttünk a kapun, jelentkezett s aztán beállt a sorba. Nem is láttam azóta.

— Ő az. A süvegén egy szál fehér liliom van.

— Az.

— Azért hívják Liliom hadnagynak. Érted?

András a fejét csóválta.

— Nem értem.

— Hát majd megmagyarázom. A hatvani táborban történt a minap, hogy egy futár jön elém s azt mondja, hogy levelet hozott Esztergomból. Kibontom a levelet s elolvasom. Majd leesett az állam bámulatomban, mikor az aláírást elolvastam. A levélben az állott, hogy Esztergom nyitva van előtttem, csak jöjjenek. Éjjélre, mikor a várkonyon meglátom a tűzjelzést, lovagoljak át a Dunán, menjek be Esztergomba, melyet egy kardcsapás nélkül elfoglalhatok. Gondoltam, hogy elfogadom az ajánlatot, mert jó helyről jön, de a várhoz semmi közöm. Ilyen módon nem kell nekem Esztergom vára. Elhatároztam, hogy elmegyek látogatóba a feleségem sírházhoz, de egy lelket sem bántok. Ugy is tettem. Hanem a levélíró elhozta magammal. Olyan katona lesz belőle, aminőt még nem látott a világ. Egy leány, aki fölcsap katonának!

— A Liliom hadnagy?

— Az.

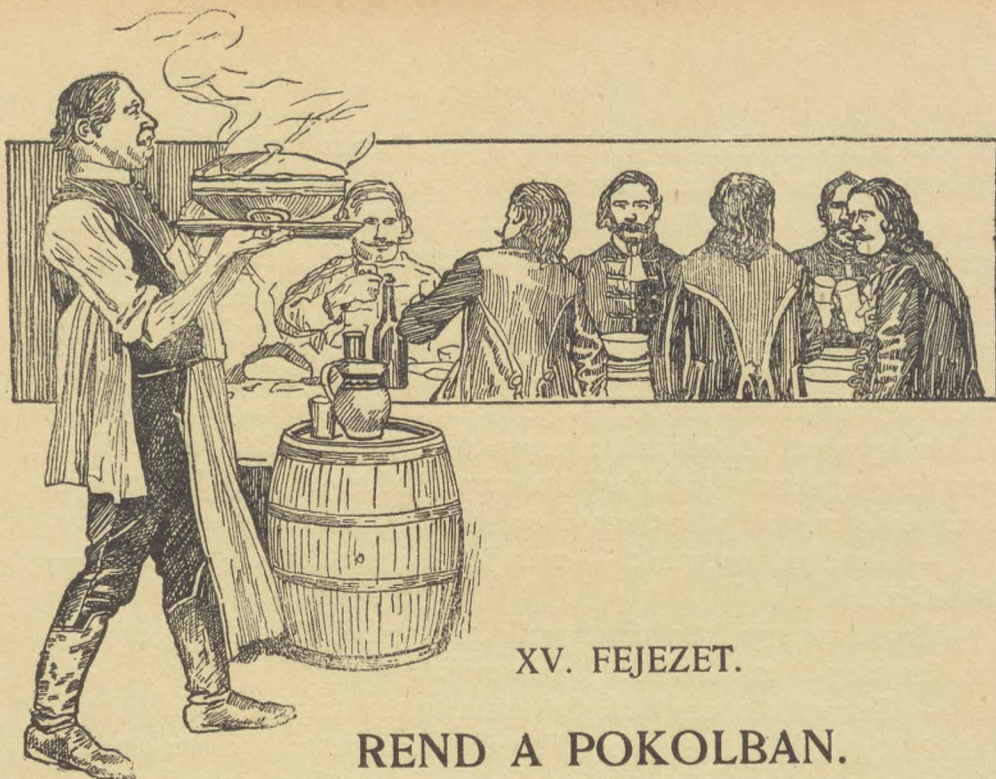
— És a neve? A nevét mondd meg.

Bottyán közelebb hajolt Andrásához, körülnézett, nem hallja-e valaki, aztán ezt sugta:

— Hofkirchen Leona bárókisasszony.

XV. FEJEZET.

REND A POKOLBAN.

Csiperke Márton uram ezen a napon összeszedte minden kitűnő talentumait, hogy olyan ebédet tálaljon föl a tiszt uraknak, amitől még három napig sem éheznek meg. Künn a mezőn terített az öreg, maga ügyelt föl az asztalra, a boros edényekre s ő maga tálalt Bottyán generálisnak és a vitéz Bezerédy ezredesnek. Dicsérte a főztjét s büszkén hajlongott, amikor a generális is csettintett nyelvével s azt mondta:

— No Márton gazda, ezt hát jól megfőzte.

Eltartott a nagy ebéd délutánig. Akkor aztán fölállt a generális, magasra emelte a kupát, elköszönté azt a fejedelem ő nagysága egészségére.

A tábori muzsikások rázendítették a fejedelem gyönyörű nótáját, csakugy zengett tőle az egész vidék. A madarak szépen leültek a közeli ágakra, úgy figyelték ezt a tüzes, szép, harcias nótát. Még a gyíkok is odatelepedtek az árok partjára s okos kis szemüket rászegezték a hegedűs cigányra, mintha el akarták volna tanulni a Rákóczi nótáját. Csöndes, bánatos sirás hallatszott ki belőle, aztán jókedvű kurjantás, cimbalom pengése, sarkantyú muzsikája. Soha szebb nótát nem találtak ki ennél. Egy egész nemzet öröme, bánata, reménye és vágya volt benne.

Bottyán János uram kihörpintette a kupát, aztán megtöltötte a másodikat. Odafordult Bezerédy uramhoz s így szólt:

— Ezredes ur! A pokolra küldött bennünket nagyságos, jó Urunk. Azt mondom immár, itt az ideje az indulásnak. A Dunántul erdőiben, mezőin pusztít a rác és német, gyönyörű vidékeiből

poklot csináltak Haister és Pálffy János uram katonái. Rajtunk a sor, hogy rendet csináljunk ebben a pokolban. A solti révet már megvette Gál András és de la Riviere barátunk. Keljünk át már most a Dunán s meg se álljunk, amíg a földvári sáncon nem lobog a fejedelem lobogója. Hörpintsük ki még azt a kicsinyt, ami a pohárban van, aztán induljunk Isten hírével.

Koccintottak, aztán fölugráltak. Bezerédy uram elől a lovas ezredével, utána a többi. Legvégül a francia lovag a pattantyusai-val és ágyuival. Belefujtak a nagy tábori trombitába, aztán Bottyán még egyszer végiglovagolt a csapat előtt, jól megnézte a legényeit, helyén volt valamennyi és helyén valamennyinek a szíve.

— Rendben vagyunk — mondta elégedetten a generális. — Mehetünk.

Egyszerre egy fiatal tiszt ugrik ki a sorból. Odaáll a generális elé, tiszteleg s harsány hangon mondja :

— Generális uram ! Megkövetem, rossz helyen állok.

Bottyán elnevette magát. Nézte a fiatal katonát, akinek nemes tűz lobogott a szemében, süvegére pedig gazdag csokorban hajlott le az odatüzött fehér lilium. A Lilium hadnagy volt.

— Rossz helyen ? — Kérdezte Bottyán. — Mi bajod van a helyeddel öcsém ?

— Nagyon hátra szorultam uram. Jobb szeretnék a Bezerédy ezredes uram katonái közé állani.

— Ne tüzeskedj olyan nagyon gyermekem — mondta Bottyán vidáman. — Rajtad áll, hogy előre kerülj. Majd ha a rácot látod, akkor rugaszkodjál az első sorokba. Most azonban eredj vissza a helyedre, mert bizony Isten hogy kardlappal kergetlek vissza. Nézze meg az ember !

A kis hadnagy visszament hamarosan a helyére. Megértette, hogy a generálissal nem lehet tréfálni s hogy aki a hadban elől akar járni, annak olyankor kell előretörnie, mikor szemben áll az ellenséggel.

Ez hát így rendben volt. Még egy pillantást vetett Bottyán a katonaságára, aztán fölemelte a kardját.

— Utánam !

Elindultak. Másnap éjszakára már átkeltek a Dunán. A hajduság költözött át először s Bottyán legott fölállítá őket a földvári vár körül. Mikor aztán az ég peremén lassan-lassan kezdett pirkadni, de la Riviere elsütötte a tarackokat, Bezerédy uram megverette a rohamdobokat, köröskörül fölállított gyalogezredek nagyot riadoztak, úgy rohantak az erősségre. A német őrség heves tüzet adott rájuk s csakugy szórta az ólmot apró lövészerszámából. Hanem hiszen lövöldözhetett a német. A nekitüzésedet hajduságot most már csakugyan nem állithatta volna meg senki. Nekimentek

volna azok a poklok kapuinak is. Egy pillanat alatt csakugy nyüzsgött a kuruc a vár tövében, a másik pillanatban már odatámasztották létráikat az erősség falának, a harmadikban már a vár-bástyákon jelent meg a kuruc süveg s a kuruc lobogó.

Bottyán csöndesen nézte a harcot de la Riviere ágyui mellett. A franciának órája is volt, azt elővette s nézte a mutatókat.

— Egy félóra — mondta csöndesen. — Egy félóra alatt vettük be a várat, a pokol kapuját.

Bottyán mosolygott.

— Azt hiszem, két hónap alatt bevesszük az egész poklot.

— Be — mondta a lovag bizakodva s felmutatott a várra. Akkor tüzték ki rajta Rákóczi lobogóját.

— Ejnye láncos lobogós — mondta Bottyán s előrehajolt. — Nézzen csak oda lovag ur!

Ujjával mutatta a generális az irányt. A francia összezsugorult a kezét s aztán még szólni sem tudott a nagy ámulattól.

A Liliom hadnagy állt ott a várfokon. Ő tüzte ki a földvári sáncra a fejedelem lobogóját.

Bottyán meg sem dicsérte érte. Csak mikor az ostrom után végiglovagolt seregei között, intette magához Leonát.

— Most már — mondta — odamehetsz a Bezerédy katonái közé. Kiérdemelted azt a helyet.

— Köszönöm — mondta Leona. Bottyán lehajolt hozzá s suttogva mondta:

— Száky Dénes békén nyughatik!

A kis hadnagynak megcsillant a szeme egy pillanatra, aztán hirtelen lehajtott a fejét, nehogy meglássák, hogy sir...

* * *

Tul a Dunán a császári seregeket Pálffy János gróf tábornagy, horvát-tótországi bán és gróf Haister Hannibál vezényelte. Nagyon vigyáztak arra, hogy a váraikból ki ne forgassák őket, mert ettől vártak minden eredményt. Jó karba helyezték hát a várakat, jól megrakták őrséggel s a kamrákat színül-

tig töltötték eleséggel. Buda, Győr, Soprony, Kőszeg, Pápa, Fehérvár, Simontornya, Pécs, bőven el voltak látva mindennel, fegyverrel, ágyuval roskadásig megrakva s nem feledkeztek meg az adóbeszedőkről sem. Abból volt ott a legtöbb.

— Legyen — mondta Bottyán nyugodtan, mikor előőrsei hírül hozták neki, hogy milyen erős az ellenség. — Majd segít az Isten.

Szépen három részre osztá seregeit. Az egyiket elküldte a moóri völgynek, Komárom felé, a másikat Tolnába, Baranyába, ő maga pedig a derékhaddal elindult Simontornya irányában. Pálffy Jánossal akart találkozni s úgy remélte, Győr táján majd csak összeakad vele.

Simontornyát egy pár nap alatt meg is tisztította a németektől. De la Riviere még talán most is azon bámul, hogy lehetett azt rohammal megcsinálni. De Bottyán nem ért rá megmagyarázni a dolgot a francia lovagnak. Mindössze annyit mondott neki:

— Hiszen látta kapitány ur, hogy miképen lehetett. Megtörtént. Mehetünk odébb.

De la Rivierenek az jutott eszébe, hogy jó volna valami kiáltványt bocsátani a dunántuli nemességhez. Meg kellene szólítani őket, hogy álljanak be a fejedelem katonái közé, most már ugyanis látják, hogy rend lesz a dunántuli pokolban.

A gondolat megtetszett Bottyánnak. Szót fogadott de la Rivierenek. Az lett a vége, hogy amerre mentek, ott a nemesség mind fölült, táborba szállt, a parasztság pedig úgy ment Bottyán után, mint a hívő a kereszt után.

Tata alatt már úgy otthagya a labanc lovasság a várat, mint szent Pál az oláhokat. Kijöttek mint labancok s aztán azt mondták:

— Nem megyünk vissza többé — csak kurucnak.

Ennyiből állott a tatai ostrom. Csáky László uram így adta vissza a váltságdíjat a kecskeméti szatócsokért.

Ha már Tata az övék volt — Bottyán Pápát is megkivánta. S ha megkivánta el is vette. Onnan egyenest Győrbe ment, Győrből Kapuvárra, onnan Szent-Gotthárdra, ahol keményen megcsipkedte Haister uramat s utoljára — alig mult a két hónap, melyet kitűzött magának — már Schwechátig küldte előre kurucait.

Szegény József császár már erre nagyon megijedt. Szeretett vadásztatni Schwechát körül s ime, most már még vadászni sem hagyták békében. Haistert egy kicsit meg is tréfálta Bezerédy ezredes uram olyanformán, hogy elfogta. Majd kihasadtak Bécsben a nagy bosszuságtól.

— Ezen segíteni kell — mondták az udvarnál. — Ezt nem lehet tűrni. Hamar új parancsnokot a magyarországi hadak élére!

Keresték az új generálist s akkor jutott eszükbe, hogy van egy vitéz katonájuk, aki nem hagyja elfogni magát. Azt szemelték hát ki s elküldték Magyarországba. Stahremberg Miksának hívták.

— Volna-e kedve átvenni a vezérletet? — kérdezték tőle Bécsben.

— Hogyne volna?! — felelte a gróf. — Megyek.

— És hiszi-e, hogy jobban jár Haisternél?

— Hogyne hinném! Majd elbánok én velük. Egy-kettő. Ugy kiszorítom őket a Dunántulról, hogy még hirmondó sem marad belőlük.

— No, no — figyelmeztették a derék embert. — Bottyánnal nem lehet tréfálni.

— Csak bizzák rám. Elbánok én velük. Nem katonák azok, hanem *lurkók*.

Hát evvel rendben volt ez is. Stahremberg elindult a lurkók ellen. Bottyán evvel sem törődött. Ő csak vitte a katonáit egyik diadalról a másikra. Nem törődött mással, mint avval, amit parancsoltak neki, hogy csináljon rendet a pokolban.

Hát csinált rendet. Két hónap alatt csinált. Bécsben sirtak, a fogukat csikorgatták, az udvarhölgyek avval riasztották a gyermekeket, hogy aludjanak, mert jön a Bottyán generális. József császár maga is keresztet vetett, mielőtt a nevét kiejtette.

De Bottyán nem törődött mindevvel. Ő rendet akart s lett is rend. A Dunántul fölszabadult a rác rablók és a császári seregek zsarolása alól. A nép szabadon lélekzett. Megint ur volt a maga földjén, a maga tüzhelye mellett és esténként megint kiülhetett a kis kapu elé, hallgatni a csöndet és az akácfák susogását.

Bercsényi Miklós főgenerális uram pedig hirül vevén, hogy Bottyán már rendet csinált a pokolban, csak megfogta a ludtollat s irt egy hosszú és megleghangu levelet János generálisnak. Megköszönte neki szépen, amit a fejedelemért tett.

A generális pedig végigolvasta a hosszú levelet s azt gondolta magában:

— No jó. Ezzel megint rendben vagyunk. Most lássuk, mit tud az a Stahremberg?

Azt már megmutatta, hogy a Dunántul nem is volt olyan nagyon fatalis terra. Talán még azt is megmutatja, hogy ha van kettőjük közt egy, aki megérdemli a lurkó nevet, hát az nem ő, hanem a másik.

XVI. FEJEZET.

A LURKÓK.

Hát jött ám Stahremberg generális, hogy megtanítsa a lurkókat. Egyenest a Fertő felé indult, hogy Bottyán Jánosra leljen. Ha kereste, meg is találta. Bottyán szeretett tanulni s ha kínálkozott valaki, aki vállalkozott rá, nem kerülte el. Így akadtak szembe egymással. Bottyán meghallgatta a német ágyukat csöndes hidegvérrel, aztán gondolkodott, hogy mit feleljen erre az oktatásra. Utoljára is elhatározta, hogy a lovasságot küldi Stahremberg uramra. El is küldte, meg is verte a derék embert s aztán kacagva mondta, miközben a futó németekre mutatott:

— Nini! Már szaladnak a lurkók!

Hát szaladtak. Az első lecke így folyt le s már most következhetett a többi. A vitéz német generális összevonta a Duna felett hadait s Lipótvár felé indult. Bottyán utána.

Az országuton hirtelen odalovagol mellé Gál András.

— Hallod-e János, — mondja nagy komolyan — mondanék valamit.

— No csak mondjad — feleli Bottyán.

— Volna-e kedved arra, hogy lurkót fogjál?

— Volna.

— Akkor hát keress ki valakit az emberek közül, aki jól ismeri a nagyszombati országutat. Arrafelé fogjuk meg a lurkót.

Bottyán gondolkodott.

— Aztán bizonyos vagy te abban, hogy megfogod?

— Bizonyos. Magad mondtad, hogy amit egy párjavesztett asszony mond, az fölér a boszorkánysággal. Már pedig amit most én mondok, azt a Liliom hadnagy sugta meg nekem.

— Az már valami — nevetett Bottyán. — De hát mit mondott neked az a lány?

— Azt, amit én neked. Ma hajnalban jött vissza az előőrsökkel. Egyenest hozzám jött s nagy vidáman, kacagva kérdezett meg, hogy emlékszem-e arra, amit Esztergomba izentem. Mondom neki, hogy emlékszem. Azt izentem, hogy szeretnék valahol, az ország-uton, kettesben találkozni Kuckländer ezredessel.

— Emlékszem — mondta Bottyán. — Én voltam a postásod.

— No. Azt mondja rá a lány, hogy most itt az alkalom. Találkozhatunk a nagyszombati uton.

— Honnan tudja?

— Én bizony nem tudom, hogy ő honnan tudja, de ha mondja, mérget lehet rá venni.

— Jól van — mondta Bottyán. — Menjetek. Találkozzatok. A galánthai Balogh István uram ezredében van egy legény, aki nagyon pompásan ismeri az utat. Bornemisza Jánosnak hívják. Őrmester az Istenadta, de még a neve is hazugság.

— A neve?

— Az. Bornemiszának hívják, de megissza. Sőt nagyon issza, hát úgy vigyázzatok rá. Egyebekben azonban nagyon derék, jóra-
való ember, de ha boros, verekszik s nem bír vele senki. Mikor indultok?

— Holnap hajnalban.

— Rendben van. Jó szerencsét!

Köszöntötték egymást, aztán András megfordítá lovát s vágatott egyenest galánthai Balogh István uram ezredéhez, kölcsönkérni azt a Bornemiszát, aki arról volt nevezetes, hogy ismerte az utat s hazugság volt még a neve is.

— Vidd! — mondta Balogh ezredes. — De vigyázz rá, nehogy sokat igyék, mert akkor megveri még a Borembukk óriást is.

— Majd vigyázunk reá.

— No. Aztán nem szükséges az sem, hogy mindent elhiggyetek neki. Mesél az nektek olyant, mint a százesztendő kalendárium, de egy szó kevés, annyi igaz sincs belőle. Hazudik szörnyen, de azért nagyon jóra-
való ember különben, mert a hazugságaival a légynek sem árt.

Mikor ilyen módon bemutatták volna most már Bornemisza János őrmester uramat, az ezredes előhivatta a derék embert, aki összezsapta a sarkantyuját s megállt, mint a cövek András előtt.

— Kend — kezdte András — ismeri a nagyszombati ország-
utat?

— Ismerem, kapitány ur. Ezelőtt tiz esztendővel én voltam a bérlője minden ürgelyuknak, amely az országuton van. Hát ismerem.

Nevettek. Bornemisza uram már belekezdett tréfás hazudozásba.

— Aztán mennyi bért fizetett kend az ürgelyukakért?

— Darabjáért másfél forintot — mondta nyugodtan. — Meg is gazdagodtam belőle. Vettem rajta husz lánc földet a holdban, meg egy várat Csehországban. A várat úgy hívják, hogy : Havóna Jóvóna.

— Hát ürgét fogni tud-e kend?

— Ürgét? Már hogyan tudnék? Én ne tudnék? Annyi ürgét fogtam én életemben, hogy ha a német császárnak félannyi katonája volna, Dunát rekeszthetne velük.

— Jó. Most is azért hívtuk kendet, hogy segítsen nekünk ürgét fogni.

— Hol az az ürge? — kiáltott az őrmester vidáman — hadd fogom meg!

— Lassabban őrmester uram — mondta most szigorúan az ezredes. — Vigyázzon arra, amit mondok. Kend kimegy Gál András kapitány uram tizennégy emberével a nagyszombati utra. Ott mindenben engedelmeskedik a kapitánynak, csak éppen abban nem, hogy megigyék egy messzely bort. Ezt még akkor sem teszi meg kigyelmed, ha főbelövés terhe mellett parancsolják. Érti?

Bornemisza uram nagyot sóhajtott.

— Igenis értem — mondta szomorúan. — De hát ezredes uram, ürgét önteni csak vízzel lehet. Ürgéöntőnek pedig dukálna a bor. Az ürgelyuk igyék, én meg szomjan maradjak?

— Majd ha kiöntöttük az ürgét, — vigasztalta András a kétségbeesett őrmestert — fizetek én akkor kendnek még tokajit is.

Ebben aztán megnyugodott Bornemisza uram is, csöndesen nyergelte meg a lovát, füttyörészett is egyet-egyet, aztán mire megvirradt, ott állt már a Gál András uram csapatainál.

Korán volt mikor elindultak. Az országot még sötét volt és csöndes, csak a hó csikorgott a lovak léptei alatt. A Vág partján egy pár német katona ült a tűz mellett s csöndesen pipázott.

— No, ezeket megesszük most — mondta az őrmester, aki elül lovagolt s az utat mutatta.

A Liliom hadnagy csöndet intett a kezével.

— Dehogy is eszi meg őket kend — mondta. — Most az egyszer csillapítsa valahogy az étvágát. Ezeknek észre sem szabad venniök, hogy erre járunk.

— Az más — mondta Bornemisza uram. — Azt hittem.

— Rosszul hitte.

Hát elkerülték szépen a pipázó németeket s aztán valahol följebb, átkeltek a Vágon. Senki sem állta utjukat. Hanem vagy félóránnyira a folyótól, egyszerre csak megáll ám a kis hadnagy s nagyot nevet.

— Mi baj hadnagy? — kérdi András.

— Nagy.

— Azon mulat?

— Azon. Belejutottunk a német hadvonalba. Bornemisza uram jól kalauzolt bennünket.

Bornemisza fölállt a nyeregben s úgy nézett szét a táj fölött. Láta a táborozó német katonaságot, amint szekereik mellett csöndesen pihentek. Láta a lovakat, amelyek a szekerek oldalához kötve álldogáltak, odébb a sátrakat, az őrtüzeket, a fegyverek csillogását, a sok ágyut s hadiszerszámot. Ilyen közelre jutni a főhadiszálláshoz mégis csak veszedelmes dolog volt tizennégy kurucnak.

— No — mondta András. — Hát ugy-e, hogy rossz helyre jutottunk.

— Rosszra — mondta az őrmester bosszusan. — Ezuttal alighanem minket esznek meg.

— Kend vezetett.

Az őrmester most már tréfára fordította a dolgot.

— Azt mondja vitéz kapitány uram, hogy én vezettem? Én? Hát iszen én nem is vagyok itt.

Ekkora hazugságon aztán igazán el kellett képedni mindannyiuknak.

— Micsoda? Hogy kend nincs itt, azt mondja?

— Én? Azt biz' én — mondta az őrmester s már akkor csakugyan nem volt ott, mert sarkantyuba kapta a lovát s elvágatott. Ugy kellett utána integetni keszkenővel, hogy jöjjön vissza.

— Hallja-e kend, — mondták most neki — ha már idejutottunk, vágjuk magunkat át becsülettel, de tüstént. Mi ugy tudjuk, hogy a főgenerális, Stahremberg uram, délelőtt indul Nagyszombatba. Ki kell hát jutnunk az országotra, ha addig élünk is. Vezessen kend bennünket.

Az őrmester gondolkodott. Van itt egy kis ut Sárfő felé. Ha azon megyünk, talán nem vesznek észre bennünket.

— Bánom is én, Sárfő vagy egyéb, csak menjünk.

Elindultak. Egy óra mulva Bornemisza uram diadalmasan mutatott az országotra.

— Ez az no!

Csakugyan künn voltak az országuton. Az őrmester ismert valami csepőtés, bokros helyet, oda irányította a lovasokat. Ott szállt lováról, pipára gyujtott s mesélni kezdett.

— Mikor — így kezdte — Ocskay uram keze alatt szolgáltam, megfogtuk egyszer a török császárt.

— A török császárt? — Kérdezték nevetve. — Hiszen Ocskay uram sohasem verekedett a török császárral.

— Nem baj az uram. Mégis megfogta. A lábánál fogta. Huj, ha látták volna, hogy evickélt az az adta császár. Még máig is nevetnem kell, ha rá gondolok. Aztán könyörgött, hogy eresszék el, nagyon hálás lesz érte. Hanem Ocskay uram nem eresztette. Elébe állt s azt kérdezte tőle. No, császár, mit adsz, ha eleresztlek? A császár gondolkodott egy darabig, hátra tolta a homlokán a koronát s azt mondta: Adok neked tizenkét falut, ötszáz marhát s annyi aranyat, amennyit lovaddal együtt nyomsz. Ocskay uram, aki nagy selyma, akkor eleresztette a császár egyik lábát s így szólt: Azért, amit ígérsz, szabadon engedem az egyik lábadat. A másikért éppen annyi jár, mint az egyikért. A török császár nem soká gondolkozott. Ráütött fejével a szóra, s azt mondta: Jól van. Hát kapsz huszonnégy falut, ezer marhát s kétannyi aranyat, mint amennyit lovaddal együtt föl tudsz mérni.

A többiek szájtátva hallgatták ezeket a hazugságokat.

— Hát és eleresztette-e Ocskay uram a török császár másik lábát is? — kérdezték.

— El bizony. Pénzért meg szép szóért mindent el lehet érni Ocskay uramnál. Olyan az.

— Mindent?

— Mindent. Eladná az még a nagyságos fejedelem urunkat is, ha lehetne.

András szótlanul állt a fecsegő ember előtt egy darabig, aztán szikrázó szemmel nézett rá.

— Mit beszélsz te? — kiáltotta. — Azt akarod talán mondani bárgyu meséddel, hogy Ocskay áruló is tudna lenni?

— Hát uram, — mondta a mesélő őrmester nyugodtan — az árulkodó meg az áruló közt nincs nagy különbség. Pedig Ocskay uram eleget árulkodik.

András pisztolyt vont elő a nyeregkápából.

— Aki egy kuruc brigadérosra ilyent mond, — kiáltotta — az a halál fia. Még tréfából sem mondhat valaki ilyent büntetlenül.

— Nem is tréfából mondtam én ezt, — mondta kacagva az őrmester — hanem komolyan s ha vitéz kapitány uram nem hamar-kodja el a dolgot a pisztollyal, majd bebizonyítom én, hogy nem mondtam hazugságot.

András szeretett volna a végire járni ennek a dolognak, de most már nem lehetett. Liliom hadnagy hirtelen közbevetette magát s így szólt:

— Hallottam én már másutt is ilyenfélét. Majd kijárjuk, hogy mi igaz belőle. Most azonban jobb dolgunk is lehet az ilyen-nél. Odanézzon kapitány uram!

Az országuttra mutatott, ahol most fordult be egy csapat vasasnémet. A téli napsugár csak úgy csillogott rezes csákóikon.

— Vigyázz! — kiáltotta most András s pisztolyát, melyet Bornemisza András uramra rántott elő, magasra emelte. Paripája a fülét hegyezte s okos szemével nézte a közeledő csapatot. Liliom hadnagy megigazította süvegét, szép csöndesen huzta ki kardját s Andrára figyelt.

A lovasok alig voltak egy pár lépésnyire. Akkor látszott, hogy pompás hintó is van a menetben. Abban két ember ül.

— Ők azok! — kiáltotta most a kis hadnagy önfelédten.

— Rajta! — Parancsolta András is harsány hangon s már ki is sütötte pisztolyát. Az első vasasnémet lefordult a lováról, a többi már akkor vágta az András lovasai, mialatt Bornemisza uram a hintós lovak iстрángjait vagdalta szablyájával.

András a hintó ajtajához rugtatott. Kezét a süvegéhez emelte:

— Adjon Isten főgenerális uram — mondta.

Belülről pisztolylövés volt a felelet. A lövés nem talált.

— No — mondta András. — Ilyen a fogadj Isten?

Akkor már nyitva volt a hintó ajtaja. Bornemisza uram megfogta a német főgenerálist a két lábánál fogva. Egy kicsit rugdalózott, de az őrmester nem eresztette el.

— Stahremberg Miksa, az osztrák hadak főgenerálisához van szerencsém? — kérdezte András.

— Az vagyok! — felelte a főgenerális dühösen.

— Excellenciádnak kár haragudnia. Háborus időben meg-esik az ilyenféle. Sajnálom, hogy ilyen könnyen került a kezünk közé, de nem haragszom érte. Egyébként érezze magát biztonságban köztünk. Semmi baja nem lesz Excellenciádnak.

Stahremberg sápadtan nézett a kuruc kapitányra. Az jutott eszébe, hogy ezek az emberek nem is olyan lurkók, mint aminőnek ő hitte.

A kocsi másik ajtaján ezalatt kihúzták a másik utast. Nagyon bevonult a kocsiba s rimánkodott, hogy ne bántsák. Hogy ő nem vétett senki fiának, ő csak elkísérte a főgenerálist.

— Hogy hívják kendet? — kérdezte Bornemisza uram.

A fogoly a levegőbe kapkodott.

— Hogy hívják? — rivalt rá újból az őrmester.

A német nem felelt, csak jajgatott.

— Ejnye, aki nyavalyás lelke van az ilyen amolyanjának, mondod-e meg mindjárt a nevedet — kiáltotta magánkivül a derék ember s úgy megrázta a németet, hogy az most már nyögni kezdett s így szólt:

— Kuck...

— Kicsoda? Hogy így hívnak? Kucknak hívnak?

Újból megrázta szegényt. Amaz most már kettőt is nyögött s azt mondta:

— Kukuk...

Bornemisza uramnak kicsordult a könnye a nagy nevetéstől.

— No, hallod-e Kukuk, — mondta — én szégyelném magamat, ha ilyen nevem volna. Nem vagy te komoly ember.

Nézte. Végigmérte szegényt s csipőre tett kézzel állt előtte. Nevetett, miközben kitolta hosszú hegyes bajuszát s így szólt:

— Kuck! Te! Kukuk!

Nagyon szeretett volna egyet tréfálni vele, de nem ért már rá. Liliom hadnagy odaállt eléje, a szemébe nézett, aztán azt mondta:

— Hát mégis találkoztunk Kuckländer ezredes ur?

Amaz lehajtotta a fejét. Sápadt volt s csak annyit tudott mondani, azt is németül:

— Ne bántsanak!

Aztán lebukott a földre. Elájult a szerencsétlen, a nagy ijedtségtől.

Bornemisza uram odatelepedett az elájult ember mellé s próbálta költögetni.

— Ébredj no — mondta. — Hiszen nem látod, hogy semmi bajod sem lesz? Jó kézre kerültél, még a hajad szála sem fog meggömbülni.

Addig-addig biztatta szegényt, míg az egyszer csak fölütötte a szemét, körülnézett s aztán nagyot sóhajtott.

— Gyere pajtás — tanácsolgatta neki Bornemisza uram. — Kelj föl a földről, mert meghülsz. Ilyenkor legjobb, ha lóra ül az ember.

Lovuk volt elég. Saját paripáikon kívül ott voltak a levagdalt németek lovai. Azokra hát fölültették Stahremberg grófot is,

Kuckländer uramat is s ügetést nyargalvást elindultak egyenesen a német táborhelyek felé. Arról volt szó, hogy keresztül kell vágniok magukat a német katonaságon s ha kellett, nem is sokat tanakodtak afelett, hogy lehet-e, nem-e. Mentek.

András egy kicsit sehogysem bizott ebben a vakmerő gondolatban. Hogy egy marokra való emberrel keresztül lovagoljanak a tenger sok ellenségen, de az őrmester csak biztatta:

— Valahogy csak leszünk, mert ugy még sohasem voltunk, hogy valahogy ne lettünk volna.

Ez aztán nyomós érvelés volt, igaz is volt, nem lehetett ellentmondani.

— Csak olyan nagyon szomjas ne volnék, — sóhajtott a vitéz őrmester, nem törődnek én a némettel.

— Szomjas? — kérdezték hárman is egyszerre. Hát van viz elég. Igyék kigyelmed.

Bornemisza uram azonban felhuzta a szemöldökét s a fejét csóválta.

— Nem addig van az barátaim. Meg lett ígérve, hogyha kiöntöttük az ürgét, borral kínálak. Hát az ürge itt van, de a bort csak sehogysem látom.

— Rossz a szemed öreg — mondta most már András nevetve s egy szöszke leánykára mutatott, aki éppen akkor haladt el mellettük. A kezében valami kancsót vitt s nagyon sietett.

Rákiáltottak.

— Megállj csak hugom egy szóra — mondta az őrmester, aki akkor már kezdte kiszagolni a kancsó tartalmát. Bort viszel ugy-e?

— Bort ám — mondta a leányka, de nem kigyelmednek valót.

— Hát ugyan kinek vinnéd hugocskám?

— A németek hadnagyának Vizkeletre.

— Tyüh, teringette! — kiáltotta Bornemisza uram. Még hogy te viszed Vizkeletre a bort? Aztán német hadnagynak viszed? De 'iszen nem fog ebből inni az a német hadnagy.

Nem tudta megállani, hogy valami tréfát ne mondjon.

— Borkeletre való a bor. Add ide! — Kivette a kancsót a kis leány kezéből s kihörpintette a tartalmát. Aztán szépen kétfelé simította a bajuszát s az üres kancsót odanyújtá Kuckländer uramnak, miközben gunyos arcot vágott:

— Kéne?

Dehogy kellett Kuckländernek. Még most is szepegett. Szinte csoda, hogy szeplős nem lett a nagy ijedtségtől. Csak úgy intett a kezével, hogy köszöni szépen, de amugy is szédül.

— No, ha nem kell, — mondta Bornemisza — akkor hát tudd meg, hogy ugy se adtam volna. Ugy-e lelkem? — fordult a kis leányhoz — jó a németnek a leves is?

— Jó ám, — felelte a kis leány — de nagy baj lesz ebből.

— Miből?

— Abból, hogy kigyelmed kiitta a német hadnagy borát. Már most ha én nem viszek neki bort, fölguytatja az egész falut. Talán még meg is esz bennünket.

Sirni kezdett és kicsi melléből furcsa, ziháló hangok szálltak föl.

— Hogy az a hadnagy fölguytatja a falutokat? Azt mondod?

— Azt.

— Majd adok én annak a hadnagynak — mondta az őrmester. — Gyere, mutasd meg, merre van, hol van! Hadd viszem el fülénél fogva.

A kis leány ment elől. Utána a kuruc lovasság, középen a fogoly főgenerális és Kuckländer uram. Így vonultak be Vizkeletre,

amely meg volt tömve német katonasággal. Még gondolatnak is bolond gondolat volt ennyi ellenség közé keveredni. Hát még fölkeresni a hadnagyot, azt kicipelni a házból, lekapni róla kardot, csákót, elvenni a karabélyát, aztán megkötözni, lóra ültetni s azt mondani, no most Isten veled kapufélfa s folyomást odább vágatni s meg sem állani Nyitraig. Ilyen vakmerőségért manapság bolondnak mondanák az embert. Csakhogy abban az időben még a bolondság is másmilyen volt, mint most az óvatos okosság. Akkor a bolondságnak még esze is volt, szive is volt. Vitt is végbe olyan dolgokat, hogy manapság csak a bölcsességről hinnék el, amit cselekedett.

Bottyán János maga is csak eltátotta a száját, amikor Nyitrára érkezve, elébe állott András s így szólt:

— Elhoztuk a lurkót, meg azt a másikat is.

— Azt már magam is megnézem — mondta a generális s kiment az érkezők közé.

Stahremberg, szegény, nagyon fáradt volt, úgy ült a lovon, mint a betegség. A hosszú, kurucos lovaglás nagyon megviselte s a hideg megdermesztette tagjait. Ugy kellett lesegíteni a lóról.

Bottyán megállt előtte s katonásan köszönté. Még kezét is nyújtotta feléje.

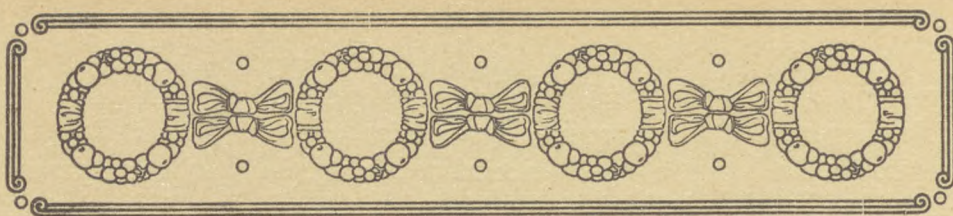
— Ne vegye rossz néven excellenciád — mondta neki. — Tegyen úgy, mintha otthon volna.

Stahremberg keserűen mosolygott, de azért azt gondolhatta magában:

— Ni! Hiszen ezek a »lurkók« egészen jóra való emberek!

XVII. FEJEZET.

A KUKTA EZREDES.

Csiperke Márton uram egy kicsit káromkodott, dühében földhöz vágott egy pár ibriket, boros üveget s azt mondta, hogy bolondság, amit a generális csinál. Szépen fölhajtotta a szakácskája csücskét, ölbe tette a kezét s kiült a sátor elé. Hogy ő csak azért sem főz. Németnek nem dukál, hogy az ő főztjéből egyék. Biztatták, hogy keljen föl a helyéről s lásson hozzá a sütés-főzéshez, mert Bottyán János úgy akarja: meghívta Stahremberget ebédre.

— Hiszen éppen az — mondta keserűen Márton. — Minek az ilyen vendég? Én etessem az ellenségeinket?

— Ne dohogjon öreg — mondták neki. — A generális akarja s ezzel punctum. Tudja kigyelmed, hogy amit a generális akar, az jól van akarva. Tudja ő, hogy mit csinál.

— No — mondta Márton megnyugodva, — hát csak azért, mert a generális akarja...

Fölállt s nekilátott volna a főzésnek, de valami még jutott az eszébe.

— Hát nem bánom, — mondta — annak a Storombergnek még főzök. Sőt főzök olyant, hogy még a bécsi temetőben is megemlegeti s a sirjában is az lesz a legnagyobb bánata, hogy nem nyalhatja meg az ujját a főztöm után. Hanem annak a madárképü németnek nem főzök.

— Kucklándert gondolja?

— Azt. Az én terített asztalomhoz ilyen figura le nem ül. Ezt mondjátok meg a generálisnak.

Csiperke uram nem is rakott tüzet addig, amig vissza nem jöttek az üzenettel, hogy Kuckländer uram nem ülhet az asztalhoz, hanem ide van rendelve a konyhára. Bánjanak vele embersegesen, úgy ahogy tudnak.

— Tyú juj — kiáltotta Csiperke uram örömeiben. — Sohasem gondoltam volna, hogy esztergomi várparancsnok fogja az én tányérait mosogatni! De jó az Isten! Szaladt is egyenesen Kuckländerért. Megállt előtte, végig nézett rajta s így szólt nagyon alázatos hangon:

— Ezredes uram, vitézlő várkapitány! Jöjjön velem tányért mosogatni.

Az ezredes pislogott.

— Mi? — kérdezte.

— Nem mi, hanem tessék — igazította ki Márton. — Tessék velem jönni a konyhára. Az ezredes ur oda lesz már ezentul be-

osztva. Kommandérozhat az ibrikeknek, palackoknak s ha nem lesz velük megelégedve, a csirkéket, ludakat, malacokat is besorozhatja a katonaságába.

Az ezredes egyik lábáról a másikra nehezedett, de csak nem akart megindulni. Utoljára is azt gondolta, hogy ő most egyet kiált s azzal megmenti a tekintélyét. Lenézően vizsgálgatta Csiperke uramat s aztán nagyon hangosan mondta:

— Konyhán csak asszonynépnek van dolga. Asszonynéphez pedig nincs semmi közöm.

Márton nem ijedt meg a nagyhangú kijelentéstől, hanem nagy hamisan rápislantott a vitézre s aztán így szólt:

— No, no! Emlékszem én olyanra, ezredes uram, hogy asszony-

néppel is tetszett csatázni. Pedig a csatákban igazán nincs keresni valója az asszonyoknak.

Kuckländer hebegett valamit, de bizony nem igen használt neki. Szépen betessékelték a tábori konyhába, levették oldaláról a kardot, fejről a háromszögletű kalapot, az aranypaszomántos csipkés kabátot s odaállították egy egész hadseregére való tányér elé :

— Így ! Tessék mosogatni !

Szegény Kuckländer, mit tehetett egyebet, — mosogatott. Törülgette a tányérokat, poharakat, tálakat, ibrikeket. Azonközben pedig Csiperke uram hozzáfogott a főzéshez s öreg ember volt bár, a daloláshoz is. Volt akkortájt egy szép, mélabus, istenes ének, amelyet éneklő diákok zengtek esténként, ha mulatozásaikból hazafelé tértek. A világ hívságáról szóló himnusz volt s olyan mélabusan lehetett énekelni, hogy kicsordult tőle az ember könnye. Gunyolódásra bizony senki sem használta soha, hacsak Csiperke Márton uram nem, aki most ott állt a bugyborékoló ételek mellett, a pattogó tűz előtt s átkacsintva a tányért mosogató ezredesre, vastag, dörmögő hangon énekelte latinul :

»Quam breve festum est

Haec mundi gloria !« ...

(Mily rövid e világ dicsősége !)

Odakünn ezalatt nagy asztalt terítettek. Drága borokat hordtak föl s nagyon biztatták Stahremberg grófot, hogy igyék. Eleinte huzódózott a tábornok. Feszélyezte a szomszédság. Mert a baloldali szomszédja nem volt olyan nagy ur, mint ő. Egyszerű őrmester volt s ugyancsak nagyokat huzott az elébe tett kupából. Ebből aztán rá is ismert volna akárki, ha nem ismerte volna is. Könnyű volt kitalálni a nevét s megállapítani, hogy aki ekkorákat iszik, nem lehet más, csak Bornemisza uram.

Ivás közben megered az ember nyelve. A borban millió apró, kis, éles szerszám van elrejtve. Az mind odaforakodik az ember nyelve alá s szépen, lassan fölragja a szótlanság szálait. Bornemisza uram hát mesélt, tréfálkozott s utoljára olyan kedvre derítette még Stahremberg uramat is, hogy az nem győzött eleget kacagni az őrmester tréfás ötletein.

Mire Csiperke uram főztjét kezdték fölhordani az asztalra, Stahremberg már ott tartott, hogy meghívta Bornemisza uramat Bécsbe.

— Köszönöm — mondta az őrmester. — Elmegyünk. De elébb ígérje meg a gróf ur is, hogy meglátogatja a mi fejedelmünket is.

— Meg én — mondta a gróf. Csak vigyenek hozzá. Szeretném színről színre látni azt az embert, akit így szeretnek a hivei !

Oh, a fejedelem! Valami bizsergés futott át a katonák erein s szívükben valami reszketést éreztek, mint mikor az ember valahonnan, messziről muzsikaszót hall vagy bűbájos mesék alakjai jelennek meg félálmában. A fejedelem! Hogyne szeretnék őt hivei? És ki ne lenne hive? Ki tudná nem szeretni, őt, aki a magyar szabadságért emelte föl a lobogót?

Bottyán generális csak nézte embereit, figyelte, hogy miként gyul ki a láng a szemükben, amint a fejedelemre gondolnak. Gyönyörködött abban a varázsban, amely a fejedelemre való emlékezésből kiáradt s amely egyszerre megfogta az emberek szívét. Büszkeség szállta meg, hogy ennek a varázslatos hatalomnak ő a szolgálja és fürkészve nézte Stahremberget, aki szinte irigykedve bámult ezekre az egyszerű férfiakra, akik így tudnak lelkesedni.

— Mindent értek — fordult Bottyánhoz a gróf. — Mindent. Tévedtem önökben.

Bottyán szerényen felelt:

— Igen. Szeretjük hazánkat és szeretjük a fejedelmet.

A gróf a poharával babrált. Hosszu, vékony ujjait végighuzogatta az előtte álló serlegen. Bottyán önkénytelenül is ezeket a hosszú ujjakat nézegette s látta, hogy ezek az ujjak reszketnek.

— Mindent értek most már — ismételte Stahremberg. Értem az önök haditetteit, csatáikat, erejüket, bátorságukat, sőt vakmerőségüket. Bámulom vitézségüket, de értem. Ahol így tisztelik a fejedelmet s ahol a fejedelem személyében a szabadság megtestesülését, a nemzeti vágyak és reménységek összességét látja a nép, ott győzni kell minden csatában.

Bottyán büszkén nézett a grófra. Azt gondolta magában, hogy ime, nincs igaza a grófnak. Mert Rákóczi még annál is nagyobb, mint amekkorának ez az ember képzei. Nemcsak a csatákban győz az ellenség felett, de varázserejével legyőzi ellenségeit a fehér asztalnál is.

— Ne vegye rossz néven gróf ur, — mondta most Bottyán, de meg kell mondanom, hogy ön még nem ért mindent. Ön csak a fejedelmet látja most. Érzi nagyságát, nemességét, eszméinek igazságát és varázserejét. De hiába jó a kova, ha nyirkos a tapló.

A gróf kérdően tekintett a generálisra.

— Nem értem, generális uram.

— Azt mondom, gróf ur, hogy nem elég az, ha a fejedelem bir ilyen vagy amolyan, akármilyen kitűnő tulajdonságokkal, ha nincs népe, amely tüzet fog és lángba borul. Higyje el nekem, hogy elsősorban a magyar nép kellett azokhoz a csodákhoz, amelyeket látott. Az a nép, amelyet nemcsak ön, de a mi uraink is lurkónak neveznek nem egyszer. Enélkül a nép nélkül, amely bátor, egyszerű, okos és becsületes, nem élnénk ma már. Én köztük

éltem le ifjúságomat, férfikoromat s most, hogy kezd már fakulni a hajam, most is köztük élek legszivesebben. Tőlük várom a magyar ügy diadalát. Bennük bizom és tudom, hogy bizodal-mamban nem fognak megcsalni. Jöhet ügyünkre valami nem várt, nem remélt csapás. Lehet, hogy elvérzünk küzdelmünkben, amit fordítson el tőlünk az irgalmas Isten. De ha mégis úgy lenne, tábornok uram, akkor sem a magyar nép lesz az, amely hűtelen lesz az ügghöz.

A gróf bámulva nézett Bottyánra.

— Ön gyanakszik? A magyar urak közt nincs összetartás?

A generális keserűen mosolygott s csak annyit mondott:

— Összetartás gróf ur csak ott van, ahol a szolgaság fájdalmait legjobban érzik s ahol a szabadság és jog hiánya minden reggel, minden délben és minden este fáj az embereknek. Reggel, amikor kenyér kellene a falánk gyermekszájacskáknak, délben, amikor megint ez az örök kérdés kerül szóba és este, mikor megint a kenyérről ábrándoznak az éhezők. A nép szegénysége a legjobb gyógyszer a szolgaság ellen. Aki nem süthet kenyeret, az az élesztőt a haragjába dagasztja. És ez a nép, gróf ur, ez a nép ritkán jut kenyérhez, pedig jó, értelmes, becsületes és hűséges.

A gróf nagyot nézett erre a beszédre. Még sohasem hallotta, hogy egy generális így beszéljen a parasztról. Ennyi lelkesedéssel és ennyi átértzett bánattal. No, hanem, gondolta, mégsem ez a fontos. A fontos az, hogy ez a Bottyán nem bizik valami nagyon a nagy urakban. Hátha megtudhatna tőle valamit. Próbálgatta is jobbra-balra, megkerülte a dolgokat, meg kiforgatta, de Bottyántól ugyan nem tudott meg semmit. Az elmondta a maga mondani-valóját, megtanította alaposan Stahremberg uramat arra, hogy mi hát az, amit ő lurkónak gondolt s most már nem lehetett vele egyébről beszélni, csak arról, hogy ez a bor milyen pompás, a pecsenye milyen izletes, a gyümölcs milyen illatos.

Az asztal végén ezalatt nagy vidámság ütött tanyát. Bornemisza uram meguntta magát a főhelyen, kapta hát a kupát s lejjebb vonult az egyszerűbb halandók közé. Ott koccintgatott egyre-másra, töltögette a poharakat s ha kifogyott a bor, lehajolt s úgy tett, mintha az asztal lábát akarná megcsapolni. Nevettek rajta.

— No — mondta — ne vihogjatok. Olyan nap ez a mai, hogy még az asztallába is bort ereszt.

Stahremberg uram pedig nem tudott betelni evvel a látvánnyal. A jókedv ragadósabb a nyavalyánál. A német főgenerális hát egyszer csak azon veszi észre magát, hogy ott áll az asztalfőn, magasra emeli a kupát, elköszönti azt a magyar népre, a nagyságos fejedelemre s aztán úgy kihörpenti, mintha minden őse magyar kupából ivott volna.

Soha fogoly még úgy bele nem szeretett a porkolábjába, mint ez a Stahremberg főgenerális. Szinte rosszul esett neki, amikor asztalbontás után tudtára adták, hogy holnap hajnalban viszik Bajmócra Bercsényi elé. Ugy szorongatta Bottyán János uram kezét, mintha azt akarta volna kipróbálni, hogy hát fáj-e annak a szorítás. De bizony Bottyán csak állta jó szívvvel, még mosolygott is hozzá s egyre mondta:

— No hát, az Isten áldja meg gróf uram. Tartson meg szíves emlékezetében.

A főgenerális már a lovon ült, körülötte vagy kétszáz lovas, akik elkísérik Bajmócra. Liliom hadnagy még átvette Bottyán

parancsait s aztán el akartak indulni. Akkor jön valaki nagy lélekszakadva a főzósátrak felől. A törölőruhát magasra emeli s úgy lobogtatja, mintha zászló volna.

— Hó! kiáltja hangosan, ho-ho-ho! Én is megyek, várjatok!

A katonák nézik ezt a furcsa, kiabáló alakot s aztán hangosan nevetnek.

— Nini, — mondja Bornemisza uram — hisz ez a Kuk-Kuk.

Csakugyan, Kuckländer volt, aki most odaért a lovasokhoz s könyörgésre fogta a dolgot, hogy vigyék el őt is.

— Hova szándékozik ezredes ur? — kérdezte Csiperke Márton gazda nevetve.

— A fejedelem elé! — mondta Kuckländer.

Erre aztán majd lepotyogtak az emberek a lovukról nevették-ben. Hogy ez a maskara is a fejedelem elé akar menni!

Csiperke uram most már közbevetette magát. Megállt Bottyán János előtt s így szólt:

— Generális uram! Erre az emberre szükségem van. Nem engedem elvinni. Katonának nem való, de a konyhán majd csak hasznát veszem idővel. Öreg ember vagyok már s kell valaki, aki segítsen rántást keverni.

Kuckländer uram így maradt otthon. Lett belőle kukta, amint-hogy azelőtt sem volt egyéb tányérmosogatónál.

Hanem Kuckländer uram csak sehogy sem akart beletörődni ebbe a békés foglalkozásba. Dohogott, morgott magában, a vállát vonogatta s nagyon dacos képet vágott, ha Csiperke Márton utasította a munkára. Ilyenkor a komáromi korcsmáros behuzta a felső ajakát a fogai közé, amitől a bajusza egyszerre fölszaladt a szeméig. A szemét oldalt fordította, hogy jobban lássék a fehére. Így aztán olyan gyilkos ábrázata lett egyszerre, hogy Kuckländer uram jónak látta belenézni a tányérba s hallgatni.

— No, nézze meg az ember — mondta az öreg Márton. — Még hogy morogni mer az ilyen-amolyanja!

Esténként odajártak a vitézek a konyha tájára. Kiki hozta a tábori tányérjait, amibe a korcsmáros nagy kanállal mérte ki a levest. A leves jó volt és izletes, de csak úgy esett igazán jól, ha le lehetett telepedni a fűre s hallgatni Csiperke uram meséit. Sokáig nem kellett szólitgatni az öreget. Mesélt az szívesen. Ugy szedte elő szíve és elméje rekeszeiből a szebbnél szebb történeteket, mint a vásárból hazatérő ember a vásárfiát szokta a tarisznyából. Csak elővett valami kis, vékony mesefonalat, azt szépen sodorgatta a képzelete szövőszékén, át- meg átfonta ifjúkori emlékeinek selyemszálaival, a honfibanat aranyos fonalaival s ami így készült, az volt a mese.

Kuckländer ott állt a nagy üst mellett s hallgatott. Olykor idegesen kapott a főzőkanál után, mintha agyon akarna ütni vele valakit. Csiperke uram azonban csak ült nyugodtan s mesélt.

— Az ám fiuk, — mondta — ismertem én olyan ezredest is, aki asszonyokkal csatázott.

— Hogy hívták azt a fránya ezredest? — kérdezte valaki a legények közül.

— Azt? No, — mondta az öreg — azt nem mondom meg. Nincs neve.

Aztán ránézett Kuckländerre s rákiáltott:

— Kevered-e azt a levest, te kukta?

Kuckländert elöntötte a méreg s dörmögött.

— Ne dörmögj német, — figyelmeztette az öreg szeliden — mert még azt találják hinni, hogy te voltál az az ezredest.

Kuckländer kihuzta magát. Nagyon nyomorult emberke volt, de most ő sem birta már a megaláztatást.

— Igenis, — mondta büszkén — hiába csufolódik kigyelmed. Katona voltam, ezredes vagyok, a császár ezredese!

Az öreget nem lepte meg ez a hirtelen büszkeség. Csak ült nyugodtan s amugy foghegyről szólt oda:

— Talán megsértettem, ezredes ur?

Kuckländer vérszemet kapott.

— Nem tűröm, hogy packázzék velem az ur!

Csiperke uram fölnézett most már s mosolygott.

— Nem-e? — mondta. — Talán bizony párbajt készül vivni velem ezredes uram?

— Mint mindenkivel, aki sérteget.

— Hát jó — mondta az öreg. — Vivjunk párbajt. Tessék velem parancsolni. Hanem ha az ur olyan nagy vitéz, akkor verekedjék velem úgy, ahogy én akarom. Mondom a föltételeimet.

— Hallgatom.

Márton föl s alá kezdett járni, aztán hirtelen megállt Kuckländer előtt.

— Hát hallgasson meg. Ide a gyöpre kiguritunk két hordót. Mindkettő színig tele lesz puskaporral. Jó, száraz puskaporral, hogy ha a kanóc érinti, menten a levegőbe repüljön. Érti?

Kuckländer ugyan nem értette, de azért ráhagyta:

— Értem.

— No, ha érti az ur, annál jobb. Hát ezen a két hordón ülve vivjuk meg a párbajt. Az ur ráül az egyik hordóra, én a másikra. Érti?

Kuckländer bólintott.

— Aztán az ur hordójába is, az enyémbé is bevezetünk egy-egy kanócot. A kanóc egyforma hosszú lesz, egy időben gyújtjuk meg. Aztán ülünk csöndesen avagy pipázunk csöndesen s várjuk, hogy mikor kapja el a tűz a hordóba nyújtott kanócot. Amelyikünk előbb repül a levegőbe, az a vesztes. A másik a diadalmas. Annak csak egy kötelessége lesz azontul: összekeresgélgni a vesztes fél csontjait s imádkozni felette egy miatyánkot. Elfogadja az ur?

A katonák szájtátva néztek erre az öreg emberre, aki ilyen bolondos párviadalt eszelt ki, aztán Kuckländerre néztek. Az bizony szepegett szegény, de szörnyen röstelte magát. Nagyon cérnaszál hangon mondta hát:

— Elfogadom!

— No! morgott az öreg s elindult a lőporos hordók felé. Maga gurította őket a harc terére, maga állította föl, maga mérte ki a kanócot s maga gyújtotta meg a kanóc végét. Mikor aztán kezdett a kanóc végén végigkigyózni a tüzkigyó, jelezve, hogy a párviadal

megkezdődött, Csiperke uram rágyújtott a pipájára, fölült a hordó tetejére s átszólt Kuckländernek mosolygós arccal:

— Foglaljon helyet az ur!

Hát hiszen nem szívesen tette Kuckländer, de megtette. S most ott ültek ketten, szemben egymással, a löporos hordó tetején, várva, hogy kettőjük közül melyik röpi hamarabb a levegőbe. A korcsmáros csak pipázott csöndesen, mint aki nem igen gondol a halálra. Az ezredes azonban kezdett fészkelődni.

— Ugyan, ugyan! — mondta az öreg. — Az ur olyan türelmetlen. Várja meg a végét!

A katonák bámulva néztek az öregre.

— Látja az ur, — folytatta az öreg — mindennek elkövetkezik a vége. A rövid kanóc is elég, a hosszú is elég. Nincsen ok a nyugtalanságra.

Kuckländer arcán ott látszott a válasz, hogy de bizony nagyon is sok ok van rá.

— Ha az ember katona, — beszélt rendületlenül az öreg — el kell készülnie a halálra. Mindegy, most vagy később, ma vagy holnap. Az egyik ember élete kanóca rövidebb, a másiké hosszabb. Ha pediglen egyforma volna is, az egyiké lassabban ég, a másiké gyorsabban.

Kuckländernek a foga vacogott a jámbor előadás alatt.

— Lám, — mondta az öreg s lenézett — az ur kanóca gyorsabban ég, mint az enyém. Már ott jár a tűz a hordó szája körül.

Kuckländer pislogott.

— Ni — folytatta az öreg — már belekapott a nyílásba is. Tyűh, teremtettem! Ide érzem a szagát, amint pörkölődik. Bizony mondom az urnak, úgy vigyázzon, nem én repülök, hanem egy fél perc s az ur úgy száll a levegőbe, mint a madár.

A kanóc csakugyan ott égett már a hordó szájánál s Kuckländer uram halálra válva ült a helyén mozdulatlanul. De csak egy negyed pillanatig, mert hirtelen nagyot ugrott, aztán le a hordórul s még hátra sem nézett, úgy futott esze nélkül, amerre látott.

Csiperke uram azonban nyugodtan maradt a helyén most is s szivta a pipáját.

— Lám, — mondta mosolyogva — ijedős a szegény! Ni! Hogy fut még most is.

Utána nézett, aztán eltiporta a lábával a kanócot s fölfordította a hordókat.

— Látjátok emberek — mondta aztán s a hordóra mutatott. — Ilyen vitéz a német.

— De iszen — mondta egy legény — én magam sem ültem volna oly nyugodtan a hordó tetején, mint kigyelmed.

— Aztán miért nem, te?

— Mert tele van lőporral.

Az öreg most széttárta a karjait s úgy elkezdett kacagni, hogy a könnyei is megeredtek.

— Mi az? — mondta. — Mi? Hogy azt mondod, hogy ez a hordó lőporral van tele? Ide nézz öcsém. Hát lőpor ez? Mi?

Odavitte a legényt is a hordóhoz. Az aztán menten hanyatt-esett nevéttében.

Mert az a két hordó nem volt lőporral megtöltve, hanem színig tele volt szép sárga krumplival, amivel a kenyeret dagasztotta Csiperke uram a konyhán. Ettől a krumplira töltött hordótól rettent meg annyira ez a szegény Kuckländer olyan nagyon, hogy elfutott, amerre látott. Szaladt, amíg a lélekzete bírta, azontul aztán leült egy kőre az utszélien, kifujta magát egy darabig, újból fölugrott s megint szaladt. Az országutra már ráfeküdt az éjszaka, a csillagok fölkerültek az égre, de Kuckländer uram nem törődött semmivel. Sem az út kavicsaival, amelyek feltörték a lábát, sem a bozóttal, amelybe belezuhant olykor, széttépve ruháját. Futott bele a sötét éjszakába, mint a megriadt vad s csak olykor állott meg hallgatózni, hogy nem üldözik-e.

Dehogy üldözték. A katonák ott ültek a Csiperke uram sátra körül s mulattak az eseten. Egyiknek sem jutott eszébe, hogy üldözőbe vegye ezt a nyomorultat, aki még fogolynak sem volt elég komoly ember. Hagyták futni!

És futott is tovább az éjszakába, míg egyszer csak belebotlott egy nagy kőbe s mozdulatlanul elterült a földön.

XVIII. FEJEZET.

AZ ÁRNYÉK.

Harmadnapra visszajöttek a katonák Bajmócról. Gál András vezette most is a huszárokat s ugyancsak porosak voltak az uttól. Nagy sebesen nyargalvást jöttek s még be sem értek a táborhelyre, már Gál András is, Liliom hadnagy is leugrott a lováról. Oda-dobták a kantárszárat egy lovászgyereknek.

— Hol van a generális? — kérdezték izgatottan.

A fiu Bottyán sátra felé mutatott.

— Egyedül van?

— Egyedül.

Szaladtak a sátor felé. Valami nagyon fontos mondanivalójuk lehetett, hogy így siettek s nem is valami kedvező hír, amelyet hoztak. Gál Andrásnak legalább nagyon villogott a szeme s Liliom hadnagy sem nézett úgy, ahogy tréfálni szokott az ember. Bornemisza őrmester uram hunyorgatott a szemével, mint aki azt mondja:

— No, csak türelem! Majd elmondok mindent.

— Baj van? — kérdezte Csiperke Márton egy kicsit ijedten.

— Van! Nagy baj van! — sóhajtott az őrmester, miközben elindult a konyha felé. Ott megállt s körülnézett.

— No, — kérdezték újból — hát mondja már meg kigyelmed, hogy mi az a nagy baj?

Bornemisza a bajuszát pödörgette.

— Hát először is az a nagy baj, hogy nagyon éhes vagyok!

Adtak neki enni. A többiek nézték. Közben valaki megint kíváncsiskodott.

— Mondja már kigyelmed, mit láttak az uton?

Bornemisza egy szelet kenyeret dugott a szájába s a csillagos bicskájával ütögetni kezdte a csizmája szarát.

— Az uton? — kérdezte. — Röpülő madarat, ugráló verebet, szálló föcskét. Fát, lombot, füvet. Homokot, fővényt, gyöpöt.

Kutágast, kutat, vizet. Vizet. Csupa vizet. Hidd el öcsém, egy csöpp bort sem láttunk, de nagyon szívesen találkoztunk volna olyan patakkal, amelyben viz helyett bor folyt volna, hogy a lovat is abból itattam volna meg.

Bornemisza uram elég világosan beszélt. Megérthette akárki, hogy ő addig nem mesél semmit, amíg bort nem adnak elébe.

Adtak hát bort neki.

— No, de most már igazán beszéljen ám kigyelmed az utról — mondta Csiperke uram is türelmetlenül, mert egyebet ugy sem kap.

Az őrmester nagyot nyelt az elébe tett kulacsból, aztán két-felé simította a bajuszát s így szólt:

— Nem úgy van az Márton. Becsületes ember nem a mesén kezdi, ha utról jön, hanem az ajándékon, amit magával hozott.

— Hát talán ajándékot is hozott kend?

— Hoztam.

— No hát csak ide avval az ajándékkal! — mondták mindenfelől. Hol az az ajándék?

Az őrmester a fejét csóválta.

— Nem olyan egyszerű az. Mert amit én hoztam nektek, az egy ütődött, verődött ember. Ott találtuk az országuton, az árok partján. Félig meg volt halva, a fáradságtól kimerülve. Alig tudtunk lelket verni beléje. Gál András uram azt mondta, hogy még az éjjel meghal szegény. Valami csavargó lehet, de fölismertem. Találjátok ki, hogy ki az?

Azt bizony nem találták ki, hogy ki lehet. Pedig nem volt nehéz kitalálni. Mert az az ütődött-verődött csavargó nem volt senki más, mint Kuckländer uram.

Ugy hozták be két szál karóra fektetve. Sápadt és rongyos volt. Az arca csupa vér, amint az utszéli kőbe beleütötte a fejét. A ruhája lerongyolódva. A vékony topánkája kiszakadva. Az éhség, szomjúság kiült sárga arcára. Letették a tűz mellé.

— Hagyjátok békén — mondta az őrmester. — Nem lesz már ebből ember. Meghal.

Föléje hajoltak s egy pár csöpp bort öntöttek az ajka közé.

Kuckländer meg sem mozdult. Kimosták a sebét, bekötözték, ecetes vízzel mosogatták. Semmi sem használt.

— Mondom, hogy ne bántsátok — mondta Bornemisza. — Hiábavaló a fáradságtok. Vége van. Nem adok neki egy órát.

A katonák lombot hoztak alája, a feje alá köpönyeget tettek.

Kuckländer kinyitotta a szemét s intett a kezével.

— Köszönöm.

— Jobban van?

— Jobban.

Félkarjára támaszkodott s elfogadta a bort, amelyet a szájába öntöttek. Még beszélni is tudott most már.

— Köszönöm — mondta megint. — Most már jobban vagyok. Hagyjanak pihenni.

Hagyták. Amig egészen magához tér, körülülték a tüzet s nógatták az őrmestert, hogy de most már igazán mondja el, hogy mi történt az uton. Miért villámlott olyan nagyon a Gál András szeme? A kis hadnagynak mi szomorúság nyomta a szívét? Valaminek történnie kellett.

— Hát történt — mondta Bornemisza.

— Mi lett Stahremberggel?

— Stahremberggel? — nevetett Bornemisza. — A Storomberk generálisra ne legyen gondotok. Azt elvittük Bajmócra, odaadtuk

Bercsényinek, aki kezet fogott vele, vacsorát főzetett neki s még táncvigalmat is rendezett a tiszteletére. A legszebb asszony táncolt vele a bálban: Bercsényiné, a szépséges Csáky Krisztina. Soha, amióta a világon van, nem volt a németnek olyan jó dolga, mint ennek a Storomberknek. Tudom, nem is mondja ez többet, hogy lurkó volna a magyar. Néztem az arcát, mikor a fejedelem megjelent a bálban s elébe vitték a fogoly német generálist. Láttam, hogy úgy égett a szeme, mint két tüzgolyó, majd eltátotta a száját, mikor Rákóczit meglátta. Azt hiszem, szívesebben lett volna ő is kuruc, mint labanc!

— Ezt már magam is elhiszem — mondta Csiperke uram nagy bizonyossággal. — Rákóczinak szolgálni mégis csak nagyobb tisztesség, mint a császárnak.

— Vivát Rákóczi! — rikkantott egyet egy legény s földobta csalmáját a levegőbe.

A többiek mind utána kiáltották :

— Vivát Rákóczi !

Hogy föl tudtak melegedni, ha csak a nevét említették a fejedelemnek. Hogy villogott a szemük ! Az a félholtra vált ember is melegséget érzett a tagjaiban erre a lelkesedésre. Föltápáskodott s úgy hallgatta tovább.

— A fejedelem megköszönte, hogy elhoztuk neki Storomberket. Bercsényi uram is mondott egypár jó szót, s aztán még mondott egyebet is, amitől egy kissé elkezdett viszketni a tenyerem.

— Ugyan ?

— Azt kérdezte tőlünk, — sugta Bornemisza — hogy mit csinál Ocskay László ?

— Ocskay ? — kérdezték csodálkozva. — Hát miért kérdezte azt éppen tőletek ?

— Hát 'iszen én is azon törtem a fejemet, hogy miért kérdezi éppen tőlünk ? Hanem hamarosan megértettem, mert Bercsényi hozzátette : Ha hazaértek, — mondta — mondjátok meg Ocskaynak, hogy a fejedelem szépen köszönteti, amiért el tudta fogni Stahremberget.

— Micsoda ? — harsant föl egyszerre a kiáltás. — Hogy Ocskay fogta volna el Stahremberget ?

— Azt — mondta Bornemisza. — Rákóczi is, Bercsény is azt hitte, hogy Ocskay fogta el a főgenerálist, s hogy mi az Ocskay uram lovasai vagyunk.

— Tévedés ! — vágta közbe Csiperke.

— Nem tévedés, hanem gyalázatos megtévesztés ! Ocskay brigadéros uram azt irta levélben Bercsényinek, hogy elfogta Stahremberget s így akarta kisebbíteni Bottyán érdemeit.

A katonák egy pillanatra elnémultak. Mindenki a gondolataival babrált s meredten nézett a tűzbe, amely előttük lobogott. Valahonnan gyöngye szél kezdte fujni a parazsat, a rőzse élesen sercegett s ebben a mélységes csöndben, most, mintha valami árnyék lépett volna elő, amely keresztül suhant a tűzön, a világosságon s a fényen. Egy percig sötét lett köröskörül, mintha ez a suhanó árnyék ojtotta volna el a lángokat.

— Ocskay ! — mondta tompa hangon az öreg őrmester. — Mindig Ocskay ! Mindig mondtam, hogy ő lesz, aki elárulja ügyünket. Aki megtévesztéssel kezdi, az árulást forgat a fejében. Aki nem akar érdemeket szerezni, az a mások érdemeit ócsárolja.

Ugy hangzott, mintha a hirtelen kihamvadó tábori tűz mellett egy öreg jószónak eljövendőléseit a mélységes éjszaka csöndjében.

— Áruló ! — sóhajtottak a katonák. — Hihetetlen ! Lehetetlen !

Még mindig sötét volt köröskörül. Csak annak a halálra vált nyomorult Kuckländernek égett a szeme a sötétben. Előrehajolt, hogy jobban lássa a tűz körül ülőket s látta, hogy mint vonul át arcukon a fájdalom és a rémület. Megértette, hogy ezekben az emberekben most a világ minden bánata tombol, hogy reményeik kezdenek elszállni lelkükből s helyükbe most lopózik be az első kétség.

— Áruló, az ő soraikban!

Most a rőzseláng újra kigyulladt. Világosság lett s az emberek kezdtek magukhoz térni. Bornemisza uram komoran folytatta.

— Megmagyaráztuk Bercsényinek, hogy mi Bottyán János uram lovasai vagyunk s hogy Ocskayt nem is láttuk már vagy egy év óta. Nem akarta elhinni s sehogysem értette, hogy miért irta neki Ocskay, hogy ő fogatta el Stahremberget. Utoljára is elbocsátott bennünket s azt üzenté, hogy vonuljunk tüstént Trencsén felé, mert úgy hallja, hogy arra tart a német.

Igy jöttünk el Bajmócról. Lépést jöttünk visszafelé, mert semmi rosszra nem gondoltunk. Az uton hallottuk, hogy Trencsén alatt már vidáman verekszenek a mieink a némettel. Nagy csata lehet ott, mert azt mondták, három nap óta szól az ágyu.

— Kitől hallotta kigyelmed?

— Kitől? Hát ezt meg majd elfeledem. Amint átjövünk egy fahidon, csak elébünk áll egy cigányasszony s ránk szól: álljanak meg kigyelmetek.

Megálltunk.

— Mit kívánsz? — kérdem a cigányasszonytól.

Az rám néz, elkezd kacagni, mint a bolond s aztán éles, sivító hangon háromszor egymásután azt mondja: Kuvik! Kuvik! Kuvik! Ugy huhogott, mint a halálmadár.

Gál András uram nevetett rajta s azt mondta, hogy ez az asszony megbolondult. Hanem én babonás ember vagyok. Hiszek a jóslatokban s az egész uton az járt az eszemben, hogy ez a halálmadár a magyar szabadság végórájának közeledését jövendölte meg.

Most megint pislogni kezdett a tűz. Sötétség lett köröskörül egy darabig. Kuckländer legalább úgy érezte, hogy valahonnan, messziről, valami szörnyű nagy setéség közeledik feléje. Ráborul az agyára, a szemére, s akárhogy erőlködik is, semmit sem lát már sem a tűzből, sem a tűz körül ülő katonákból. Hirtelen visszahanyatlott a földre.

Bornemisza uram fölállt, odament hozzá s ránézett.

— No? — kérdezte.

Semmi felelet.

— Hallod-e? — faggatta tovább.

Semmi válasz.

Rátette a kezét a homlokára. Hideg volt.

— Meghaltál tán? — kérdezte tompán.

Kuckländer még egyszer felütötte a szemét s megtörve mondta:

— Még nem... Még azt akarom mondani, hogy... vigyázzatok. Vigyázzatok!

— Mire vigyázzunk? — kérdezték most már tizen is. — Mire?

Kuckländer azonban nem tudta már megmagyarázni, hogy mire vigyázzanak. Ott feküdt csöndesen, lehanyatlott karokkal, megüvegesedett szemmel. Meg volt halva.

Hanem mielőtt meghalt, furcsa dolgok mentek végbe szívében. Megtért, megjavult, megérezte, hogy mennyivel jobbak és nemesebbek ezek az emberek, mint amilyen ő volt. És a halál sejtelmeivel együtt megsejtette, hogy utoljára, legutoljára, mielőtt végsőt lobban az élet tüze benne, jóvá kell tenni, amit vétett életében. S azért akarta még megmondani, hogy vigyázzanak, nagyon vigyázzanak a szabadságukra, a hazájukra és a fejedelmükre.

Ő már akkor tudta, hogy mikén töri a fejét Ocskay László s tudta, hogy Ocskay az az árnyék, amely végigsuhan az őrtüzek fölött, s lassan-lassan kezdi kioltani a magyar sereg reményének lángját.

* * *

Éjfél felé Bottyán megfuvatta a trombitákat. Addig tanácskozott két jó emberével. Az öreg generálist sohasem látták olyan szomorúnak, mint most, amikor kilovagolt a csapata élére. A jelentéseket némán, szótlánul fogadta, csöndesen osztogatta utasításait, nem évődött senkivel, mint ahogy máskor szokta. Várt, amig rendbe állanak lovasai, amig fölvonul gyalogsága s amig de la Riviere fölvontatja ágyuit.

A katonák összesugtak:

— Bottyán haragszik!

Csöndben lépegettek, nehogy fölriasszák bánatos haragjából. Ő csak ült a lován, meztelen kardjával ütögette a csizmája szárát s olykor dörmögött tompa haragjában:

— Előre! Előre! Gyorsan!

Hajnal felé az egész tábor indulásra készen állott. Bottyán legelől. Mindenki tudta már akkor, hogy Trencsén felé visz az út, de senki sem sejtette, hogy mi történik Trencsén körül.

Trencsén körül pedig csakugyan nagy dolgok történtek. A Vöröshegy alól akkor már elkergette az egész német hadtest a kurucságot, amelyet Bercsényi uram állított föl erre a helyre. Hajnal hasadtakor már szólt a német muskétások löfegyvere, amire maga Rákóczi sietett elő.

Riadót veretett s amig az előőrsök végezték a maguk dolgát, egész haderejét csatarendbe állította Barát-Lehota körül. A had középső részét ő maga vezényelte. Balról Bercsényi, jobbról Pekry igazgatta a csapatokat. Aztán megkezdődött a harc. A fejedelem mindenütt legelől, Pandur nevű lován. A császáriak jobbszárnya menten azon kezdte, hogy kinézte a balszárny gyöngéjét. Ez a gyöngesség pedig maga Pekry uram volt, akinek a hadvezéri képességeiről ugyan nem lehetett csodákat mondani. Hanem nem is úgy volt az kigondolva, hogy Pekry uramra fogják bízni a legbajosabb pontokat. Rákóczi türelmetlenül nézett a balszárny mögötti erdő felé. Onnan várta a megoldást. A megoldás pedig az lett volna, ha Ocskay László, úgy, ahogy meg volt parancsolva, most egyszerre előbukkant volna a lovasaival abból az erdőből s megsegítette volna Pekry gyöngé csapatait.

A fejedelem is, Bercsényi is egy magas dombról nézték a csatát s ugyancsak meredt szemmel lesték az erdei utat, nem csillannak-e meg rajta Ocskay vitézeinek fegyverei. A völgy berkei közt levő gyalogság pompásan viselte magát. A hegyekről a kuruc ágyuk szórták lövegeiket. Minden rendben lett volna, csak a balszárnyon jött volna már Ocskay.

— Hol van Ocskay? — kérdezte Rákóczi idegesen.

— Nem tudom nagyságos uram — mondta Bercsényi. — Már régen itt kellene lennie.

Pekry pedig most egyszerre elkezd valami esztelen fordulatot a csapataival s egy tő megszakadt töltésén egyenként kezdi előrementében átvezetni lovasságát. A császáriak úgy dőlnek neki, mintha zsákból öntenék őket s kezdik kergetni a lovasságot. Pekry csapatai erre futni kezdenek.

— Még most sem jön Ocskay — mondja a fejedelem s maga nyargal a veszélyes pontra. Hanem az árok mögötti tér egy pillanat alatt megtelik futó emberekkel, a katonák elhányják a fegyvert, a zászlótartó kiejti a zászlót a kezéből s holtan bukik bele ő is az árokba. A fejedelem lova hiába röpül szélvésszel versenyezve az árok felé, hiába száguldanak vele a nemesi kompánia testőrei. Pandur megbotlik egy vizmosásban, bukfencet vet és a nyakát szegi. A fejedelem is lebukik lováról s estében a szeme fölött úgy megüti magát, hogy elvesziti eszméletét. A csapatok közt egyszerre hire futamodik, hogy a fejedelem elesett. Másutt azt kiáltják, hogy Bercsényit elfogták. Az emberek megrémülnek erre a hirre s futnak, amerre látnak.

Háromezer halott van a csatatéren. Négyszáz kurucot elfogtak, a hajduság az erdőnek vette útját s futott, szaladt, mint a megrémült vad véges végig az országutakon, sirva és jajveszékelve. Amerre mentek, telesírták a falvakat a nagy vereséggel s hogy

aztán a végén legyen valami csattanója annak, amit elbeszéltek, nagy siránkozva mondták:

— És elesett a mi fejedelmünk is, Rákóczi Ferenc!

Milyen rémület, milyen zokogás töltötte meg a szíveket. Sokan azt hitték már, hogy elveszett a haza ügye s hogy a fejedelem maga is ott veszett csakugyan a trencsényi ütközetben. Egyszerre gyászba borult minden ezen a szép világon. Futó, menekülő csapatok lepték el az országutakat s az erdők rejtekeiben vonták meg magukat a magyar szabadság katonái.

Maga Bottyán is az uton hallotta meg, hogy mi történt Trencsénben. A jó öreg önmagát is okolta a veszteségért, pedig dehogy tehetett róla. Hanem gondolta, ha már ott nem lehettem idejében, legalább összeszedem a futókat.

És kezdte összegyűjteni a megriadt, futó csapatokat s aztán lelket öntve beléjük, vitte őket vissza Trencsén irányában. Ott azt mondták neki, hogy a seregek zöme Isztricére vonul vissza. Nosza előre, Isztricére!

Délután volt, mikor csapatával elérte a Slavnicai Sándorok udvarházát. Nagy téglapépület volt az, szép zöldre mázolt ablakkal. Az udvaron csak egypár kutyát látott, de odébb lovasokat pillantott meg. Megszólította őket.

— Kinek az emberei vagytok?

Azok azt mondták, hogy ők az Ocskay László uram katonái. Bottyán összeráncolta a szemöldökét.

— Hol van a brigadérostok?

— A brigadéros odabenn ül a kastélyban.

— Ül? — kérdezte Bottyán. — Ül? Ilyenkor nincs más dolga, mint hogy ül?

Leugrott lováról, egyenesen az ajtó felé tartott s benyitott.

Odabenn aztán megtudta, hogy mit csinált azalatt Ocskay László, amíg a fejedelem Trencsén alatt várta.

A nagy szoba közepén, hosszú asztal mellett ült a brigadéros egypár tisztje társaságában. Az abroszon végig folyt a kiöntözött bor s az asztal szögletén nagy csöppekben csepegett a padlóra. Feldöntött üvegek, eltört tányérok, felborult székek, szanaszét heverték a szobában. Nagy duhajkodás folyhatott itt azalatt, amíg a trencségi csatát vívták. A sarokban egypár énekes diák dalolt duhaj nótákat a mulató uraknak, maga Ocskay pedig részegen, szétterpesztett lábbal, összezsapzott hajjal ott ült a közepén s a sarkantyujával verte a taktust a diákok nótájához.

Hát ezt csinálta Ocskay, mialatt Rákóczi az ütközetbe várta.

Bottyán megállt az ajtóban s összefonta karjait. A diákok hirtelen abbanhagyták a kántálást, Ocskay pedig felugrott a helyéről. Egy darabig farkasszemet nézett az öreg generálissal, aztán hetykén szólt:

— Hozta Isten öreg ur!

Bottyán hallgatott.

— Hol marad a fogadj Isten? — ordított Ocskay részeges, rekedt hangon.

— Nem az a kérdés öcsém — mondta most Bottyán csöndes, ünnepélyes hangon. Az a kérdés, hogy kigyelmed hol maradt, amíg a trencségi csatát vívták?

Ocskay az asztalra ütött az öklével.

— Nem tartozom számadással az urnak!

— Nem nekem, — mondta János generális — de az élő Istennek, aki látta elveszni a fejedelem seregét s talán magát a fejedelmet is, mialatt kigyelmed emitt részegen fetrengett dorbézoló barátaival.

Ocskay sápadtan nézett végig az öregem.

— Az én dolgom, hogy mikor mulatok!

— A kigyelmedé. Igaz. De úgy vigyázzon kigyelmed, hogy ne akkor hörpintgesse a poharat, amikor a trombitákba fujnak. Aki azt teszi, amit kigyelmed tett, azt árulónak hívjuk mi, becsületes emberek!

A sértő szó úgy süvitett végig a borgőztől telt levegőn, mintha karddal suhintottak volna. Ocskay kardot rántott.

De Bottyán még most is ott állt összefont karokkal.

— Dobja el kigyelmed azt a vasat — mondta. — Nem kard az már, csak gyilkos szerszám. Ocskay László nem vonhat kardot ellenünk többé, mert mi csak tiszta, makulátlan karddal mérjük össze a magunkét. A kigyelmed kardján szenny van — nem félünk tőle.

Ocskay lerogyott a székére. Némán, meredt szemmel hallgatta az öreg generálist s csak a fogait csikorgatta. Bottyán pedig még most sem végezte be.

— Vigyázzon kigyelmed! Mi a sarkában leszünk. Egy percre sem tévesztjük el a szemünk elől s ha megpróbálja, amit tervez, úgy segéljen, elrontjuk a játékát. Ha pedig mi nem rontjuk, megveri kigyelmedet az Isten!

A teremben most mélységes csönd volt. A tisztek lehajtott fejjel hallgatták az öreget, aki ime félszemmel is belelátott abba

az ördögi tervbe, amelyet Ocskay kifőzött. Senki sem zavarta meg Bottyánt, egy ujjal sem merték érinteni. Meghallgatták, aztán felcihelődtek az asztal mellől s indultak kifelé.

Az ajtónál valaki megállította őket.

— Vissza! — mondták kívülről. — Vissza!

Mindenki az ajtó felé tekintett, amely most szétnyílt s négy ember hordágyat cipelt be rajta. Azon a hordágyon pedig senki más nem feküdt, mint maga a fejedelem, Rákóczi Ferenc.

Most letették az ágyat. Gyorsan előszólitott orvosok vették körül a fejedelem fekhelyét. Az egyik levette a fejéről a fehér kendőt, a másik kimosta a sebét. Aztán odatelepedtek melléje s úgy lesték a lélegzetét.

A fejedelem pedig szépen, csöndesen lélegzett, ütere szabályosan vert. A doktorok azt mondták, hogy nincs nagy veszedelem. A betegnek pihennie kell és csöndre van szüksége.

Hát lett is ott olyan csönd, mintha valamennyi élő meghalt volna egy szempillantás alatt. Mindenki lábujjhegyen járt künn is, bent is. A lélegzetét visszafojtotta minden ember, a katonák szénát kötötték a csizmájuk talpára, hogy ne kopogjon. Századról századra, onnan az ezredekre járt a hír, hogy a fejedelem nem halt meg, itt van a Slavnicaiak kastélyában s csöndre van szüksége.

Oh, hogy vigyáztak hát most a csöndre. A bevonuló, menekülő katonák, amint fáradtan, elcsigázva jöttek, dehogy akartak pihenni. Előbb imádkoztak, aztán szépen sorjában leültek s vártak. Vártak reggelig, hogy mi hír jön a fejedelem szobájából.

Reggel aztán megjött a hír:

— A fejedelem jobban van. Láza elmúlt. Holnapig semmi baja sem lesz.

Micsoda ujjongás lett erre a táborban. Hogy borultak sirva egymás karjába az emberek s hogy csókolták egymást széles örömben.

A beteg fejedelem pedig hallgatta a kitárt ablakon, amint sok ezer vitéze, messze elható lelkes kiáltással küldte hozzá üdvözlését:

— Éljen a fejedelem!

* * *

S aki legjobban éljenzett, s aki úgy tett, mintha legjobban örülne, az Ocskay László volt.

Akit pedig nem lehetett látni az örvendezők közt, az Bottyán János uram vala. Az öreg tudniillik észrevette, hogy Isztrice környékén sehol egyetlen őrszem sincsen fölállítva, s hogy a beteg fejedelmet még megrohanhatják a németek. Kapta magát s kiment a falu határába, felállította az őrségeket és maga is ott ült a nyeregben egész éjjel, kivont karddal s vigyázott.

Igy örült ő és amugy Ocskay László.

Pedig Ocskay nagyon mutatta az örömét. Még a sipkáját is dobálta a levegőbe.

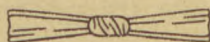
Egy fiatal hadnagy végignézte a komédiát s dehogy tudta megállni, hogy oda ne furakodjék Ocskayhoz s a fülébe ne sugja:

— Nagy selma kend Ocskay uram!

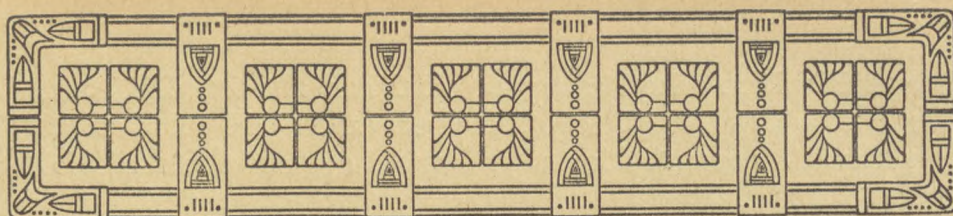
Ocskay ránézett a hadnagyra s rárivallt:

— Eredj innen, te tejfeles száju!

Hát az igaz, hogy tejfeles száju volt, de több férfibecsület volt a szívében, sok másénál.

XIX. FEJEZET.

A SELMA.

Nagy embernek lenni annyit tesz, mint előre látni az eseményeket, tudni, hogy mi van elrejtve a jövőben, belepillantani az elkövetkezendőkbe. Minden nagy emberben van valami a prófétából. Már most kétféle próféta van a világon. Az egyik, aki kényelmes s inkább azt gondolja, hogy minden szépen, rendben fog menni. A másik, aki gyanakszik s azt mondja: az emberek közt vannak rosszak is. Azok el fogják rontani a dolgokat.

Bercsényi Miklós olyan próféta volt. Bizott és hitt minden emberben. Ha valaki földobta a süvegét a levegőbe s elkurjantotta, hogy vivát Rákóczi! — már akkor a szíve gyökeréig hatott be az a meggyőződése, hogy az a sipkát dobáló, kurjantó ember csakugyan szereti a fejedelmet. Ocskay uram lelkesedése is arról győzte meg Bercsényit, hogy ez az ember jó és becsületes. Nem kell tőle félni. Mikor aztán megmondták neki, hogy Ocskay mit csinált azalatt, amíg a trencsényi viadal folyt, így szólt:

— Hagyjátok el! Ocskay olyan ember, hogy egy mulasztást száz diadallal pótol.

A fejedelem teljesen meggyógyult, Bercsényi is bekötözte azt a horzsolást, melyet Trencsén mellett kapott. Rendben volt megint minden s azt határozták, hogy vissza kell adni mihamarabb a németnek a trencsényi vereséget. Bottyánt Garam-Szent-Györgyre küldték, Ocskay uramat pedig Nyitra felé.

A seregek hát megint elindultak. Ki jobbra, ki balra. Hanem az Ocskay László lovasai közt volt három ember, aki úgy szökött át a Bottyán katonaságából. Senki sem törődött velük. Ocskay ügyet sem vetett rájuk. Ugy tele volt mindenféle gonddal, tervvel. Hátra sem nézett. Csak lovagolt elől a poros országuton, maga elé meredve, mintha mindig a földet nézné. Ki tudja, milyen gondolatokkal foglalkozott, amint nagy ritkán föltekintett s látta a nyári meleg-

ben eltikkadt mezőket, a hegyek oldalában álló fenyőket, a nagy hegyeket s a mosolygó szép kék eget, amely fölé most szállt föl a madarak csapata. Talán azt gondolta, hogy ezt a sok szép földet ő mind megkapja, ha most megteszi azt, amit már hónapok óta forgatott a fejében: ha elárulja Rákóczi Ferencet.

A nagy fák ágai most megmozdultak. Valahonnan egy kis széláram férközött a Vág völgyébe, attól kezdtek megmozdulni a néma levelek. Ocskaynak az a gondolata támadt, hogy ezek a fák most mind öreg, okos emberek, akik a fejüket rázzák, mintha azt mondanák:

— Ne tedd! Ne tedd!

A brigadéros csak tovább lovagolt s közben mosolygott.

— Eh! — gondolta. — Miért ne tenném? Rákóczi amugy sem bírja már sokáig. A császár pedig nagy ur. A magyar szabadságharcnak amugy is az lesz a vége, hogy elnyomnak bennünket, aztán összeszednek, összefogdosnak, mint a verebet és leütik a fejünket.

A fák megint megrázták a koronájukat s megint azt mondták:

— Ne tedd! Ne tedd!

— De megteszem — biztatta magát Ocskay. — Enyém lesz ez a nagy birtok s ki tudja, még mi minden lesz az enyém. És akárhogy lesz is, egy bizonyos: a fejem az enyém marad.

Most már határozott. El volt végezve szívében, hogy elárulja Rákóczit, odaviszi a katonáit a császáriak közé.

Megállt s előszólitotta egyik hadnagyát. Végignézett rajta, azután a szemét kutatta. Jámbor fiúnak látszott, akitől nem kellett tartania.

— Hallod-e öcsém, — mondta aztán — nem vinnél-e egy levelet oda át?!

A hadnagy nem értette, hogy mi az: oda át.

— Nem érted? — kérdezte mosolyogva Ocskay. — Oda át! Pálffyhoz, a labanc generálishoz.

A hadnagy most már azt hitte, hogy érti.

— De igenis viszem — mondta szolgálatkészen.

Ocskay a mentéje belsejébe nyult s odaadta a levelet.

— Azt írom neki, — magyarázta aztán — hogy hordja el magát Nyitra mellől, mert úgy elverem innen, hogy hirmondó sem marad belőle. Érted?

— Értem.

— No most már indulhatsz! A hadnagy sarkantyuba kapta a lovát s elvágtatott. Szegény fiu azt hitte, hogy most ő valami nagy hőstettet végez s előre örült, hogy Pálffy miképen fogja félrerántani a száját dühében.

Hanem Pálffy nem rántotta félre a száját. Mosolygott, mikor

végigolvasta a levelet, megszorította a hadnagy kezét s aztán elbocsátotta. Szegény hadnagy egész uton azon törte a fejét, hogy minek örült olyan nagyon ez a Pálffy, mikor azt üzenték neki, hogy kiporolják? Utoljára is belenyugodott a dologba s este visszaért Ocskayhoz, aki akkor már Nagy-Tapolcsányban vacsorázott tisztjeivel.

— No öcsém, — kérdezte halkán — mi hirt hoztál?

— Áadtam a levelet.

— És izentek valamit?

— Nem.

Ocskay gondolkodott.

— Hogy fogadtak?

— Nagyon szívesen. Pálffy kezét nyujtott és mosolygott.

— Mosolygott? Igazán?

— Igazán. Valami nagy öröm látszott az arcán s én sehogy sem tudtam kitalálni, minek örül ez az ember olyan nagyon, mikor lovas stafétával azt izenik neki, hogy kotródják, mert különben kiporolják.

Ocskay a bajuszát sodorgatta, aztán hirtelen fölkapta a fejét s hangosan, határozott hangon így szólt:

— Megvan a béke!

A tisztek hirtelen letették a kanalat, villát. Olyik leejtette a falatot a szájából.

— Mi van? — kérdezték meglepetve.

Ocskay nyugodtan mondta még egyszer:

— Megvan a béke!

Mindnyájan fölugráltak. Össze-vissza kiabáltak, egymástól kérdezték, hogy mi történt s aztán Ocskayhoz rohantak.

Ocskay a kezével intett.

— Csönd, urak! — mondta. — Fontos közölni valóim vannak.

A teremben nagy csönd támadt. Ocskay pedig nyugodtan, minden alkudozás nélkül elmondta, hogy a trencsényi csata óta békealkudozások folytak Rákóczi és a császáriak között. Az utolsó üzenet az volt, melyet az uton ő küldött Pálffyhoz. Pálffy mosolyogva és kézszorítással fogadta a lovas követet. Ez volt az előre megállapított jel, hogy elfogadja a békefeltételeket. Most már megvan a béke. Rendben van minden. Reggelre átkelnek a Nyitrán, Pereszlénynél találkoznak Pálffy csapataival s azontul kiki mehet vagy haza, vagy ahová tetszik.

A hangja nyugodt volt, mikor ezeket mondta. Egyetlen egyszer sem bicsaklott meg a nyelve a tengernyi hazugságban.

Másnap reggel aztán Ocskay megfuvatta a trombitákat. A legények fölültek s dél felé elérték Pereszlényt. A Nyitra nyílt, téres völgyében találkoztak. Ocskay és Pálffy most kiváltak hadaik

éléről, külön helyre nyargaltak és amint közel értek egymáshoz, a császári vezér mohó örömmel tárta ki karjait, kezét nyújtott és megcsókolta Ocskay Lászlót — az esküszegőt, az árulót.

A katonaság soraiban csendes zugás hallatszik. A lovasok fölágaskodnak a nyeregben s úgy nézik ezt a jelenetet. Egyszerre elordítja magát valaki:

— Árulás!

A sorok megbomlanak, a katonák fegyverüket kapják föl, a lovasság kirántja szablyáját, de már későn. Köröskörül császári

katonaság áll tömött sorokban, lövésre kész fegyverrel. Itt semmit sem lehet csinálni egyebet, mint vagy megadni magát, vagy agyonlővetni.

A megdöbbenés látszik minden arcon. Rémület fogja el az embereket, káromkodás hallatszik mindenfelől, a huszárok az öklükkel fenyegetőznek, de Ocskay nyugodtan ül a lován, csipőjére teszi kezét s mosolyog.

— Hiába fenyegetőztök — gondolja. — Hiába csikorgatjátok a fogatokat. Én elárultalak benneteket.

Pálffy pedig végignézi az elfogott ezredeket, mosolyog s aztán újból melegen megrázza Ocskay kezét.

Egyszerre valaki kiugrat a sorból. Egy fiatal, gyermekképű legényke. Egyenesen odalovagol, ahol Ocskay áll. Paripája úgy repül, mint a sárkány s a sebes vágatás közben a lovasnak lerepül a süveg a fejéről. Mindenki odafigyel s mindenki látja, hogy mint oldódik le a lovas fejéről a hosszú, lobogó haj, amely majdnem a földet söpri.

— Leány! — kiabálják mindenfelől.

De ez a leány semmivel sem törődik most. Nem néz sehova, csak előre, oda, ahol az áruló mosolyogva ül a nyeregben, élvezve átkos cselekedetének első örömét.

— Selma! — kiáltja most feléje a leány. — Hitszegő!

Kirántja pisztolyát, céloz, s elsüti a fegyvert.

Csakhogyan van valaki, aki a fegyverből kilőtt golyó útját irányozza s megszabja, hogy ki muljon el golyó által, ki csöndesen az ágyában, ki a csaták zajában, ki az uton, ki az útfélen és ki — a bitófán. Ocskay uram szíve tájékának volt irányozva ez a lövés. Pompásan ki volt célozva, a kéz, amely elsütötte a fegyvert, nem remegett. És még sem talált a golyó. Ott repült az áruló szíve mellett, de nem talált bele. Mert úgy volt elvégezve, hogy Ocskay másként haljon meg, valamivel dicstelenebbül, mint egy szép, fiatal leány kezétől, aki miután elvesztette szerelmesét, választott magának más szerelmet a vőlegénye helyett: a szabadságot! Az Isten, aki végignézte Ocskay uram dolgait, eltérítette irányából a kilőtt golyót, mintha azt izente volna a földieknek:

— Ocskay uram megszegte esküjét. Elárulta hazáját, fejedelmét és nemzete szabadságát. Ocskay uram áruló lett. Nem illeti hát, hogy egy lilomlelkű leány ítéljen felette. Hanem ez a leány megérdemli, hogy úgy haljon meg, mint a hősök szoktak. A mezőn, a pázsitra boruljon le szép, fehér, tiszta homloka, vére vegyüljön össze a magyar talajjal, folyjon bele a mezők virágainak gyökerébe és uj, szebb, ragyogóbb, sugárzóbb virágok támadjanak belőle. Ez a leány megérdemli, hogy tiszta, kék szeme mielőtt utoljára bezárul, láthassa az én egemet, az én felhőimet, az én hegyeim, völgyeim, az egész fölséges és tiszta természetet, amely maga a szabadság.

Liliom hadnagy, mikor látta, hogy fegyvere nem talált, szép csöndesen leeresztette a karjait. Megállt és várt. Tudta, hogy most mi fog következni. Tekintetével végigsiklott még egyszer az elárult hadsorokon, az előtte elterülő völgyön, s messzeségben kéklő hegyeken. Föltekintett az égre s nem reszketett, mikor a háta mögött hallotta megcsörrenni a német muskétások fegyvereit. Ugy nyugodtan, méltóságteljesen fogadta a halált, amely most nagy dörrenés közben, sok golyó képében szállt a szívébe.

Lebukott lováról s hosszú, szép szőke haja ráborult a véres mezei virágokra.

Ocskay László árulásának Hofkirchen Leona volt az első áldozata.

Vajjon ki lesz a második, a harmadik, a huszadik, a századik?

* * *

Bottyán Jánosnak Gál András és az öreg Bornemisza hozták meg az árulás és Leona halálának híré. Elmondták, hogy a pisztolylövés eldördültére megzudult az Ocskay-ezred hátuljáról vagy 200 huszár, tüzet adott a császáriakra s aztán nekivágtak a trencséni utnak. Így szabadultak meg.

Bottyán csöndesen hallgatta Gál András beszédét. Aztán elővette a keszkenőjét s a szemét törülgette. Utoljára már nem tudott a lábán állani, belerogyott a székbe.

Egy darabig szótlanul néztek rá. Hirtelen úgy látszott, mintha valami ólmos szürkesség lepte volna el az arcát. A keze remegett, amint a vak szeme fölé kötött fekete kendőt igazgatta.

— Mikor történt az árulás? — kérdezte csöndesen. — Hány órakor?

— Délben.

— Tudtam — mondta.

— Miről?

— Éppen aznap délben, kétszer leszakadt a kard az oldalamról. Megint hallgattak.

— Most már mi lesz? — kérdezte tovább.

Erre senki sem tudott neki felelni. Felelt hát ő maga a saját kérdésére.

— Most már az lesz, fiaim, hogy öreg Bottyán behunyja a másik szemét is.

Vigasztalták, csitították. De ő nem hallgatott rájuk. Érezte, hogy ez az árulás megtörte egészen. Fájdalmasan nyögött, az ég felé emelte karjait s nagyot sóhajtvá, zokogva kiáltott:

— Isten ítéleti rajtunk!

Mikor estefelé föltápáskodott s kinyitotta az ablakot, hogy friss levegőt szivjon, az esti szél bánatos nóta hangjait hozta el hozzá. Figyelt. Az őrtüzek mellett üldögélő kuruc legények énekeltek. Uj nóta volt az, melyet az új fájdalom teremtett. Azt énekelték a csendes éjszakában:

Labanc már Ocskay; sok vitéz hadnagyi
Átkozva siratják az ő labancságát
Verje meg az isten álhatatlanságát.

Az öreg, elfáradt, halálosan beteg félszemű generális, csendesen betette az ablakot s aztán ő maga is utána mondta: Verje meg az Isten...

Pedig ha tudta volna, hogy még egy méregpoharat is ki kell néki innia — fenékig.

XX. FEJEZET.

A MÉREGPOHÁR.

Az árulás után két nappal Pálffy magához hívatta Ocskay Lászlót. Székkel kínálta, megkérdezte tőle, hogy szolgált neki az éjszakai nyugalom s aztán elkezdte huzogatni az ujjait. Ezt szokta tenni, valahányszor kényes ügyeken akart tulesni.

— Ezredes ur, — kezdte — két napi pihenőt adtam Önnek, hogy az alatt meghányja-vethesse terveit, mert nem gondolnám, hogy avval, amit eddig tett, már megnyerte a császár teljes jóindulatát.

Ocskay fölkapta a fejét.

— Hm! — gondolta. — Elárultam a fejedelmemet s ez nekik nem elég. Vajjon mit akarhatnak tőlem még egyebet?

A tábornok folytatta:

— Ön egy ezredet hozott át a fölkelőktől.

— A legjobb ezredet uram — vetette közbe Ocskay büszkén.

— Mondjuk, hogy a legjobb. Bár tudok én annál jobbat is.

Az Ocskay szívébe belenyilalt ez a szó. A hiuság kigyója kezdte harapdálni a szívet.

— Jobb ezredet, mint az enyém volt?

— Jobbat! — felelt Pálffy mosolyogva, mint aki tudja, hogy mivel kell még fájdalmasabbá tenni annak a kigyónak a marását.

— És melyik az az ezred, amely kegyelmességed hite szerint jobb az enyémnél?

— A Bottyán ezrede — mondta Pálffy nyugodtan s kémlelve nézte Ocskay arcát, hogy milyen hatást tesz rá ez az állítás.

Ocskay egy pillanatig némán nézett Pálffyra, aztán fölugrott székéről. A régi gyűlölet föllángolt szívében s megsértett hiusága adta most a tanácsot elméjének.

— Ha azt hiszi kegyelmességed, — mondta — hát én szédem azt az ezredet. Bottyán most Szent-Györgynél van. Oda-

megyek és két nap alatt megkötözve hozom ide azt a félszemű parasztot.

— Elfogja Bottyánt? — kérdezte Pálffy.

— Elfogom. Az alkalom pompás. Bottyánnak nincs sok katonasága most, ő maga beteg. Nem lesz vele sok dolgom.

Pálffy mosolygott.

— Ha gondolja — tette hozzá — s ha tudja...

— Tudom.

— Hát akkor a viszontlátásra ezredes ur. Reméllem, mire újból látjuk egymást, ötszemközt beszélhetünk.

Ocskay kacagott ezen az ötleten. Tudta, hogy az ötödik szem alatt a Bottyán szemét érti a főgenerális s tudta azt is, hogy ezért a félszem-emberért nagyon sokat adnának Bécsben.

Dél felé nyergeltetett s elindult Garam-Szent-György felé. Biztosra vette, hogy holnap ilyenkorra Bottyán János a keze közt lesz. Csakhogy az öregnek is volt esze, s nem hagyta magát csak úgy megfogni, mint az ürge. Beteg volt és törődött, de azért tudott még számítani. Tudta ő, hogy szentgyörgyi gyöngye hadállását akarja Pálffy kihasználtatni s ezért sietve vonult a viski táborba Bercsényihez. Ocskay uram hát üresen találta a szentgyörgyi tanyát. Nem volt egyetlen fia kuruc sem, akit el lehetett volna fogni, hacsak azt a cigányt nem, aki odaballagott Ocskay mellé s megmagyarázta:

— Tegnap reggel elmentek a kurucok. A generálisuk nem is lovon ment, hanem úgy ültették föl egy hintóra. Négyen emelték a kocsiba, mert már nem tudta megemelni a lábát.

— Hát beteg volt?

— Nem volt az uram, — mondta a cigány — hanem beteg az most is. Olyan halovány volt szegény, hogy azt hitte volna az ember, viaszból való. Nem is épül az már föl sohasem!

Ocskay megrettent. Azt gondolta, hogy milyen nagy baj lesz az, ha ez az öreg ember meg talál halni. Kit fog ő akkor összekötözni és Pálffy uram elé vinni.

— Te cigány, — mondta Ocskay — igazat beszélsz te?

— Igazat, uram. Ugy sirtak a katonái, mint az ölbeli gyerekek.

— Hát mi baja van annak a Bottyánnak?

— Már én azt nem tudom, jó uram. Csak azt hallottam, hogy az öreg generálist a rossz hírek döntötték le a lábáról.

— Miféle rossz hírek? — kérdezte Ocskay.

— Azt mondták, uram, hogy valamelyik magyar vezér elárulta a fejedelmét. A nevét nem tudom, de nem mondanám, ha tudnám sem, mert az ilyen ember nevét örökre el kell felejteni.

Ocskay összeráncolta a szemöldökét. Szíve hevesen vert s egy pár percig szótlanul meredt maga elé. Utoljára is úgy határozott,

hogy ezért a szóért boszut áll. Bottyánt nem tudta elfogni. Lovával nem érte utól. Majd utóléri ő a gyűlöletével.

Leszállt lováról s azt mondta a cigánynak:

— Te cigány. Nem bánom én, ha elfeleded is azt a nevet, ha gyűlölöd is a viselőjét. Én vagyok Ocskay László.

A cigányt majd kihányta a rémület.

— Ne félj. Nem lesz bántódásod — folytatta Ocskay. — Sőt megjutalmazlak, ha egy levelet elviszel Ujvárba.

A cigány intett, hogy elviszi.

— No, ha viszed, hát szerezzél nekem pennát, papirost.

A cigány szerzett pennát is, papirost is. Ocskay letelepedett egy fa alá s ott írta meg a levelet. Aztán átadta a cigánynak.

— Ezt a levelet — mondta, — elviszed Ujvárba. Ott fölkeresed Bertóty István várkapitány uramat s átadod neki a levelemet. Érted?

— Igenis értem.

— Mikor indulsz?

— Akár most.

— Helyes.

A cigánynak adtak lovat s aztán elindult Ujvár felé a levéllel. Abban pedig az volt megírva, hogy Bertóty István adja föl a várát, nyissa ki a kapukat, mert ha nem nyitja, hát majd kinyitattja azt Ocskay László. Gondolja meg egyébként, hogy milyen bolondság zárva tartani az olyan kaput, amelynek kulcsai az ellenségnél vannak.

Ő is, más is elpártolt már Rákóczitól. Az egész magyar hadsereg szétszűllött amugy is. A vezérek lassanként mind elszökdösnek vagy átmennek a császáriakhoz. Maga Bottyán János is holnap, holnapután átviszi katonaságát Pálffyhoz. Amikor pedig már Bottyán sem áll meg a fejedelem mellett, akkor kár Bertóty Istvánnak olyan nagyon vigyázni a kapukra!

A cigány elindult evvel a levéllel a poros országuton. Ocskay utána nézett s meg nem tudta állani, hogy hangosan föl ne kacagjon.

— No Bottyán János! elszöktél előlem, de utolérlek! Belehalsz te ebbe a játékba.

Ezt pedig nem volt nagyon nehéz megjövendölni. Bottyán azóta már a viski táborban feküdt súlyos betegen. Bercsényi kétszer is meglátogatta napjában, vigasztalta, csititgatta, ha nagyon panaszkodott. Csiperke Márton egész nap ott őrködött a beteg mellett s mindenféle házi medicinát akart belediktálni a betegbe. A generálisnak nem kellett egyik sem.

— Nem iszom — mondta. — Engem már nem gyógyít meg a medicina. Különben sem fáj semmim. Csak a lelkem. Azt pedig ki nem gyógyítja sem doktor, sem patikárus.

Csiperke uram nem tehetett egyebet, mint hogy főzött neki jó huslevest. Azt legalább jól elkészítette.

A generális evett is a levesből, aztán fölült az ágyon s beszélgetett. Így betegen is érdeklődött minden iránt. Kikérdezte, hogy mi hir a táborban, mit beszélnek a katonák, ki jött, ki ment, ki mit hozott. Küldtek-e ki embereket Ocskay ellen? Megfogták-e már?

— Nem — mondta Csiperke uram. — Gál András nyargalt utána Jávorka hadnaggyal. Abban mesterkednek, hogy kézrekerítsék.

A generális visszadőlt az ágyra.

— Jó, jó — dörmögte, miközben fölnézett a szoba tetejére. — Majd kézrekeríti őt az Isten!

Éjfél felé lódobogás hallatszott a generális ablakai alatt. A beteg ember fölriadt szendregéséből.

— Ki jár itt? — kérdezte Csiperkétől.

Csiperke az ablakhoz lépett.

— Valami staféta jött uram — mondta.

Bottyán a kezével intett.

— Staféta! Ugyan nézd meg, honnan jött.

Csiperke uram kiment s aztán visszajött s azt mondta:

— Bertóty István uram stafétája Ujvárból.

Megint csönd lett a szobában. A generális nyitott szemmel feküdt az ágyon. Tagjait láz gyötörte s szomjuság égette a mellét.

— Adj innom — mondta.

Csiperke uram poharat keresett, teletöltötte borral s oda nyújtotta. A beteg a szájához emelte a poharat, de aztán hirtelen letette. Künn valaki elkezdett föl s alá sétálni az ablak alatt.

— Ki az? — kérdezte Bottyán. — Csiperke uram kinézett. Egy hórihorgas legény járt künn föl s alá, föltüzött szuronyos puskával. Az bizony őr volt. Valóságos őr, akinek az volt a parancsa, hogy a generálisra vigyázzon.

A korcsmárosnak valami szörnyű gondolat cikázott át az agyán. Azt gondolta, hogy ezt a katonát Bercsényi uram küldte ide, hogy vigyázzon Bottyán Jánosra.

Az pedig úgy is volt, ahogy Csiperke Márton gondolta. Mikor Bercsényi uramhoz beállított az ujvári kapitány stafétája s átadta a levelet, a fővezér valami rosszat sejtett. Mióta Ocskay elárulta a fejedelmet, Bercsényi mindenkitől félt s mindenkiten ámulót sejtett. Azt szokta mondani, hogy akit egyszer a kigyó megmarta, az a gyiktól is fél. S addig mondta, amíg most hirtelen a kezébe kerül neki ez a levél. Elolvassa kétszer is, háromszor is. Jól meg nézi, hogy nem káprázik-e a szeme. Nem! Abban a levélben az van megírva, hogy Bottyán János el akarja árulni a fejedelmet.

Bercsényi föl s alá jár a szobában. Tanakodik önmagával s azt mondja:

— Hát ez is? Bottyán is?

Addig mondja ezt is, amig elhiszi Bottyánról a lehetetlenséget. Azt, hogy a tűz vízzé vált, a vas agyaggá, a hegyből völgy lett. Elhiszi, hogy ez az öreg, megvénhedt vitéz, aki egész életén át a hűség és becsület gyönyörű példáit szolgáltatta, most, amikor féllábbal már a sirban van, hűtlenné válik urához, elfordul a magyar nép szabadságának ügyétől s áruló lesz.

Szegény Bercsényi Miklós is sok olyant élt meg az utóbbi hónapokban, ami gyanakodóvá tette s egy kissé megtépázta az emberek jóságába vetett hitét. Most pedig azt olvasta, hogy Bottyán is áruláson töri a fejét s Ocskayval cimborál.

Igy jutott ahhoz az elhatározáshoz, hogy őrséggel véteti körül Bottyán lakóházát. Hadd tudja meg, hogy nincs hályog a fővezér szemén.

De Bottyán nem tudta meg. Azt hitte szegény, hogy az őrséget azért rendelték ki az ablakai alá, mert meg akarták tisztelni vele. Még azt gondolta, hogy milyen finom tapintatu ember ez a Bercsényi Miklós.

Csiperke Márton nem tudta, mit feleljen az öregnek arra a kérdésére, hogy ki jár odakünn. Utoljára is megmondta az igazat.

— Generális uram, az őrség!

— Őrség? — kérdezte Bottyán. — Minek nekem az őrség? Eredj ki s mondd meg neki, hogy köszöntetem Bercsényi uramat, hálás vagyok a figyelmeségeért, de jobbnak tartanám, ha a legények inkább a labancra vigyáznának, nem én rám.

Csiperke uram azonban hiába mondta az őrségnek, hogy ne kopogjon az ablak alatt, mert a generális nem tud aludni. A legény nem mozdult. Azt mondta, hogy őt ide rendelték. Nem megy innen egy tapodtat sem.

— Nem megy? — kérdezte Bottyán haragosan.

— Nem.

— Hát pedig én nem akarom, hogy engem strázsáljanak.

Hiábavaló volt minden. A strázsa ott maradt. Megint kezdett föl s alá járni.

Bottyán hallgatta egy darabig szótlanul. Gondolkodott, s sehogy sem tudta megérteni ezt a csökönyösséget. Mit strázsálnak ő rajta? Miért vigyáznak rá olyan nagyon? Attól félnek-e, hogy megszökik?

Hirtelen összeszedte minden erejét s fölült az ágyban. Figyelt s végiggondolta még egyszer az elmúlt napok eseményeit. S akkor egyszerre valami irtózatosságot ébredt szívében. Hátha őt is árulónak tartják?

Nem tudott most már megszabadulni ettől a gondolattól. Égette a lelkét, összeszorította a torkát s amint egyre, szünet nélkül hallotta az őrs lépteinek egyforma kopogását, most már tisztában volt vele, hogy az őrség nem Bottyán Jánosnak szól, hanem az árulás gyanúja alatt álló generálisnak.

Ezt is meg kellett élnie. Ez a pohár sem mult el előle. Ki kellett ürítenie fenékiig.

Most már nem szólt semmit. Várta a reggelt csöndesen s mikor az ablak repedésein kezdett beáramlani a hűs reggeli levegő s az üvegeken a hajnali világosság, föltápáskodott, felöltözött s fölverte Csiperkét.

— Kelj föl öreg — mondta. Csiperke talpra ugrott s bámulva nézett Bottyánra. Arca fakó volt a nagy fájdalomtól, amely szívére marcangolta. Szemei beestek, fehér haja szerte zilálva s megrogyó lábain meggörnyedve cipelte beteg, összetört testét.

— Az Istenért generális uram — kiáltotta Csiperke Márton, mikor a diszbe öltözött generálist meglátta.

— Csöndesen öreg! — mondta Bottyán. — Csak csöndesen! Kelj föl s öltözködjél.

Csiperke engedelmeskedett. Mire felöltözött, világos lett. Oda-künn a sürgés-forgás zaja hallatszott már. Katonák jöttek-mentek. Lovakat itatták, szerszámokat tisztogattak.

— Hova megyünk generális uram? — kérdezte Csiperke.

Bottyán sóhajtott s nem felelt.

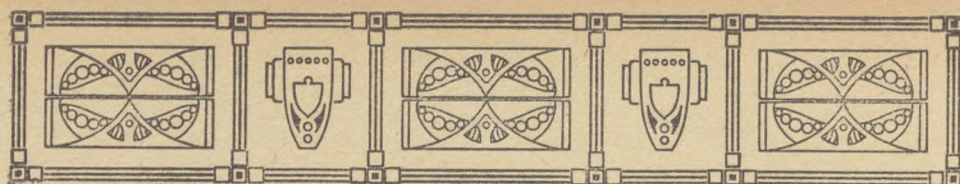
— Kigyelmed olyan sápadt — folytatta Csiperke. — Alig áll a lábán, súlyos beteg s most fölkel az ágyból? Hova megyünk?

Bottyánnak kicsordult a könny a szeméből. Aztán erőt vett fájdalmán s így szólt:

— Megyünk. Tudom is én hová. De megyünk. Valahová, ahol szükség lesz rám. Valahová, ahol kigyógyulhatok.

Azt hitte szegény, hogy ki lehet gyógyulnia annak, akivel már megittatták az Ocskay László méregpoharát.

XXI. FEJEZET.

A GYÓGYULÁS.

Bercsényi csak nagyot nézett, amikor korán reggel beállított hozzá Bottyán János teljes diszben.

— Jó reggelt generális uram! — Bercsényi sejtette, hogy itt most mi fog történni.

— Jól aludt? — kérdezte.

— Nem — mondta Bottyán. A kigyelmed strázsája kiméretlen legény. Huzassa ki máskor a patkószegeket a csizmájából, hogy ne kopogjon annyira az ablakom alatt. Nem tudtam aludni tőle.

A fővezér belevágott:

— Jobb, ha a csizmája kopog, mintha egyéb baj esik.

Bottyán elértette a célzást s nem sokat teketóriázott.

— Kigyelmed árulónak tart engem?

Bercsényi nyugodtan állt föl.

— Nem, generális uram. Én nem, De mit szól ehhez a levélhez?

Oda adta neki Bertóty István levelét, amely mellé oda volt csatolva Ocskay László írása is.

Bottyán elolvasta, aztán odadobta az asztalra.

— Nos? — kérdezte Bercsényi.

— Nincs rá válaszom — felelte Bottyán. — Nem is ezért jöttem kigyelmedhez.

— Hát miért?

— Nem védem magamat árulók besugásai és rágalmái ellen. Higgyenek rólam akármit. Öreg és beteg ember vagyok, más ember ilyen korban hazamegy, lefekszik s a bibliát olvassa. Annyit megérdemlek kigyelmedtől még, hogy egy félórára higgye el nekem a jó szándékaimat.

Bercsényi majd sirva fakadt.

— Ne haragudjék rám — mondta akadozva.

— Haragudni? — kérdezte Bottyán. — Nem vagyok én vén asszony, hogy megaprehendáljak. Ami a szivemben van, ahhoz senkinek semmi köze. Vagyok, aki vagyok. De egyet kérek kigyelmedtől.

— Parancsoljon velem.

— Ki ment el a Dunántulra?

Bercsényi érdeklődéssel nézett az öregre.

— Senki — felelte.

— Miért nem?

— Mert a Dunántul nem csak a rác sok, hanem egyéb baj is van.

— Mi az a baj?

— A Dunántul megint a terra fatalis. Kétszáz esztendő óta nem volt olyan pestis, aminő ott pusztít. Aki lemegy oda, az élve nem kerül vissza.

— És a pestis miatt nem mer lemenni senki a vezérek közül?

— Amiatt.

— No hát, ha senki sem mer, lemegyek én!

— Kigyelmed?

— Én. És kitisztogatom azt a földet még egyszer, kiverem a rácot s rendet csinállok.

— Kigyelmed öreg ember és beteg.

— Kinek mi gondja arra? Követelem, hogy odaküldjenek. Ez az egyetlen, amit kérek. Nem félek sem az ördögtől, sem a pestistől.

Bercsényi szótlanul nézett az öregre. Megértette. Bottyán János most adja utolsó próbáját nagy hűségének és bátorságának. Egyszerre vége volt minden gyanujának. Szólni nem tudott a meg-hatottságtól, csak odament az öreghez, megszorította a kezét s inkább sugta, mint mondta:

— Köszönöm. Bocsásson meg!

Bottyán még aznap elindult a Dunántulra. A haláltól nem félt. Nevetett, mikor a pestis pusztításairól hoztak mindenféle rémhireket. Azt mondta, hogy szeretné látni azt a pestist, amely erősebb az ő betegségénél. És csak azért sem halt meg még egy darabig. Alig volt neki egypár ágyuja, egypár jó lovasa. De la Rivierenek más dolga volt. Az fönn maradt Rákóczi mellett, akinek akkor már nagyon nagy szüksége volt a becsületes emberekre.

Bottyán mégis elvégezte a dolgát. Nehezen mentek a dolgok, de mentek. Az öreg mindig a fejéhez kapkodott s panaszkodott, hogy szédül. De ez sem volt baj. A rácot mégis kiverte a Dunántulról s a Duna-Tisza közéről. A pestis pedig feléje sem mert közelíteni. Ősz elején már rend volt az egész vidéken, csak éppen arra kellett vigyázni, hogy a lázadás újból erőre ne kapjon. S az öreg vigyázott nagyon. Ugy vigyázott, hogy Hatvanban egymaga riasztotta szét a lázadó rácokat, pedig akkor már két kendőt hordott a fején. Egyet a szeme fölött s egyet a fején. Hideg vízzel borogatta égő agyát. Tudta, hogy az ő élete már csak napokig tarthat.

S az utolsó napok is elérkeztek. Bottyán egyre sűrűbben mondogatta, hogy most már nem kell törődni vele, minden rendben lesz. Meg fog gyógyulni. Még a fejedelemnek sem engedelmeskedett többé. Egy napon levelet hoztak neki Rákóczitól. Az volt benne, hogy rögtön hagyja el a Dunántult s jöjjön hadaival. Azt izente, hogy nem megy.

— Mondd meg öcsém a fejedelemnek, — izente a stafétával — hogy nem megyek!

A staféta meghökkent.

— Csak így? És mivel mentsem ki generális uramat?

Bottyán nevetett.

— Találj ki valami okos mentséget — mondta.

— Azt mondjam-e, hogy beteg kigyelmed?

Bottyán szomoruan rázta a fejét.

— Ne! Azt ne mondd! Mondd inkább, hogy kigyógyultam.

* * *

És ki is gyógyult. Mikor a levelek kezdtek sárgulni s a fecskék szép sorjába leültek a kerítésekre, akkor Bottyán már a biztos gyógyulás útján volt.

Egész napot az ágyán töltötte s biztatta a körülötte állókat:

— Ne bánjátok fiaim — mondta. — Semmi baj nem lesz most már. Öreg Bottyán lehunyja a *másik* szemét is.

És egy nappal később le is hunyta. Ugy behunyt szemmel beszélt mindent össze-vissza. Azt hitték, félrebeszél. Pedig csak jósolt.

— Látjátok-e — kérdezte — azt, amit én látok? Ugy-e nem látjátok? Az Ocskay László fejét látom, amint leüti a bakó.

— Szegény! — sóhajtottak az emberek. — A láz beszél belőle.

Pedig nem mult el sok idő s Ocskay László fejét csakugyan leütötte a bakó.

— Ni, — beszélt tovább a beteg — nézzetek csak oda, hogy

miféle tűz az amott? Ha jól látom, Lócse ég. Ugy ám: Lócse sem Rákóczi Ferencé. Celder Orbán is elvesztett valamit, ami az övé volt: a fejét!

Iszonyodva hallgatták. Pedig ez is bekövetkezett. És minden bekövetkezett, amit megjövendölt. Még az is, hogy Károlyi Nagy-Károly felé vitte a csapatokat s hogy arra valahol letették a fegyvert.

Egy egész napig jövendölgetett így. Estefelé aztán ezt is beszüntette. A fal felé fordult s elaludt.

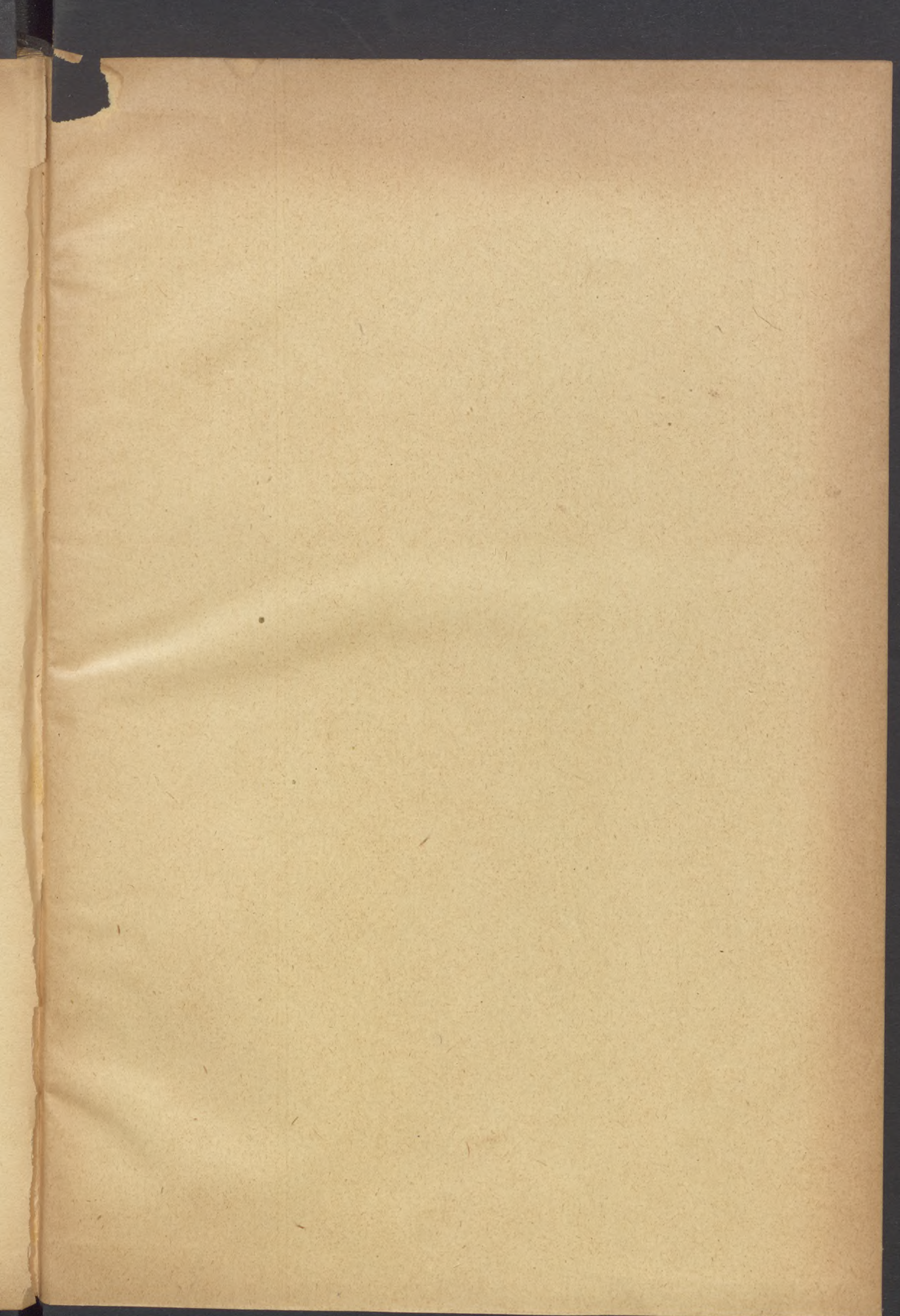
Csiperke Márton uram ezentul nem tudta már fölébreszteni. Egyebet nem tehetett, hát letérdelt az ágy elé s csöndesen elkezdett zokogni... Künn pedig tombolt még a harc. Paripák száguldoztak csatákról csatákra. Vitéz kurucok vívták tovább rettentő harcaikat a hazáért és szabadságért. Öreg vak Bottyán azonban csöndesen hallgatta már a föld alól a csaták dübörgését.

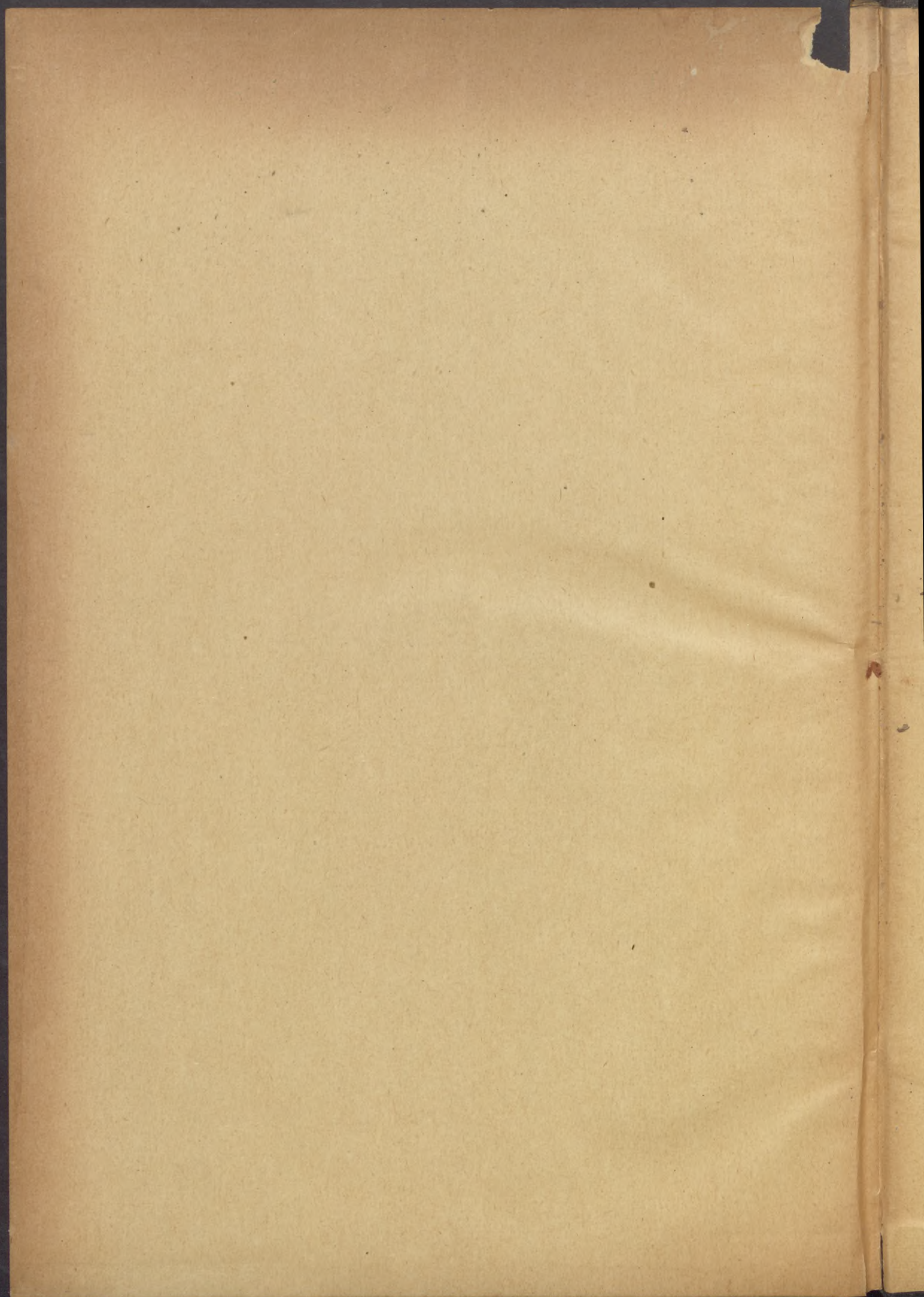

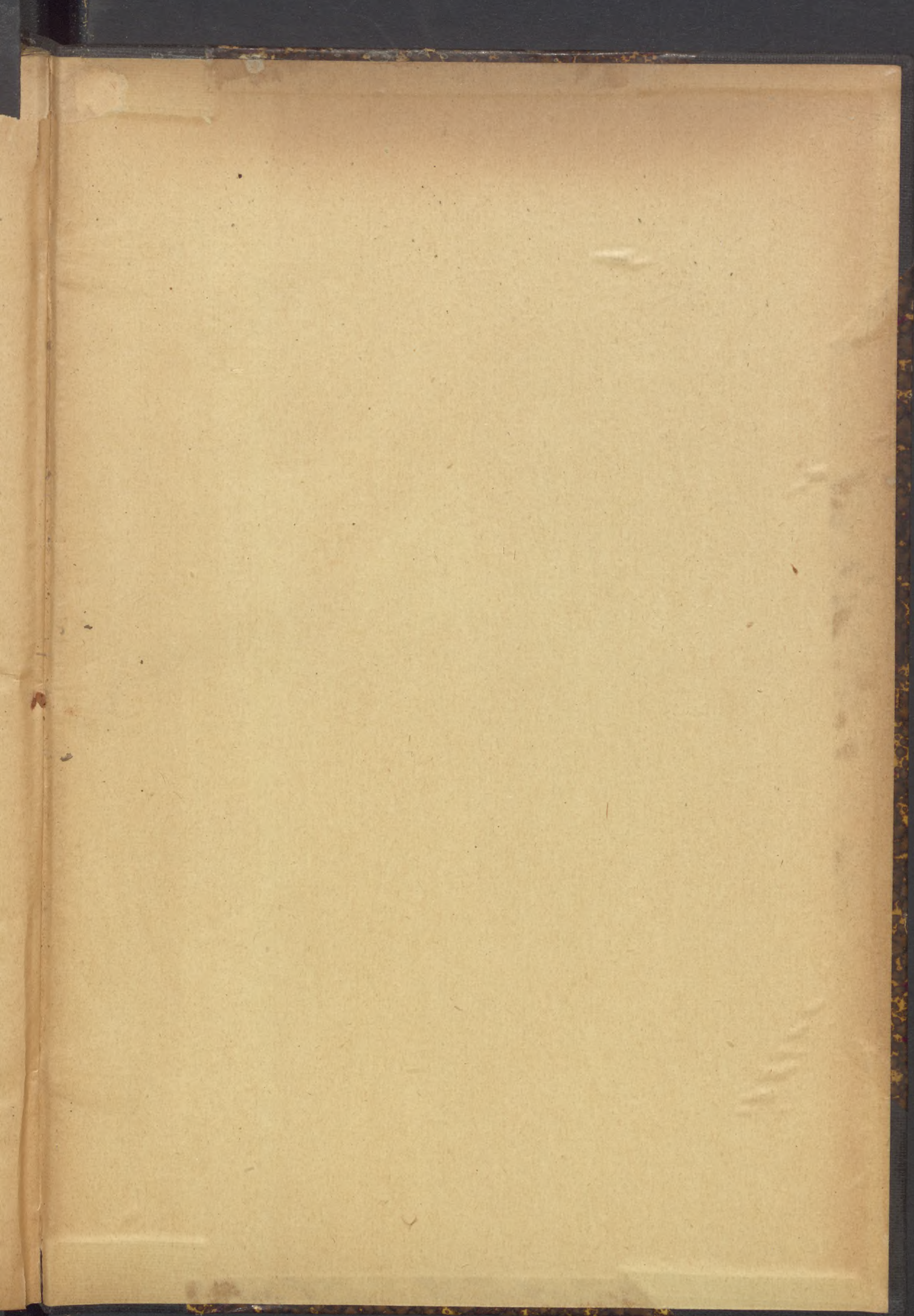

231454

GODA G.

János
Generális

N.M.